

2. ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ

Α. Η ΙΛΙΑΔΑ

Ιστορία – Πλοκή: Ιλιάδα = 'Ιστορία της Τροίας' - Αριστοτέλης *Ποιητική*. Ένα επεισόδιο 50 ημερών τον τελευταίο χρόνο του πολέμου. Συνέπειες διαμάχης Αχιλλέα-Αγαμέμνονα.

Κεντρικό θέμα: Α΄ραψωδία, 'μηνις' του Αχιλλέα. Απόλλωνας – λοιμός – Χρυσήδα.

Στάση του Αγαμέμνονα – θεϊκή βασιλεία (Μεσοποταμία) – Β΄ραψωδία.

Κλείσιμο του έπους: Οργή, θυμός, εκδίκηση. Αχιλλέας – Πάτροκλος – Έκτορας.

Δομή: Τριήμερη παράσταση

ΠΡΑΞΗ Ι (Α-Θ)	ΠΡΑΞΗ ΙΙ (Ι-Π)	ΠΡΑΞΗ ΙΙΙ (Ρ-Ω)
Α. Η φιλονικία	Ι. Προτάσεις στον Αχιλλέα	Ρ. Διαμάχη για Πάτροκλο
Β. Επίδειξη δυνάμεων	Κ. Νυχτερινό διάλειμμα	Σ. Οπλισμός για Αχιλλέα
Γ. Ανακωχή και μονομαχία	Λ. Ο Αχιλλέας παρατηρεί	Τ. Τέλος της βεντέτας
Δ. Ο Πάνδαρος σπάει την ανακωχή	Μ. Ο Έκτορας ορμά στα τείχη	Υ. Οι θεοί πάνε στον πόλεμο
Ε. Ο Διομήδης πολεμά τους θεούς	Ν. Η μάχη στα πλοία	Φ. Ο Αχιλλέας πολεμά στον ποταμό
Ζ. Έκτορας και Ανδρομάχη	Ξ. Ο Δίας νικιέται με τεχνάσματα	Χ. Ο θάνατος του Έκτορα
Η. Ο Αίας πολεμά τον Έκτορα	Ο. Οι Αχαιοί σε δύσκολη θέση	Ψ. Η κηδεία και τα παιγνίδια
Θ. Οι Τρώες πλησιάζουν τα τείχη	Π. Ο Πάτροκλος πολεμά και πεθαίνει	Ω. Ο Πρίαμος και ο Αχιλλέας

Ανάλυση και σημασία: Πόλεμος, ζωή και θάνατος, ηθική και κοινωνικές αξίες. Τρόπος αφήγησης. Βίαιη πραγματικότητα του θανάτου – ηρωϊκός κώδικας. Πολεμική τεχνική: ατομική διαμάχη κι όχι μαζικές κινήσεις. Ρόλος του άνδρα. Κόσμος του πολεμιστή (τιμή, ανταμοιβή, αποζημίωση). Ανταπόδοση.

2. ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ

Α. Η ΙΛΙΑΔΑ

Ιστορία – Πλοκή: Ιλιάδα = 'Ιστορία της Τροίας' - Αριστοτέλης *Ποιητική*. Ένα επεισόδιο 50 ημερών τον τελευταίο χρόνο του πολέμου. Συνέπειες διαμάχης Αχιλλέα-Αγαμέμνονα.

Κεντρικό θέμα: Α΄ραψωδία, 'μηνις' του Αχιλλέα. Απόλλωνας – λοιμός – Χρυσήδα.

Στάση του Αγαμέμνονα – θεϊκή βασιλεία (Μεσοποταμία) – Β΄ραψωδία.

Κλείσιμο του έπους: Οργή, θυμός, εκδίκηση. Αχιλλέας – Πάτροκλος – Έκτορας.

Δομή: Τριήμερη παράσταση

ΠΡΑΞΗ Ι (Α-Θ)	ΠΡΑΞΗ ΙΙ (Ι-ΙΙ)	ΠΡΑΞΗ ΙΙΙ (Ρ-Ω)
Α. Η φιλονικία	Ι. Προτάσεις στον Αχιλλέα	Ρ. Διαμάχη για Πάτροκλο
Β. Επίδειξη δυνάμεων	Κ. Νυχτερινό διάλειμμα	Σ. Οπλισμός για Αχιλλέα
Γ. Ανακωχή και μονομαχία	Λ. Ο Αχιλλέας παρατηρεί	Τ. Τέλος της βεντέτας
Δ. Ο Πάνδαρος σπάει την ανακωχή	Μ. Ο Έκτορας ορμά στα τείχη	Υ. Οι θεοί πάνε στον πόλεμο
Ε. Ο Διομήδης πολεμά τους θεούς	Ν. Η μάχη στα πλοία	Φ. Ο Αχιλλέας πολεμά στον ποταμό
Ζ. Έκτορας και Ανδρομάχη	Ξ. Ο Δίας νικείται με τεχνάσματα	Χ. Ο θάνατος του Έκτορα
Η. Ο Αίας πολεμά τον Έκτορα	Ο. Οι Αχαιοί σε δύσκολη θέση	Ψ. Η κηδεία και τα παιγνίδια
Θ. Οι Τρώες πλησιάζουν τα τείχη	Π. Ο Πάτροκλος πολεμά και πεθαίνει	Ω. Ο Πρίαμος και ο Αχιλλέας

Ανάλυση και σημασία: Πόλεμος, ζωή και θάνατος, ηθική και κοινωνικές αξίες. Τρόπος αφήγησης. Βίαιη πραγματικότητα του θανάτου – ηρωϊκός κώδικας. Πολεμική τεχνική: ατομική διαμάχη κι όχι μαζικές κινήσεις. Ρόλος του άνδρα. Κόσμος του πολεμιστή (τιμή, ανταμοιβή, αποζημίωση). Ανταπόδοση.

Ποικιλομορφία αφήγησης: Εναλλαγή θεμάτων, π.χ. ατομικά ανδραγαθήματα – γενικές συγκρούσεις. Διακοπή για έμφαση σε ήρωες. Στοιχεία τραγωδίας: αλυσίδα γεγονότων με καταστρεπτικά αποτελέσματα.

Θεοί: αθέατοι για τους ήρωες ενώ γνωρίζουν τα πάντα γι' αυτούς δεν μπορούν ν' αλλάξουν τη μοίρα. Σκηνές θεών συνδέονται με καίρια σημεία μάχης και έκβασης της πλοκής. Συμμετέχουν στην εξέλιξη της μάχης. Προετοιμάζουν για μια σημαντική στιγμή. Διακόπτουν τη μονοτονία. Παρεμβαίνουν και υπογραμμίζουν τα κλειδιά-σημεία πλοκής.

Ήρωες: Τονίζουν τα καίρια σημεία αφήγησης κι εξέλιξης δράσης.

B. Η ΟΔΥΣΣΕΙΑ

Το ποίημα: Νόστος του Οδυσσέα. Επανάκτηση του παλατιού, βασιλείας, οικογένειας.

A-Δ Η ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ

A'. Η Αθηνά επισκέπτεται τον Τηλέμαχο

B'. Η Συνέλευση στην Ιθάκη

Γ'. Νέστορας

Δ'. Μενέλαος και Ελένη

I-M ΤΑ ΤΑΞΙΔΙΑ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ

I'. Οι Κύκλωπες

Οι Κίκονες

Οι Λωτοφάγοι

Οι Κύκλωπες

K'. Κίρκη Αίολος

Οι Λαιστρυγόνιοι

Κίρκη

Λ'. Νέκυια

M'. Οι αγελάδες του Ήλιου

Οι σειρήνες

Σκύλλα & Χάρυβδη

Οι αγελάδες του Ήλιου

E-Θ ΣΧΗΡΙΑ

E'. Καλυψώ

Z'. Ναυσικά

H'. Το παλάτι του Αλκίνοου

Θ'. Οι αγώνες των Φαιάκων

N-Π ΙΘΑΚΗ – ΕΥΜΑΙΟΣ

N'. Ο Οδυσσέας φτάνει στην Ιθάκη

Ξ'. Στην καλύβα του Εύμαιου

O'. Ο Τηλέμαχος επιστρέφει

Π'. Ο Οδυσσέας συναντά το γιο του

P-Y ΙΘΑΚΗ – ΤΟ ΠΑΛΑΤΙ

P'. Ο Οδυσσέας πηγαίνει στην πόλη

Σ'. Ο ζητιάνος στο παλάτι

T'. Η βασίλισσα και ο ζητιάνος

Y'. Πρελούδιο στην κρίση

Φ-Ω ΙΘΑΚΗ – ΕΚΔΙΚΗΣΗ

Φ'. Ο διαγωνισμός του τόξου

X'. Η μάχη στο χωλ

Ψ'. Οδυσσέας και Πηνελόπη

Ω'. Η διαμάχη τελειώνει

Δομή:

- α) Αναδρομές:** I-M οι περιπλανήσεις του Οδυσσέα – Νέκυια – ιστορίες χαρακτήρων.
β) Υποδιαιρέσεις: ραψωδίες, αποσπάσματα, σκηνές, ιστορίες, επεισόδια κλπ.
γ) Ραψωδίες: 1-12, 5 εβδομάδες πριν την επιστροφή / 13-24, 6 ημέρες στην Ιθάκη.

Πλοκή: φιλονικίες, αναγνωρίσεις (τραγωδία), μακρά αφήγηση – προορισμός

Εξωτερική και εσωτερική: Ιθάκη – έξω από την Ιθάκη – επιστροφή στο παλάτι

Τελική πορεία: σκηνή αναμέτρησης από τη Μεσόγειο στην τραπεζαρία του παλατιού.

Χαρακτηρισμός: πιο ανοιχτή παρουσίαση των ηρώων από την Ιλιάδα – απόσταση λόγου και σκέψης – γυναίκες και θεές ανεξήγητη συμπεριφορά.

Ιλιάδα και Οδύσσεια: πρόκειται για μια συνέχεια; διαφορετικές απόψεις για τον κόσμο, άνθρωπο, σχέσεις θεών και ανθρώπων, δικαιοσύνη.

Η Οδύσσεια απλουστεύει το καλό εναντίον του κακού – δίκαιο και τιμωρία. Οι θεοί έχουν απλώς την εξουσία της δικαιοσύνης.

Στην Οδύσσεια συγκροτημένη θεώρηση ηθικής και κοινωνικής αξίας.

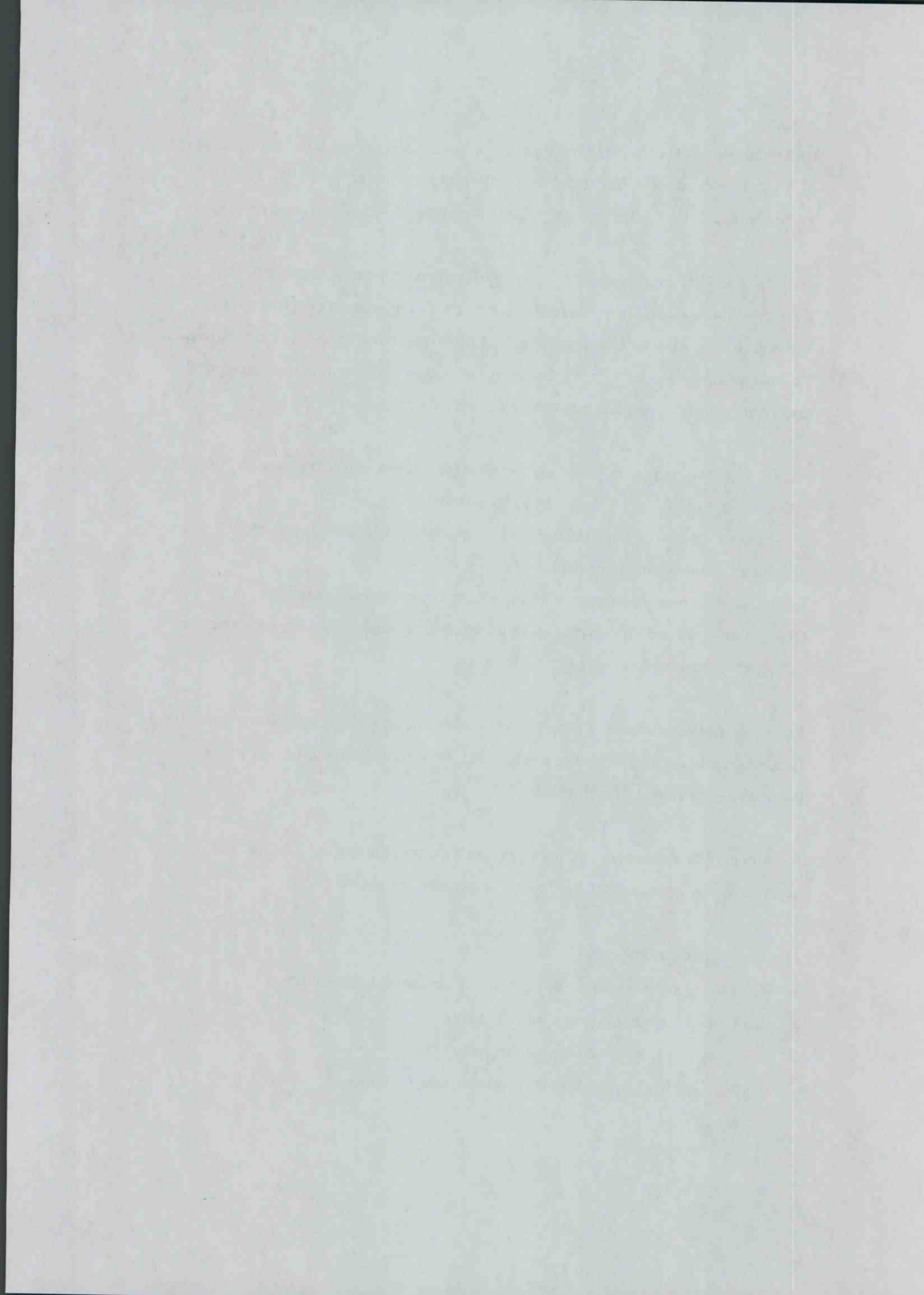
Όλα τα κοινωνικά στρώματα εμφανίζονται και θέτει ζητήματα ηθικής που αφορούν όλους, τον πραγματικό και φανταστικό κόσμο.

Ευρεία κλίμακα στοιχείων: υπερφυσικό (από θεούς μέχρι τέρατα) – γεωγραφικό (από Πελοπόννησο μέχρι φανταστικές τοποθεσίες), κοινωνικό (από βασιλιάδες μέχρι βοσκούς) – γυναίκες – δραστηριότητες.

Καθημερινή ζωή: ειρήνη – οικιακή ζωή και αγροτική οικονομία – ταξίδια και εμπόριο – αίσθηση κοινότητας (σχέσεις με ξένους, αποφάσεις, συγγένειες).

Η ανάπτυξη της πόλης

- Κοινωνικές και πολιτικές κρίσεις κατά τη μεταπολεμική περίοδο
- Κατάρριψη των παλαιών ηρωϊκών κωδίκων
- Κατάργηση των πρωτοκόλλων φιλοξενίας
- Εξασθένηση του κύρους και της εξουσίας των βασιλιάδων

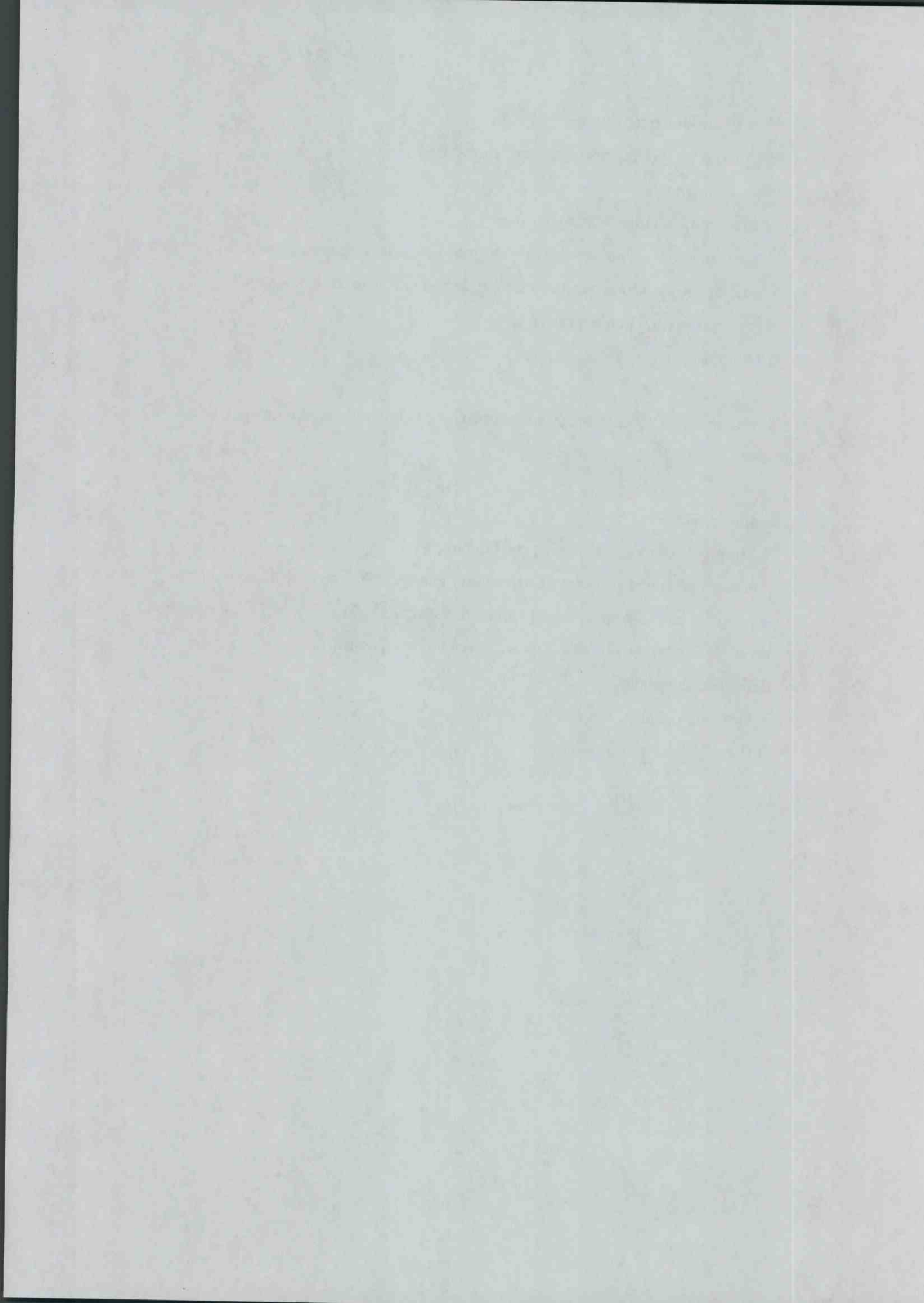

- Νέες αριστοκρατικές ομάδες
- Η απουσία του Ο. σημειώνει πολιτικό αδιέξοδο.
- Θέμα διαδοχής
- Κατάρρευση του μυκηναϊκού βασιλείου
- Αντικατάσταση των παλιών ολιγαρχιών από νέες αριστοκρατικές κάστες
- Το ταξίδι του Οδυσσέα απόπειρα αποκατάστασης του παλαιού κόσμου.
- Νοσταλγία για την ηρωϊκή εποχή
- Ο Οδυσσέας είναι το τέλος του μύθου.

Δικαιοσύνη: Οι θεοί λειτουργούν στην ιστορία του Οδυσσέα. Ηθική αιτιολογία και συνέπειες.

Νέος ηρωϊσμός:

- Κριτική της ηρωϊκής ιδεολογίας της Ιλιάδας.
- Επιβίωση πέρα από τη μάχη. Η στρατιωτική υπεροχή δεν παίζει σημαντικό ρόλο.
- Εγχειρίδιο του πώς πρέπει να είναι ένας αρχαίος Έλληνας. Πολιτισμός, πολιτική και τέχνη. Η Οδύσσεια γιορτάζει την ελληνική πολιτική αρετή.
- Εξυπνάδα κι ευφυΐα.
- Χρήση της γλώσσας και λόγου – πειθώ
- Πολιτική δύναμη κι εξουσία

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΠΡΟΟΗΜΗΡΙΚΟ ΚΑΙ ΟΜΗΡΙΚΟ ΕΠΟΣ

1.1. Επική παράδοση πριν από τον Όμηρο

- Τα ομηρικά έπη είναι τα αρχαιότερα ελληνικά ποιητικά δημιουργήματα που μείς διασώθηκαν και οριοθετούν την αρχή της ποιητικής παράδοσης των Ελλήνων.
- Προομηρική ποίηση: παράδοση μυθολογικού υλικού και κύκλων θεμάτων. Το έπος για να δημιουργηθεί χρειαζόταν μια μακρόχρονη προετοιμασία και βασιζόταν σε μια διαρθρωμένη ύπαρξη γενεαλογιών και διατήρηση στοιχείων σε μορφή καταλόγων. Ο χώρος γέννησής του ήταν εκεί όπου κυριαρχούσε ένα απομυθοποιητικό, επιστημονικό πνεύμα – Ιωνία. Απο το συνδυασμό γενεαλογιών απαρτίζονται μεγάλοι επικοί κύκλοι (Αργοναυτικός, Θηβαϊκός, Αιτωλικός-κυνήγι του Καλυδωνίου κάπρου και του μύθου του Μελέαγρου-, Τρωικός) που περιλάμβαναν τα κατορθώματα των ηρώων.
- Η ύπαρξη προομηρικής επικής παράδοσης: επιβεβαιώνεται από αναφορές μέσα στα ομηρικά έπη, π.χ. παλαιά κλέη ανδρών (Αχιλλέας – Πάτροκλος / Φήμιος - Δημόδοκος). Τα τραγούδια των αιδών αναφέρονται σε περιστατικά του παρελθόντος. Ο ποιητής προϋποθέτει τη γνώση των περιστατικών από τους ακροατές του, για να μπορούν να παρακολουθήσουν τη δική του αφήγηση, όπως π.χ. τον Τρωϊκό πόλεμο, από τον οποίο αφηγείται μόνο 52 ημέρες, τους ήρωες. Στοιχεία γλωσσικά και πολιτισμικά που ανήκουν σε παλαιότερες εποχές.
- Νύξεις σε προομηρικά έπη: έρωτας Άρη και Αφροδίτης, φιλονικία Αχιλλέα και Οδυσσέα, Δούρειος Ίππος, αρπαγή της Ελένης από τον Πάρι, τρωϊκή εκστρατεία, απόπλους προς την Τροία, εκστρατείες ληστρικού χαρακτήρα, γάμοι Πηλέα – Θέτιδος, ο Έκτορας συγκεντρώνει συμμάχους για να ενωθούν μαζί του.

1.2 Προφορική παράδοση και γραπτή σύνθεση

- Ο ποιητής μπόρεσε να χρησιμοποιήσει την παράδοση και να προσθέσει τις δικές του επινοήσεις μόνο με τη βοήθεια και τη γνώση της γραφής.
- Papy: προφορική σύνθεση που αντανakλάται στο ύφος και την τεχνική της γλώσσας. Στερεότυπες εκφράσεις στίχων ολόκληρων που αποτελούν τους λογότυπους, η χρήση των οποίων βοηθούσε την απομνημόνευση και τον αυτοσχεδιασμό. Υπάρχουν αναμφίβολα στοιχεία προφορικής ποίησης στα ομηρικά έπη αλλά δεν μπορούν αυτά να ερμηνεύσουν τα έπη στο σύνολο τους.
- Η ανάγκη χρήσης της γραφής γίνεται πιο άμεση, αν δεχτούμε ότι ο ποιητής έπρεπε να κάνει επιλογή από τα θέματα των μύθων, ν' αφαιρέσει ό,τι δεν του ταίριαζε και να προσθέσει και δικές του επινοήσεις, απαραίτητες για το σχέδιό του.
- Μια εναλλακτική θεωρία είναι ότι ο ποιητής παρέλαβε από την παράδοση προφορικά ή γραπτά αλλά η σύνθεση έγινε μεταγενέστερα απ' αυτόν γραπτά.
- Η διατήρηση των επών έγινε δυνατή με τη δυνατότητα της γραφής. Αν τοποθετήσουμε τη γραφή στον 10^ο ή 11^ο αί. και τον Όμηρο στον 8^ο αι. τότε ο ποιητής γνώριζε τη γραφή.
- Η δομή κι εκτέλεση των επών δεν νοείται σε προφορική σύνθεση αλλά μπορεί να προϋποθέτει μια προφορική παράδοση που επεξεργάστηκε κι ενσωμάτωσε ο ποιητής στο δικό του έργο με τη βοήθεια της γραφής.

1.3 Η προσωπικότητα του Ομήρου. Η συμβολή στη συναίρεση της παράδοσης.

- Υπάρχει αδυναμία χρονολόγησης της ζωής του ποιητή λόγω έλλειψης μαρτυριών.
- 20 πόλεις διεκδικούν τον Όμηρο αλλά το πιο πιθανό είναι ότι γεννήθηκε στην Ιωνία, τα δυτικά παράλια της Μ. Ασίας. Για το θάνατό του οι πηγές συμφωνούν ότι πέθανε στην Ίο, καθώς ταξίδευε για την Αθήνα.
- Χρονολόγηση: α) Κατά τον ιστορικό Ελλάνικο, ο Όμηρος ήταν σύγχρονός του Τρωϊκού πολέμου (1193-1184), β) Ήταν κατά δύο γενιές (60-80 χρόνια) νεότερος από τα τρωϊκά, γ) ο Ηρόδοτος τον τοποθετεί 400 χρόνια πριν απ' αυτόν (450 π.Χ.) και σύγχρονο του Ησιόδου, δ) ο Αρίσταρχος τον τοποθετεί την εποχή του εποικισμού της Ιωνίας, 140 χρόνια μετά την άλωση της Τροίας, το 1100, ε) οι σημερινοί φιλόλογοι τον τοποθετούν ή τον 9^ο αι. αν έγραψε μόνο την Ιλιάδα ή τον 7^ο

Όμως η ιστορία του Πεισίστρατου αποτελεί θρύλο και πρόκειται για καταγραφή και η απαίτησή του από τους ραψωδούς να παρουσιάζουν τα ποιήματά τους με τη σειρά τους προϋποθέτει ότι προϋπήρχαν τα ομηρικά έπη. Γνωρίζουμε σήμερα με βεβαιότητα ότι η γραφή υπήρχε σε χρήση από τον 11^ο και 10^ο αι. οπότε το ερώτημα κατά πόσο η επική ποίηση διαδόθηκε με τη γραφή ή προφορικά θα πρέπει να τεθεί ανεξάρτητα από τη χρονολογία έναρξης χρήσης της γραφής. Επίσης, έχει αποδειχθεί ότι ραψωδοί ήταν σε θέση ν' απομνημονεύουν ποιήματα έκτασης 10.000 στίχων. Οι νεότεροι αναλυτικά μετατοπίζουν το ερώτημα στη διάσπαση των επών και ισχυρίζονται ότι αρχικά ξεκίνησε ο ποιητής αλλά έπειτα ακολούθησαν συμπληρώσεις κι επεκτάσεις από άλλους ποιητές ή ότι ο ποιητής τοποθετείται στο τέλος όπου ενώνει πολλά μικρά έπη.

- **Θεωρία των μικρών επών:** Ο Lachmann υποστηρίζει ότι το έπος προήλθε από την συγκόλληση πολλών μικρών τραγουδιών κι ότι ο ποιητής είναι ο τελικός διαμορφωτής του έπους που έχουμε σήμερα.
- **Θεωρία της συμπίλησης:** Ο Kirchhoff υποστηρίζει ότι εκτός από την ύπαρξη πολλών μικρών τραγουδιών παρενέβησαν ενδιάμεσως διασκευστές που έκαναν δικές τους διασκευές κι ο ποιητής δίνει στο τέλος τη δική του μορφή.
- **Θεωρία της διεύρυνσης:** Theiler / P.von der Muhl: το έπος αποτελούσε αρχικώς ένα πυρήνα αλλά με τις επεμβάσεις των διαφόρων διασκευαστών αναπτύχθηκε κι έχασε σε ποιότητα παρουσιάζοντας ατέλειες, ασυνέπειες και ανακολουθίες. Ο ποιητής τοποθετείται στη μέση της διαδικασίας, όταν διευρύνεται ο αρχικός πυρήνας αλλά πριν τις επεμβάσεις των διασκευαστών. Ως αρχικός πυρήνας είναι η μήνις του Αχιλλέα στην Ιλιάδα.
- **Θεωρία της Νεοανάλυσης:** D. Mulder / I.Θ.Κακριδής / W. Kullmann: Μετά από μια εξελικτική πορεία διαφόρων στοιχείων της παράδοσης ο ποιητής τα συναίρεση στην τελική μορφή που έχουμε σήμερα. Τα ομηρικά έπη αποτελούν ενότητες και κορυφαία απόληξη της εξελικτικής πορείας.
- **Θεωρία της προφορικής δημιουργίας και παράδοσης των επών:** εκπρόσωπος της ο Parry, ο οποίος ξεκινά από δύο στοιχεία κι ερευνά τη λειτουργία τους, το παραδοσιακό επίθετο και τις στερεότυπες φράσεις και καταλήγει ότι χρησιμοποιούνται με συγκεκριμένο τρόπο για να εξυπηρετούν την απομνημόνευση

αι. αν έγραψε μόνο την Οδύσσεια. Η άποψη του Ηροδότου φαίνεται η πιο πιθανή, ότι δηλ. ο Όμηρος άκμασε γύρω στο 850 π.Χ.

- Νεωτεριστικά στοιχεία: α) κατά λέξη επαναλήψεις σκηνών, β) τυπικές σκηνές προσαρμοσμένες στη διήγηση και την υπόθεση, γ) διαμορφωμένες τυπικές σκηνές που βασίζονται σε παραδοσιακές, π.χ. αποχαιρετισμού, δ) σκηνές όπου έχει διαταραχτεί το παραδοσιακό στοιχείο, π.χ. λήψη απόφασης από τον ήρωα.
- Παραδοσιακές σκηνές: οπλισμού, εορτών, θυσιών, μονομαχίας, άφιξης κι αναχώρησης κ.ά.

1.4 Το ομηρικό ζήτημα

- Η ιστορία του ομηρικού ζητήματος είναι ο αγώνας της φιλολογικής επιστήμης από την Αρχαιότητα μέχρι την εποχή μας να διεισδύσει στον κόσμο και το έργο του Ομήρου. Κι αφορά τα παρακάτω ερωτήματα:

α) τρόπος δημιουργίας, σύνθεσης και δομής επών

β) πατρότητα των επών

γ) χρονολόγηση των δύο επών

Εξωτερικές μαρτυρίες είναι ελλιπείς και ασαφείς ενώ οι εσωτερικές αντιφατικές και σκοτεινές.

- **Αρχαιότητα**: Αρνητική κριτική του Ομήρου από άποψη ηθική και θρησκευτική από Ξενοφάνη, Ηράκλειτο, Πλάτωνα και Ζώιλος. Ο Δημόκριτος ο πρώτος που έκρινε τον Όμηρο ως ποιητή. Ο Αρίσταρχος θεωρεί διαφορετικούς τους ποιητές των δύο επών αλλά οι Αλεξανδρινοί φιλόλογοι δέχονται τον Όμηρο ως τον ποιητή και των δύο επών. Ομοφωνία στην αρχαιότητα για την ύπαρξη του Ομήρου και την ενότητα των επών.
- **Νεότεροι χρόνοι**: Ο Wolf -ο αρχηγέτης των χωριζόντων (1795)- ισχυρίζεται ότι τα έπη πρέπει να συντέθηκαν γύρω στα 950 αλλά πριν τον 6^ο αι. δεν μαρτυρείται χρήση γραφής, σύμφωνα με την μαρτυρία για την πρώτη καταγραφή από τον Πεισίστρατο, κι έτσι πρέπει να διατηρήθηκαν τα έπη στην προφορική παράδοση και να συντέθηκαν από διάφορους ποιητές μια και δεν θα μπορούσε ένας μόνο να θυμάται τόσο μεγάλα ποιήματα, διαπιστώνοντας έτσι μια εξέλιξη από την αρχική τους μορφή.

5

και την αφήγηση, με την επανάληψη και τη συγκεκριμένη θέση που τοποθετούνται. Μιλώντας για προφορική ποίηση εξηγεί έτσι τις ανακολουθίες, επαναλήψεις, όμοια θέματα, μέτρο. Μεταγενέστεροι μελετητές της σχολής αυτής διαπίστωσαν ότι μπορεί να πρόκειται για ενσυνείδητη σύνθεση με τυπικό τρόπο, που μπορεί να χρησιμοποιεί ή να μη χρησιμοποιεί τη γραφή. Επίσης η απόδοση των επιθέτων δεσμεύεται από τη συγκεκριμένη δομή και συνάφεια του έπους. Χρειάζεται να κατανοήσει κανείς τον Όμηρο ως συνισταμένη δύο παραγόντων, της δέσμευσης στην παράδοση και της δημιουργίας νεωτερισμών που παράγει η ποιητική του μεγαλοφυΐα. Αν δεχτούμε ότι ο Όμηρος υπερέβη την παράδοση τότε αυτό το γεγονός προϋποθέτει τη χρήση της γραφής. Ο Όμηρος δε δημιούργησε εκ του μηδενός. Το έπος δεν δημιουργήθηκε με παρθενογένεση. Ο ποιητής το επεξεργάστηκε, συνέθεσε παραδοσιακό υλικό προσθέτοντας, αφομοιώνοντας και αναδημιουργώντας υλικό κι ευαισθησία της εποχής του.

1.5 Χαρακτηρισμός και συσχετισμός τω δύο επών

- Τα έπη δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο πολεμικών κι εκστρατευτικών επιχειρήσεων λαών. Συνδέονται με την κίνηση από την ηπειρωτική Ελλάδα στα παράλια της Μ. Ασίας και τον Εύξεινο Πόντο καθώς και με τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν γύρω από την Τροία και τον εποικισμό της Ιωνίας. Διατηρούνται αναμνήσεις προγενέστερες των Μυκηνών. Η Τροία απετέλεσε τον πυρήνα των εκστρατειών που απεικονίστηκαν στα ποιήματα.
- Η δημιουργία του έπους τοποθετείται σε εποχή μετακινήσεων λαών. Είτε πρόκειται για πολεμικές συγκρούσεις είτε για αποικισμούς, πάντα έχουμε τη σύγκρουση των ομάδων, την εκδίωξη των παλαιών κατοίκων από τους εισβολείς ή εποίκους ή τη διαδικασία συνύπαρξης και αφομοίωσης των νέων μέσα στην παλαιά κοινωνία. Οι εκδηλώσεις των συγκρούσεων προσδιορίζουν και το κοινωνικό και χρονικό πλαίσιο στο οποίο γεννήθηκαν τα έπη και καθορίζουν και τον γενετικό τους πυρήνα.
- Η απόληξη των συγκρούσεων και των μετακινήσεων, η επιστροφή στην πατρίδα και οι περιπλανήσεις των αποίκων είναι τα θέματα που προσδιορίζουν τη σύνθεση της Οδύσσειας, που αποτελεί την προέκταση της θεματικής της Ιλιάδας.

- Η Ιλιάδα έχει μια αρχαϊκή μορφή και παρουσιάζει πιο απλή σύνθεση ενώ η Οδύσσεια έχει μεγαλύτερη πλοκή στη σύνθεση. Η Οδύσσεια καθρεφτίζει μια νεότερη εποχή και τον πολιτισμό της πόλης-κράτους, που αρχίζει να δημιουργείται. Έχει συναιρέσει περισσότερα στοιχεία και περισσότερα μικρά έπη με διαφορετική θεματική και περιεχόμενο.

1.6 Πολιτιστικά στρώματα

- Ο κύκλος του παρελθόντος κι ο σύγχρονος κόσμος του ποιητή.
- Δημιουργείται μια αντιπαράθεση δύο διαφορετικών πολιτισμών, κι ο ποιητής δημιουργεί συνειδητά μια μεγάλη απόσταση από τους ήρωές του, ανασυνθέτοντας τη μυκηναϊκή εποχή από τα ερείπια της Τροίας, τα οποία τα μεταστοιχείωσε με τη φαντασία του.
- Το ιστορικό υπόβαθρο των διηγήσεων και των ηρώων του είναι ο μυκηναϊκός κόσμος. Ο κόσμος του χαλκού. Εργαλεία και όπλα είναι όλα χάλκινα.
- Παραδοσιακή τάξη των γαιοκτημόνων και κατώτερη τάξη. Νεότερα στοιχεία: ανεξάρτητα επαγγέλματα, όπως μάντις, γιατροί, διάφοροι κατασκευαστές, δημιουργοί, ελεύθεροι εργάτες γης, - οι ασχολίες που πλαισιώνουν την αγροτική οικονομία, που έχει απομακρυνθεί από το καθεστώς των γαιοκτημόνων.
- Ο ομηρικός κόσμος δεν παύει να είναι ένας ιπποτικός κόσμος των ευγενών, αυτών που κυρίως αναδεικνύονται στον πόλεμο. Κι εδώ υπάρχουν νεωτερισμοί, εξελιγμένη τεχνική, όρκοι, κλήρωση για το ποιος θα ανοίξει μια μονομαχία κλπ. Στην Ιλιάδα έχουμε τον ηρωϊκό αγώνα άντρα προς άντρα ενώ στην Οδύσσεια υπάρχει κι ο δόλος και η ενέδρα.
- Οι Φοίνικες παρουσιάζονται ως έμποροι και πειρατές και άκμασαν στο χώρο της Μεσογείου ανάμεσα στα 1000 και 800 ως κληρονόμοι των Μυκηναίων, αλλά δεν είχαν σχέση με τον κόσμο του Αγαμέμνονα. Στην επική ποίηση παρουσιάζεται το έθιμο της καύσης των νεκρών ενώ οι μυκηναϊκοί τάφοι εμφανίζουν άλλους τύπους ταφής. Υπάρχουν λοιπόν στοιχεία ανάμεικτα από τον μυκηναϊκό κόσμο και τον παροντικό της εποχής του ποιητή.

- Υπάρχουν δύο απόψεις είτε ότι τα μυκηναϊκά στοιχεία προέρχονται κατευθείαν από την μυκηναϊκή εποχή, τα σχετικά με την Τροία, τα γλωσσικά και πραγματολογικά είτε ότι προέρχονται από αναμνήσεις μετά την καταστροφή του μυκηναϊκού πολιτισμού, μέσω της διαδικασίας μετάδοσης από τους ενδιάμεσους αιώνες, τους λεγόμενους σκοτεινούς, οι οποίοι λειτούργησαν μόνο για τη μεταβίβαση πολιτιστικών στοιχείων.

1.11 Γλώσσα – Ύφος – Τεχνική

- **Γλώσσα:** η ομηρική γλώσσα είναι μια φτιαχτή γλώσσα δημιουργημένη αποκλειστικά και μόνο για το έπος, μεικτή από στοιχεία ιωνικά και αιολικά (λιγότερα) και ελάχιστα αττικά και αρκαδοκυπριακά. Ο στίχος και το μέτρο προσδιορίζει τη γλωσσική μορφή, την επιλογή λέξεων και καταλήξεων. Μετά την αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Β' αναζητείται σχέση της μυκηναϊκής με την ομηρική γλώσσα κι έχουν διαπιστωθεί μια σειρά από λέξεις που συναντάμε σε μυκηναϊκές πινακίδες και αρχαϊσμούς που οδηγούν στα μυκηναϊκά. Ωστόσο, δεν είναι βέβαιο ότι υπάρχει άμεση επίδραση αλλά ίσως να πρόκειται για διάμεση παράδοση.
- **Ύφος:** χρήση τυπικών και στερεότυπων εκφράσεων και λέξεων, που επαναλαμβάνονται συχνά σε σταθερά μέρη του μέτρου ή σε όμοιες καταστάσεις: αρχή, τέλος διαλόγων, περιγραφές μάχης, περιγραφές ταξιδιών, χρήση παρομοιώσεων κλπ. Οι στερεότυπες φράσεις αποτελούν κύριο και σταθερό δομικό στοιχείο του ομηρικού στίχου, βοήθησαν στη διαμόρφωση του μέτρου, στην απομνημόνευση, τον αυτοσχεδιασμό, και γέφυρες σύνδεσης του παραδοσιακού με το καινούριο.
- **Τεχνική:** Αφηγηματικοί τρόποι: α) παρομοιώσεις: ενάργεια στην περιγραφή καταστάσεων. Χρησιμοποιούνται για μάχες, συναισθήματα, άλλες ψυχικές καταστάσεις, κινήσεις ομάδων κ.β. β) επιβράδυνση: αρχίζει να διηγείται ένα γεγονός, παρεμβάλλει λόγους ή επεισόδια και δε βιάζεται να φτάσει στο τέλος. γ) προαναγγελία: ενός γεγονότος ή μιας κατάστασης που πρόκειται να περιγραφεί αργότερα. δ) αναδρομή: διακοπή της ρέουσας αφήγησης, επιστροφή στο παρελθόν και παρεμβολή διήγησης από το παρελθόν. ε) ενσωμάτωση: δευτερευουσών διηγήσεων, στοιχείων, χαρακτηρισμών στην κύρια αφήγηση. ζ) παράλληλη αφήγηση

(νεκρός χρόνος): παρουσίαση γεγονότων που συμβαίνουν τον ίδιο χρόνο αλλά σε διαφορετικό χώρο.

1. ΟΜΗΡΟΣ

1. Ο ποιητής

- Τον 6^ο – 7^ο π.Χ. αι. εμφανίζονται οι 'Ομηρίδες' στη Χίο.
- Το 650 π.Χ. οι ποιητές Καλλίνος και Σημωνίδης αναφέρονται στον Όμηρο.
- Το 750 π.Χ. εμφανίζεται στην Ελλάδα η γραφή.
- Το 1200 είναι η πιο πρόωμη χρονολογία – Τρωϊκός πόλεμος.
- Ο Ησίοδος που ήταν μεταγενέστερος του Ομήρου τοποθετείται στις αρχές του 7^{ου} αι.
- Τέλος 9^{ου} με αρχές 8^{ου} αι. είναι πιθανό ότι έζησε κι έγραψε τα ποιήματά του ο Όμηρος.
- Ιωνική καταγωγή (Χίος, Σμύρνη, Κολοφώνα, Έφεσος) – Ιωνική διάλεκτος.

2. Η προφορική παράδοση

- Η διάδοση των ομηρικών επών επιτυγχάνεται με την απομνημόνευση – σχολική εκπαίδευση, αναφορές των Πλάτωνα και Αριστοτέλη, γραπτές εκδόσεις από φιλόλογους στην Αθήνα, Αλεξάνδρεια και Πέργαμο, καλλιγραφημένες συλλογές.
- Η σύνθεση έγινε χωρίς τη βοήθεια της γραφής. Ιδιάζον λεκτικό και ύφος. Τεχνητή γλώσσα. Λογότυποι. Τραγούδι με λύρα. Αυτοσχεδιασμός και απομνημόνευση.
- Συνεχής επαναπροσαρμογή και ανανέωση ρεπερτορίου. Επέκταση και παρέμβαση στην παράδοση – μοναδικότητα του Ομήρου.
- Αοιδός. Οι περιορισμοί καθορίζονται από το ακροατήριο.
- *Οδύσσεια Ρ* (381). Εύμαιος μιλά για συντεχνία αοιδών. *Ιλιάδα Γ*. Ο Αγαμέμνονας δίνει τιμητική αποστολή προστασίας της βασίλισσας στον αοιδό. *Οδύσσεια Θ*. Δημόδοκος, τυφλός με μεγάλες τιμές στο παλάτι. Στερεότυπα θέματα και μοτίβα, π.χ. άτυχος έρωτας Άρη με Αφροδίτη, φιλονικία Αχιλλέα με Οδυσσέα, Δούρειος Ίππος.
- Συσσώρευση κι ενοποίηση συνηθισμένων τραγουδιών ρεπερτορίου από τον Όμηρο τον 8^ο αι., εποχή κολοσσιαίων ναών.
- Παράσταση εκτενών σε θρησκευτικές γιορτές. Διατήρηση στην προφορική παράδοση. Ραψωδικοί διαγωνισμοί μέρος των Παναθηναϊκών αγώνων τον 6^ο π.Χ. αι. –πρώτη γραπτή μορφή.

- Τέλος του 9^{ου} αρχές του 8^{ου} αι. εισάγεται ένα αλφάβητο από την Ανατολή, το οποίο περιοριζόταν σε έγγραφα.
- Ανάπτυξη της κοινωνίας, οικονομίας, αστικής ζωής. Συνέχιση της προφορικής παράδοσης εξαιτίας της αποτυχίας ανάπτυξης της τεχνικής της γραφής.

3. Το Ομηρικό ζήτημα

- **Αναλυτικοί:** Επανασυνθέτουν τα ομηρικά έπη προσπαθώντας ν' απομακρύνουν κάθε παρέμβαση και ασυνέπεια.
- **Ενωτικοί:** Υποστηρίζουν την ενότητα της σύνθεσης των επών και δέχονται την ύπαρξη μεταγενέστερων προσθηκών.
- **Νεο-αναλυτικοί:** Δέχονται την ποικιλομορφία του υλικού λόγω της μακράς ιστορικής παράδοσης αλλά απορρίπτουν την άποψη ότι πρόκειται για μια τυχαία συγκόλληση άσχετων αποσπασμάτων.
- **Διαφορές Ιλιάδας και Οδύσσειας:** θεματική – ιστορική – ηθική / θεολογική. Ο ίδιος ποιητής και για τα δύο ποιήματα ή δύο διαφορετικοί;

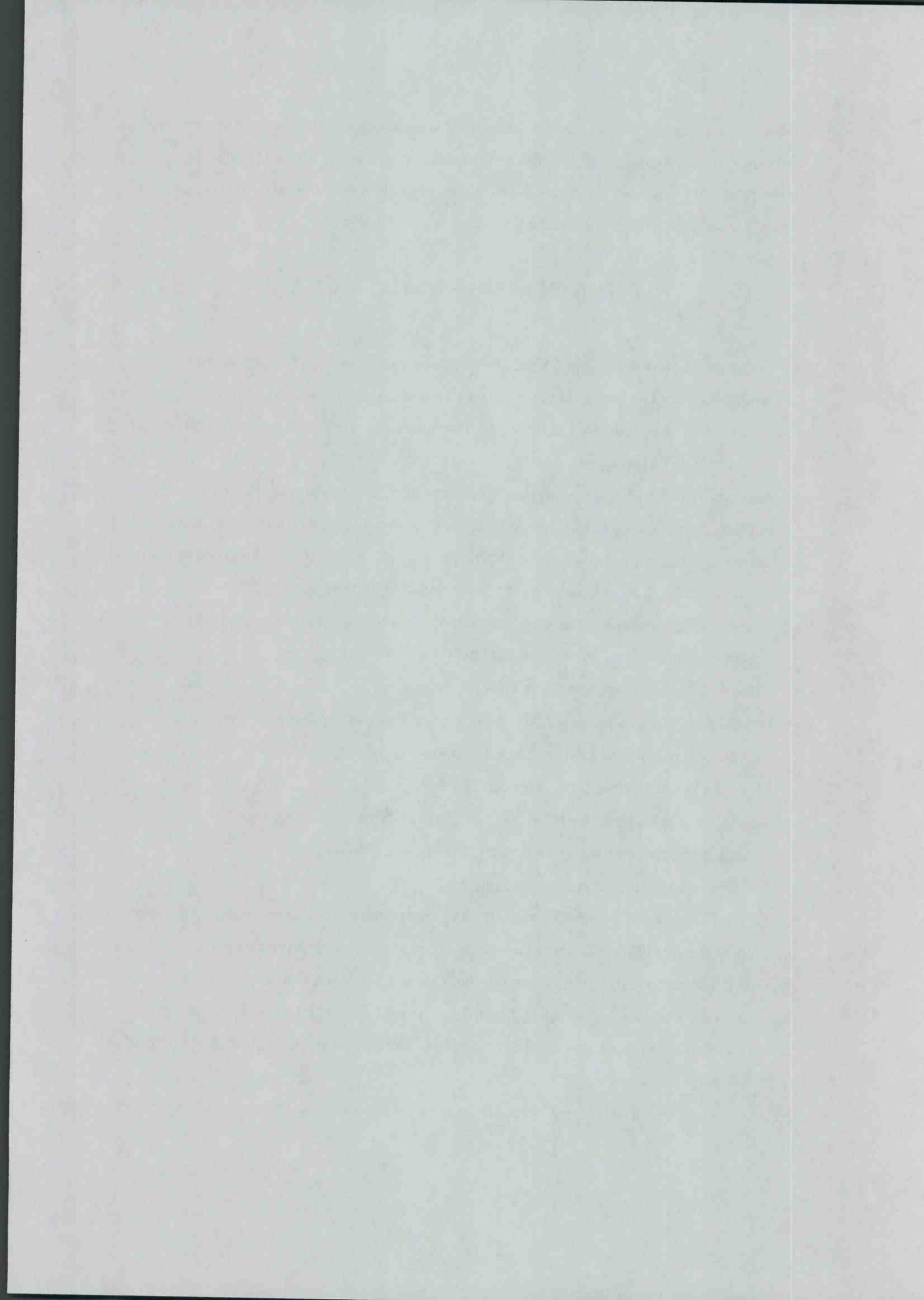
Γ. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΠΟΥΣ

1. **Επικός κόσμος:** ποιητικός κι όχι ιστορικός.
2. **Ομηρική κοινωνία:** Μυκηναϊκή κοινωνία. Εποχή του χαλκού. Αυτόνομα παλάτια. Πολεμική τακτική αρμάτων. Προ-νομοθετικός – άγραφος κώδικος κοινωνικής συμπεριφοράς.
3. **Ομηρικοί θεοί:** Αθάνατοι με ανθρώπινες πλευρές. Προωθούν τη δράση. Παρέμβαση και δραματοποίηση.
4. **Ύφος:** Λογότυπος. Επίθετα. Παρομοίωση. Ευθύς λόγος (50%).Κυκλική σύνθεση – επαναφορά.
5. **Τεχνική:** Δραματική / κινηματογραφική αφήγηση. Ο αφηγητής δεν παρεμβαίνει ούτε σχολιάζει τα όσα λέγονται ή πράττονται από τους κύριους χαρακτήρες-ήρωες. Οπτική και ακουστική η δράση. Επίδραση στην τραγωδία.
6. **Οικονομία:** Η δράση της Ιλιάδας εξελίσσεται θεωρητικά σε 10 χρόνια ενώ στην ουσία σε 4 ημέρες, και στην Οδύσσεια θεωρητικά σε 40 ημέρες ενώ το ποίημα αφορά κυρίως 6

ημέρες. Παρεκβάσεις στο παρελθόν, υπαινιγμοί και προφητείες. Ο χώρος αναφέρεται σ' ολόκληρη τη Μεσόγειο αλλά η δράση εκτυλίσσεται σ' ένα δωμάτιο του παλατιού της Ιθάκης για την Οδύσσεια. Το σύνολο των αναφερόμενων ηρώων/χαρακτήρων είναι 200.000 αλλά μόνο 12 μιλούν για περισσότερο από 2-3 στίχους.

ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ – ΟΔΥΣΣΕΙΑ Α-Δ

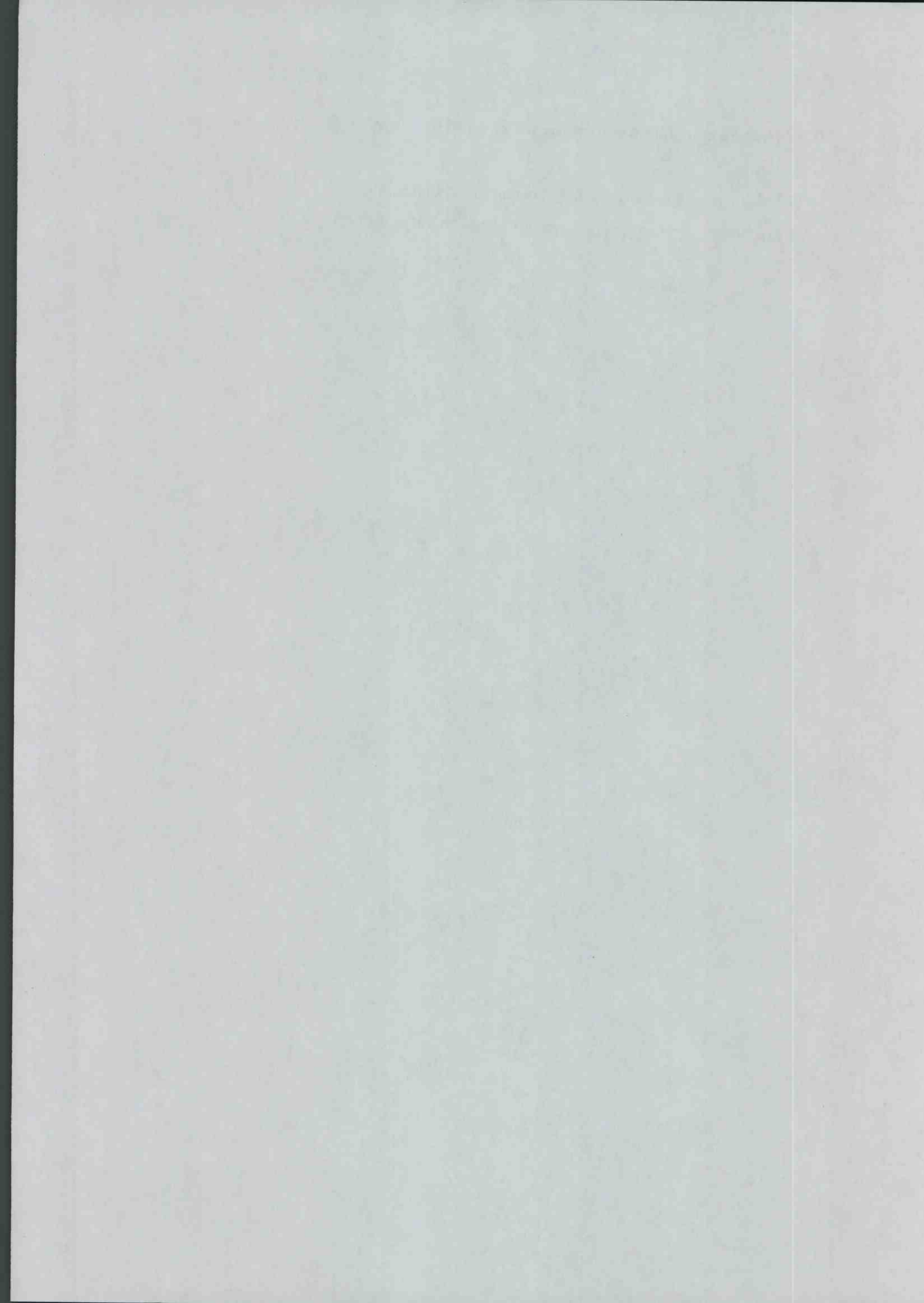
- Οι πρώτες 4 ραψωδίες παραδόξως δεν αφορούν καθόλου τον κύριο ήρωα του ποιήματος, τον Οδυσσέα, αλλά το γιο του Τηλέμαχο και γι αυτό το λόγο οι αναλυτικοί έχουν διαιρέσει κι αποσπάσει τις ραψωδίες αυτές από το υπόλοιπο ποίημα με τον τίτλο, **Τηλεμάχεια**.
- Ίσως να μην είναι τυχαία η συγκεκριμένη εισαγωγή του ποιήματος. Και στην Ιλιάδα συμβαίνει κάτι παρόμοιο με τον Αχιλλέα που εμφανίζεται μόνο στην αρχή κι έπειτα απουσιάζει από τα 2/3 του ποιήματος. Παρόλα αυτά, αποτελεί το κεντρικό πρόσωπο της Ιλιάδας, όπως κι ο Οδυσσέας της Οδύσσειας. Πρόκειται για στρατηγική;
- Στις 4 πρώτες ραψωδίες ο ποιητής παρουσιάζει το παρασκήνιο που εξηγεί την αφήγηση του ταξιδιού και των περιπετειών του Οδυσσέα.
- Χαρακτηρισμός προσώπων θεών και ηρώων.
- Θεμελίωση βασικών θεμάτων, π.χ. φιλοξενία, σχέσεις πατεράδων και γιων, φαγοπότι ως κοινωνική συμπεριφορά, ταξίδι ως σύμβολο ωρίμανσης, μεταμφίεση της Αθηνάς.
- Μενέαιος και Νέστορας ως πρότυπα ηρωικά προς μίμηση.
- Παράδειγμα εκδίκησης Αγαμέμνονας – Ορέστης, ένα παράδειγμα που επαναλαμβάνεται στα κύρια σημεία της πλοκής της *Οδύσσειας*.
- Συνοπτική παρουσίαση της Τηλεμάχειας:
Α. Συμβούλιο των θεών στον Όλυμπο. Ο Δίας και η Αθηνά συζητούν για την επιστροφή του Οδυσσέα στην Ιθάκη. Ο Δίας αποφασίζει να στείλουν τον Ερμή στην Καλυψώ και να της ζητήσει ν' αφήσει τον Οδυσσέα να γυρίσει πίσω. Στο μεταξύ, η Αθηνά επισκέπτεται τον Τηλέμαχο στο παλάτι μεταμφιεσμένη ως Μέντης. Τον παρακινεί να φύγει από το παλάτι και να πάει να μάθει αν ζει ή όχι ο πατέρας του αφού συγκαλέσει τους μνηστήρες σε συνέλευση.

Β. Συνέλευση στην Ιθάκη για την αποστολή του Τηλέμαχου να βρει πληροφορίες για τον Οδυσσέα.

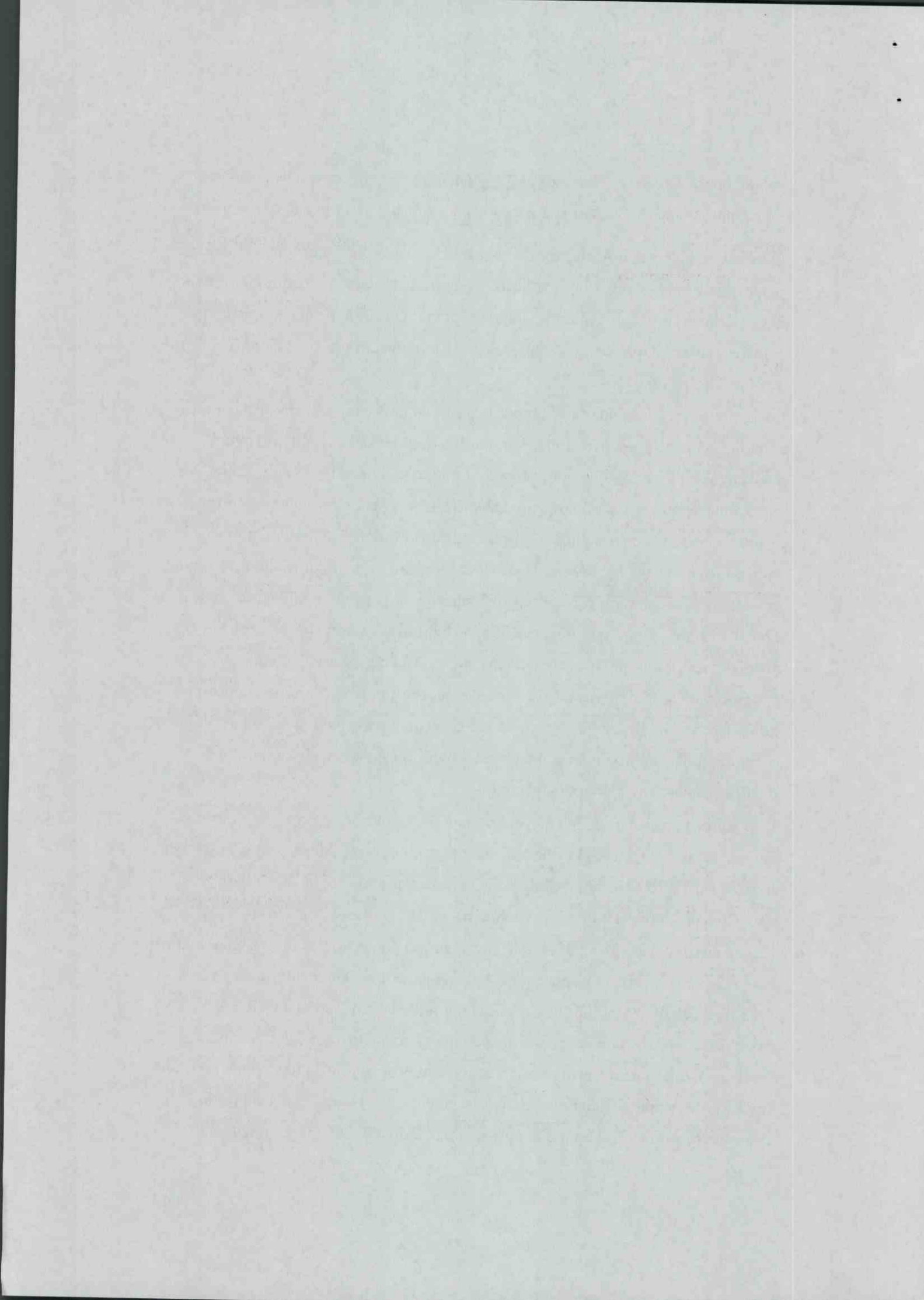
Γ. Ο Τηλέμαχος στην Πύλο. Σχέση Τηλέμαχου και Νέστορα.

Δ. Ο Τηλέμαχος στη Σπάρτη συναντά το Μενέλαο και την Ελένη.

ΟΔΥΣΣΕΙΑ α-ε:
ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ (α-δ)

- Οι τέσσερις πρώτες ραψωδίες της Οδύσσειας έχουν διακριθεί από τους σύγχρονους μελετητές, συγκεκριμένα τους αναλυτικούς, ως μία ξεχωριστή ενότητα διαφορετική της Οδύσσειας που έχει ονομαστεί «**Τηλεμάχεια**». Ο κεντρικός ήρωας αυτής της ενότητας είναι ο Τηλέμαχος. Το κύριο θέμα είναι η αναζήτηση του Οδυσσέα από το γιο του Τηλέμαχο.
- Ίσως να μην είναι τυχαίο ότι ο Όμηρος επιλέγει να καθυστερήσει την εμφάνιση του κύριου ήρωα του ποιήματος του Οδυσσέα. Ίσως να πρόκειται για **στρατηγική** προκειμένου να πετύχει μια δραματική ένταση και κλιμάκωση στο ποίημά του. Με την καθυστέρηση της εμφάνισης του Οδυσσέα επιτυγχάνεται η παρουσίαση του ήρωα από άλλους, συγκεκριμένα τους θεούς, το γιο του, την οικογένειά του και έμμεσα τους πολίτες της Ιθάκης. Η καθυστέρηση ευνοεί το χαρακτηρισμό του ήρωα, την εξήγηση κι ανάλυση του νόστου του, την παρουσίαση του προβλήματος που έχει προκύψει εξαιτίας της απουσίας του βασιλιά, την παρουσίαση του γιου του και της γυναίκας του, στους οποίους τόσο πολύ επιθυμεί να επιστρέψει. Ο Όμηρος χρησιμοποιεί το ίδιο τέχνασμα και στην Ιλιάδα, όταν φτάνουμε πλέον στη μέση του ποιήματος για να συναντήσουμε τον Αχιλλέα, εξαιτίας του οποίου δημιουργείται όλη η συμφορά. Κι εκεί το κύριο πρόσωπο απουσιάζει μέχρι που η εμφάνισή του θ' αλλάξει τελείως την πλοκή των γεγονότων.
- Στην **πρώτη** ραψωδία έχουμε ήδη δει τη συνέλευση των θεών, όπου συζητείται κι αποφασίζεται ο νόστος του Οδυσσέα, και την επίσκεψη της Αθηνάς στον Τηλέμαχο, η οποία ως Μέντης τον παρακινεί να συγκαλέσει τους πολίτες σε συνέλευση προκειμένου να φύγει ο ίδιος για να πάει να μάθει για τον πατέρα του.
- Καίριο είναι το θέμα που τίθεται από την αρχή του ποιήματος, κι αυτό είναι η **ευθύνη** των ανθρώπων για τις συμφορές τους. Οι σύντροφοι του Οδυσσέα έχασαν τη ζωή τους γιατί δεν άκουσαν τους θεούς κι έφαγαν τα βόδια του Ήλιου. Ο Αίγισθος σκοτώθηκε από τον Ορέστη που έτσι εκδικήθηκε το θάνατο του πατέρα του Αγαμέμνονα, αν και τον είχαν προειδοποιήσει οι θεοί να μην δημιουργήσει σχέση με την Κλυταιμίστρα. Ο Οδυσσέας πληρώνει το θυμό του Ποσειδώνα επειδή του τύφλωσε το γιο του Πολύφημο κι έτσι περιπλανιέται στη θάλασσα και υποφέρει

πολλά δεινά. Κατά συνέπεια, το μήνυμα που από την αρχή περνά είναι ότι και οι μνηστήρες θα πρέπει να πληρώσουν και να τιμωρηθούν για την ασέβεια που δείχνουν στο παλάτι του Οδυσσέα. Το θέμα της ευθύνης σε άμεση σχέση με τη δίκη-τιμωρία είναι και το κεντρικό θέμα ολόκληρου του ποιήματος.

- Στη **δεύτερη** ραψωδία ο Τηλέμαχος παρουσιάζει με έντονα λόγια την υπόθεσή του στη συνέλευση του λαού. Ο Αντίνοος και ο Ευρύμαχος, οι πρωτεργάτες των μνηστήρων, τον κοροϊδεύουν κι είναι αυτοί που θα πληρώσουν περισσότερο το θράσος τους. Οι μνηστήρες, ιδιαίτερα με την παρέμβαση του Λεώκριτου, αποκλείουν την πιθανότητα να του δώσουν πλοίο για να φύγει να μάθει για τον Οδυσσέα. Η Αθηνά με τη μορφή του Μέντορα φέρνει ένα πλοίο στον Τηλέμαχο, ο οποίος ξεκινά τη νύχτα.
- Η **απροκάλυπτη ύβρις** και θράσος των μνηστήρων βρίσκεται στο επίκεντρο αυτής της ραψωδίας. Ο Όμηρος τονίζει αυτή την συμπεριφορά για να δείξει την αναγκαιότητα για επιβολή δικαιοσύνης, για τιμωρία, για την επιστροφή του Οδυσσέα. Ένα δεύτερο σημαντικό σημείο είναι η σωτήρια επέμβαση της Αθηνάς. Μεταμφιεσμένη επεμβαίνει και παρακινεί τον Τηλέμαχο για να φύγει. Έχουμε τη δεύτερη μεταμφίεση της Αθηνάς. Αυτή ευθύνεται για την αλλαγή συμπεριφοράς και τις πράξεις του Τηλέμαχου που στόχο έχουν τη σωτηρία της οικογένειάς τους. Εν ολίγοις, οι θεοί είναι οι σωτήρες, οι από μηχανής θεοί φέρνουν το αίσιο τέλος.
- Στην **Τρίτη** ραψωδία, έχουμε τα εν Πύλω. Στην παραλία της Πύλου συναντά ο Τηλέμαχος το Νέστορα όταν θυσιάζει στον Ποσειδώνα, ο οποίος τον υποδέχεται φιλικά, έχουμε μια τυπική σκηνή φιλοξενίας κατά την οποία ο Νέστωρ διηγείται πολλές ιστορίες για το γυρισμό των Ελλήνων στην πατρίδα τους αλλά δεν ξέρει τίποτα να πει για τον Οδυσσέα. Ο Νέστορας παρακινεί τον Τηλέμαχο να πάει με τη συνοδεία του γιου του, Πεισίστρατου, στη Σπάρτη για να μάθουν πιο πολλά πράγματα για τον Οδυσσέα.
- Η σχέση του Τηλέμαχου με το Νέστορα αποτελεί την πρώτη υποδειγματική σχέση **πατέρα και γιου**, που αποτελεί καίριο σημείο του ποιήματος. Ο Νέστορας παίζει το ρόλο του σύμβουλου-πατέρα, του έμπειρου ανθρώπου που έχει να διηγηθεί ιστορίες και να συμβουλευσει ανάλογα αλλά που δεν μπορεί να δώσει μια λύση, ή απάντηση. Με τη σχέση Νέστορα-Τηλέμαχου ξεκινά ουσιαστικά και η πορεία αναζήτησης που

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry should be supported by a valid receipt or invoice. This ensures transparency and allows for easy verification of the data. The second section covers the process of reconciling bank statements with the company's internal records. It provides a step-by-step guide on how to identify and resolve any discrepancies that may arise. The third part of the document focuses on the use of spreadsheets for financial analysis. It explains how to set up formulas to calculate key performance indicators and how to use charts to visualize the data. The final section discusses the importance of regular audits and the role of the internal control system in preventing fraud and errors. It concludes by stating that a strong financial reporting system is essential for the long-term success of any business.

κάνει ο ίδιος ο Τηλέμαχος για να αυτοπροσδιοριστεί, να βρει την ταυτότητά του και κατά συνέπεια και την ύπαρξη και ταυτότητα του πατέρα του. Ο Νέστορας προσφέρει βοήθεια στον Τηλέμαχο και του δίνει συνοδό το γιο του. Είναι εμφανές ότι στο στάδιο αυτό ο Τηλέμαχος είναι ακόμα παιδί, ανήμπορος κι ανίκανος ν' αντιμετωπίσει μόνος του την πραγματικότητα. Σε δεύτερο επίπεδο, **ο νόστος των πολεμιστών**, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στη ραψωδία αυτή. Ιστορίες και αφηγήσεις που αφορούν την επιστροφή των Ελλήνων από την Τροία αντανακλούν αφενός την προφορική ποίηση κι αφετέρου την επιστροφή του ίδιου του ήρωα.

- Στην **τέταρτη** ραψωδία, ο Τηλέμαχος κι ο Πεισίστρατος φτάνουν στην Σπάρτη, όπου βρίσκουν το Μενέλαο να γιορτάζει δύο γάμους, του γιου και της κόρης του. Η ραψωδία αυτή αποτελεί και το τέλος της αναζήτησης του Τηλέμαχου και παρουσιάζει διάφορα σημαντικά σημεία ανάπτυξης. Πρώτα απ' όλα ο Μενέλαος και η Ελένη διηγούνται **τα κατορθώματα του Οδυσσέα στην Τροία**, τέχνασμα που φέρνει τον Τηλέμαχο αντιμέτωπο με την ταυτότητα του πατέρα του και που προσφέρει χαρακτηρισμό του ήρωα. Επίσης, η **Ελένη** παρουσιάζεται **μετανιωμένη** για τον πόλεμο, και η παρουσία της αποτελεί συνδυαστικό κρίκο των δύο ποιημάτων. Ο **γάμος** αποτελεί την ύψιστη και τέλεια μορφή εορτασμού και συνάμα φιλοξενίας για τον Τηλέμαχο, ένα θέμα που τονίζει ξανά τον πολιτισμό και την κουλτούρα της ομηρικής κοινωνίας, όπως αντανακλάται στο ποίημα. Ο Μενέλαος αφηγείται τη δική του επιστροφή κι όσους συνάντησε κατά το γυρισμό του πίσω στη Σπάρτη. Η **αφήσηση του νόστου** συνδέεται με τις υπόλοιπες αφηγήσεις στο γενικότερο πλαίσιο ιστοριών τέτοιου είδους στο ποίημα. Το σημαντικότερο σημείο είναι η **αποκάλυψη** ότι ο Οδυσσέας βρίσκεται στο νησί της Καλυψώς. Στο μεταξύ, στην Ιθάκη, οι **μνηστήρες σχεδιάζουν να σκοτώσουν** τον Τηλέμαχο όπως θα επιστρέφει στην πατρίδα του. Η Πηνελόπη είναι ιδιαίτερα ανήσυχη αλλά την καθησυχάζει η Αθηνά μ' ένα όνειρο.
- Η **Πέμπτη** ραψωδία ξεκινά με μια συνέλευση των θεών πανομοιότυπη μ' εκείνη της πρώτης ραψωδίας, όπου η Αθηνά διεκτραγωδεί τα βάσανα του Οδυσσέα κι ο Δίας αποφασίζει να στείλει τον Ερμή. Το **συμβούλιο των θεών** στο σημείο αυτό έχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις, ιδιαίτερα ενισχύοντας τις απόψεις των αναλυτικών. Το θέμα είναι γιατί χρειάζεται εκ νέου συμβούλιο, αφού έχει ήδη αποφασιστεί η

επιστροφή του Οδυσσέα, στην πρώτη ραψωδία. Είναι άραγε ξεχωριστό ποίημα η λεγόμενη «Τηλεμάχεια»; Ή μήπως λειτουργεί ως **συνδεδειγμένος κρίκος** στην εξέλιξη της πλοκής και στην επιστροφή ή μάλλον στην εκ νέου αναφορά στον Οδυσσέα που βρίσκεται στο νησί της Καλυψώς; Ή μήπως λειτουργεί ως συνδεδειγμένος κρίκος ανάμεσα στην πράξη της Αθηνάς να παρακινήσει τον Τηλέμαχο και την πράξη του Ερμή ν' αναγγείλει την απόφαση των θεών στην Καλυψώ; Σ' αυτή την πιθανότητα υπάρχει το πρόβλημα ότι ο Δίας παρακινεί εδώ την Αθηνά να πάει να βρει τον Τηλέμαχο, που σημαίνει ότι δεν προϋποτίθεται ότι έχει ήδη γίνει η συνάντησή τους. Υπάρχουν μερικές διαφορές σ' αυτό το συμβούλιο των θεών και στο συμβούλιο της πρώτης ραψωδίας. Εδώ ο Οδυσσέας παρουσιάζεται να έχει προκαλέσει όχι το θυμό του Ποσειδώνα αλλά το **θυμό της Αθηνάς** κι αυτή είναι η υπεύθυνη των περιπετειών του. **Ο Δίας αποφασίζει** το τί θα γίνει κι όχι όλοι οι θεοί ούτε η Αθηνά είναι αυτή που κάνει τις προτάσεις. Τελείως απόλυτα ο Δίας διατάζει την Αθηνά να πάει στον Τηλέμαχο και στον Ερμή να πάει στην Καλυψώ. Αυτό που είναι αξιοπρόσεκτο είναι ότι έχουμε την επανάληψη ίδιων στίχων στα δύο αυτά συμβούλια των θεών στην πρώτη και Πέμπτη ραψωδία, κι είναι μάλλον αδύνατο να δοθεί μια σαφής απάντηση στο γιατί έχουμε αυτή την επανάληψη, θεματικά και λεκτικά. Ο Ερμής αναγγέλει στην Καλυψώ την απόφαση του Δία κι αυτή χωρίς να το θέλει αναγκάζεται να βάλει τον Οδυσσέα σε μια σχεδία και να τον αφήσει να πάει στην πατρίδα του. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον εδώ έχει η σχέση της Καλυψώς με τον Οδυσσέα καθώς επίσης κι η απόλυτη εξουσία του Δία σε αντίθεση με τις επιθυμίες κι αδυναμίες των υποδεέστερων θεών. Όταν την 18^η ημέρα ο Οδυσσέας βρίσκεται κοντά στη Σχερία, ο Ποσειδώνας τον βλέπει και του τσακίζει τη σχεδία με μια καταιγίδα. Ο κεφαλόδεσμος της Λευκοθέας που του έχει δώσει η Καλυψώ σώζει τον Οδυσσέα που φτάνει την Τρίτη μέρα ύστερα από το ναυάγιο στην ακτή της Σχερίας, όπου πέφτει σε βαθύ ύπνο. Ο **Ύπνος** εδώ έχει συμβολική σημασία. Η άφιξή του στο νέο τόπο πρόκειται να τον οδηγήσει και στη σωτηρία, την αναγέννηση. Κοιμάται για να ξυπνήσει σε μια νέα αρχή, σε μια νέα ζωή. Ο τρόπος με τον οποίο σώζεται ο Οδυσσέας ξανά μας οδηγεί στο χώρο του **θαύματος** και του θαυμαστού, στο λεγόμενο μυθικό στοιχείο που έχει πρωταρχική θέση στις αφηγήσεις του ποιήματος.

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry should be supported by a valid receipt or invoice. This ensures transparency and allows for easy verification of the data. The second part covers the process of reconciling bank statements with the company's internal records. It highlights the need to identify and resolve any discrepancies as soon as they are discovered to prevent errors from accumulating. The third section addresses the role of technology in modern accounting, specifically mentioning the use of cloud-based software for real-time data access and collaboration. Finally, the document concludes with a reminder to regularly review financial performance and adjust strategies accordingly to stay on track with business goals.

ΡΑΨΩΔΙΑ Α

Προοίμιο – Ο Δίας:

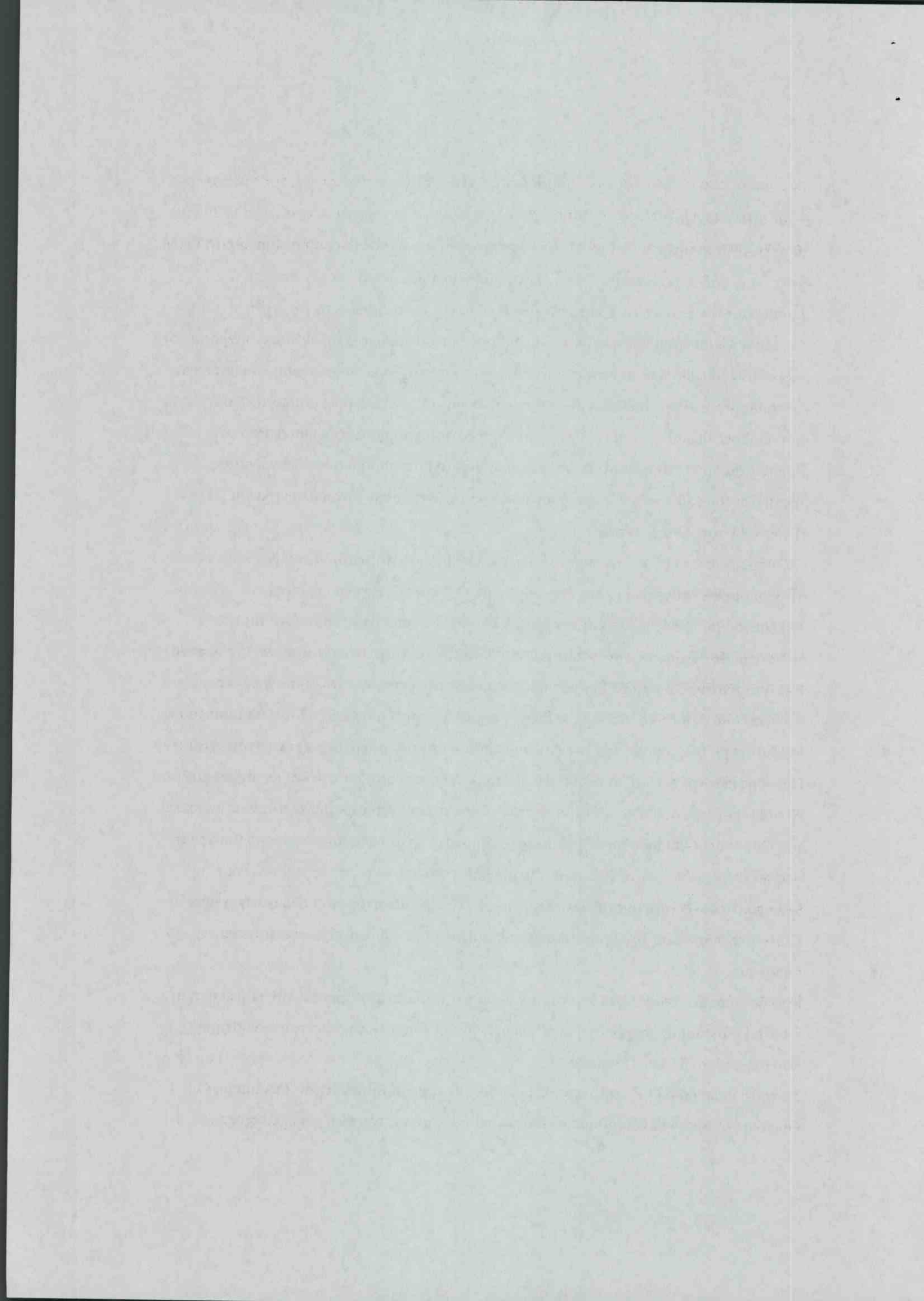
10 στίχοι – ο ποιητής καλεί τη Μούσα να τραγουδήσει το νόστο του ήρωα από την Τροία που έχει μεγάλες περιπέτειες. Η αρχή αυτή αποδίδει μια θεϊκή προέλευση στη δημιουργία του έπους. Το πρώτο πρόσωπο είναι ο ίδιος ο Δίας. Από την αρχή γίνεται φανερή η προσωπική εμπλοκή και παρέμβαση των Ολύμπιων θεών. Επίσης, η χρήση του προσώπου του Δία από τον ποιητή στο α' πρόσωπο του δίνει το δικαίωμα του απόλυτου και αυθαίρετου στην προβολή απόψεων και ιδεών. Ο Δίας μπορεί να μιλήσει για οποιοδήποτε θέμα θέλει. Κι αναφέρεται στον Αίγισθο που δολοφονήθηκε από τον Ορέστη για να καταλήξει ότι παρόλο που οι θνητοί κατηγορούν τους θεούς για τις δυστυχίες τους, είναι οι ίδιοι υπεύθυνοι και οδηγούνται στην αυτοκαταστροφή.

Η ιστορία του Αγαμέμνονα:

Ο Όμηρος εισάγει στην πρώτη ραψωδία της Οδύσσειας την ιστορία του Αγαμέμνονα, στην οποία θα επανέλθει άλλες δύο φορές, στην τέταρτη ραψωδία όταν συναντιέται ο Τηλέμαχος με το Μενέλαο και την Ελένη και στη Νέκυια, όταν επισκέφεται ο Οδυσσεύς τον Άδη και συναντιέται με τον ίδιο τον Αγαμέμνονα. Η ιστορία του νόστου του Αγαμέμνονα, ο οποίος βρίσκει άδοξο τέλος στην επιστροφή του πίσω στην πατρίδα του, στο ίδιο του το παλάτι έχει ιδιαίτερη σημασία στην Οδύσεια. Η Κλυταιμίστρα έχει σχεδιάσει με τον εραστή της τον Αίγισθο το φόνο του Αγαμέμνονα και στη συνέχεια ο Ορέστης επιστρέφει για να εκδικηθεί για το θάνατο του πατέρα του και σκοτώνει τον Αίγισθο και τη μητέρα του. Ο νόστος του Αγαμέμνονα αντιπαραβάλλεται με το νόστο του Οδυσσέα. Ο Οδυσσεύς περνά μεγάλες δυστυχίες και ταλαιπωρίες προκειμένου να φτάσει στην πολυπόθητη Ιθάκη με την αβεβαιότητα για το τί τον περιμένει. Από την άλλη πλευρά ο Αγαμέμνονας ενώ επέστρεψε ένδοξος αρχηγός και πολεμιστής χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες τον βρήκε θάνατος και η γυναίκα του τον είχε απατήσει και προδώσει.

Μια δεύτερη αντιπαράθεση γίνεται ανάμεσα στην Κλυταιμίστρα και την Πηνελόπη, η πρώτη βρίσκει αμέσως εραστή ενώ η δεύτερη ενώ πυρπολείται από τους μνηστήρες παραμένει πιστή στον Οδυσσέα.

Σε τρίτο επίπεδο ο Ορέστης αποτελεί υπόδειγμα προς μίμηση για τον Τηλέμαχο. Ο Ορέστης έδρασε κι εκδικήθηκε το δολοφόνο του πατέρα του ενώ ο Τηλέμαχος

παρουσιάζεται στην αρχή του ποιήματος ανήμπορος κι ανεκτικός προς τους μνηστήρες. Στην αρχή της Οδύσσειας, η ιστορία του Αγαμέμνονα συνδέεται άμεσα με το θέμα της ευθύνης που θίγεται για την τύχη του ίδιου του ήρωα, του Οδυσσέα και των συντρόφων του.

Πλοκή:

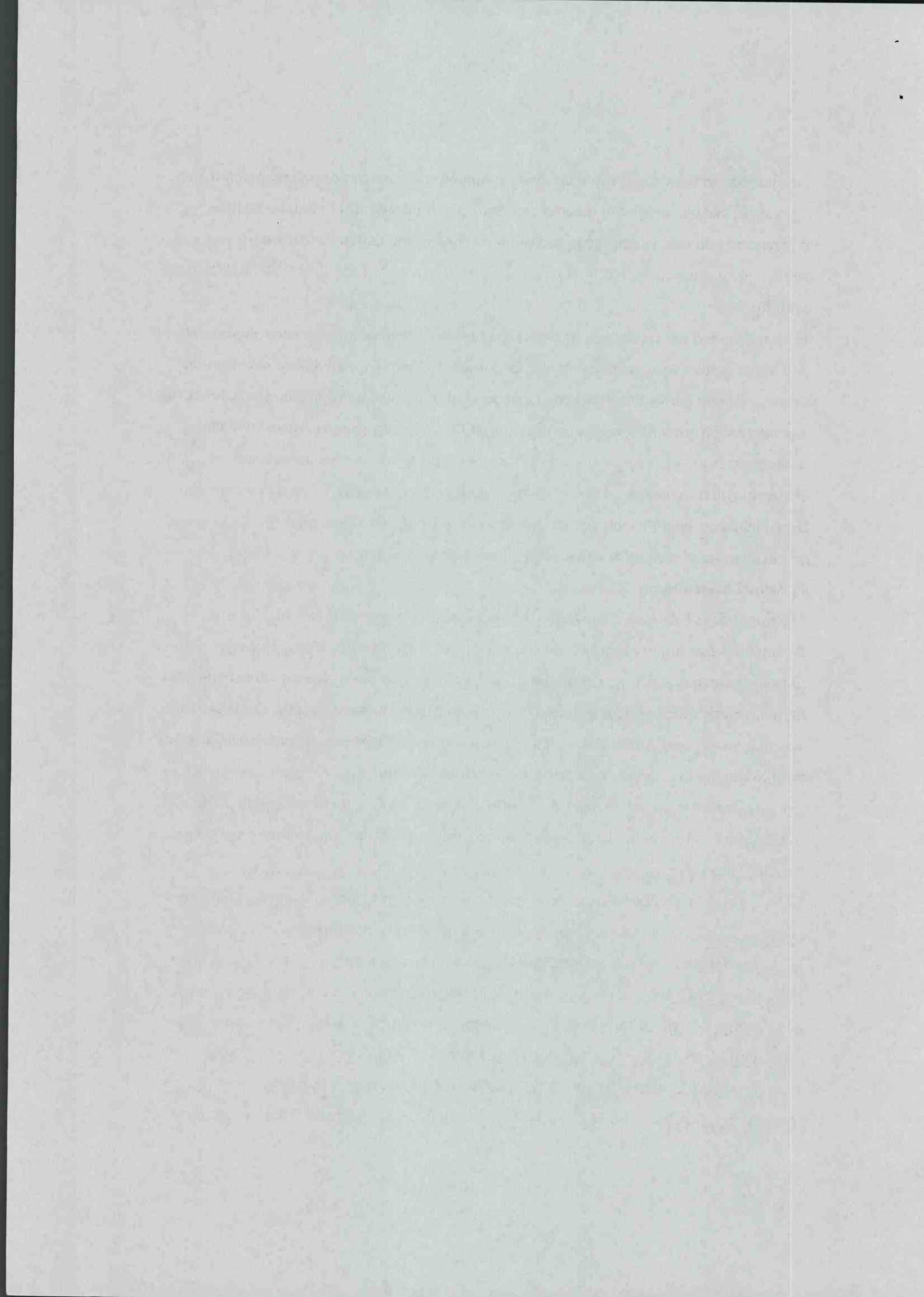
Η πλοκή ξεκινά με μια συζήτηση των Ολύμπιων θεών, συγκεκριμένα της Αθηνάς και του Δία προκειμένου να εξασφαλιστεί η επιστροφή του Οδυσσέα στην Ιθάκη. Ο Δίας έχει θετική διάθεση για να βοηθήσει τον Οδυσσέα και συμφωνεί με το σχέδιο της Αθηνάς για την επιστροφή του ήρωα στην πατρίδα του, αλλά τονίζει όμως την ευθύνη του Οδυσσέα, ο οποίος έχει προκαλέσει το θυμό του Ποσειδώνα με το να τυφλώσει το γιο του Πολύφημο. Το σχέδιο της Αθηνάς είναι να επισκεφτεί η ίδια τον Τηλέμαχο για να τον στείλει να πάει να μάθει για τον πατέρα του ενώ ο Ερμής θα επισκεφτεί την Καλυψώ να της αναγγείλει ν' αφήσει τον Οδυσσέα να πάει πίσω στην Ιθάκη.

Η Αθηνά στην Ιθάκη:

Με το ταξίδι της Αθηνάς στην Ιθάκη ο Όμηρος αναβάλλει την κύρια ιστορία του Οδυσσέα για να παρουσιάσει το γιο του και την κατάσταση στην Ιθάκη. Η Αθηνά φτάνει μεταμφιεσμένη ως Μέντης και βρίσκει τους μνηστήρες να ετοιμάζονται για δείπνο. Οι μνηστήρες χαρακτηρίζονται από την αρχή αρνητικά. Η σπατάλη τους, ιδιαίτερα του κρέατος –μοσχαριού, αποτελεί καταπάτηση των όρων φιλοξενίας. Το φαγοπότι αποτελεί βασικό σημείο συμπεριφοράς και για το λόγο αυτό το θέμα της φιλοξενίας κυριαρχεί από την αρχή του ποιήματος. Ο σεβασμός και η τήρηση του κώδικα της φιλοξενίας αποτελεί σημείο πολιτισμού και σωστού ήθους ενώ το αντίθετο ένδειξη βαρβαρισμού και ύβρεως.

Τηλέμαχος:

Ο Τηλέμαχος εμφανίζεται να κάθεται ανάμεσα στους μνηστήρες κι ονειρεύεται μέρα νύχτα πώς να διώξει τους μνηστήρες και την επιστροφή του πατέρα του στο παλάτι. Αν και ενήλικας, είναι τελείως αποθαρρυσμένος, θεωρώντας τον πατέρα του νεκρό, κι είναι βυθισμένος στη λύπη για τον εαυτό του. Η πρώτη συζήτηση που είχε ποτέ ως ενήλικας είναι με την Αθηνά, μεταμφιεσμένη ως Μέντη. Αρνείται την πατρότητά του λέγοντας ότι θα επιθυμούσε να ήταν γιος ενός καλότυχου άντρα. Η Αθηνά προκαλεί τον Τηλέμαχο να γίνει ήρωας σαν τον πατέρα του, να σκοτώσει τους μνηστήρες, να δραστηριοποιηθεί, να αποκτήσει το κλέος, τη δόξα που αρμόζει σ' έναν ήρωα της εποχής. Ως αποτέλεσμα ο

Τηλέμαχος γίνεται πιο αποφασιστικός και απέναντι στη μητέρα του και απέναντι στους μνηστήρες. Καλεί γενική συνέλευση και ζητά από τη μητέρα του ν' αποσυρθεί στα ιδιαίτερα της. Η ωριμότητα όμως του ήρωα δεν έχει καν αρχίσει. Πρόκειται ν' ακολουθήσει μια πορεία, διαδικασία ωρίμανσης, αναζήτηση της ταυτότητας, αναζήτηση της ίδιας της προσωπικότητάς του. Προς το παρόν γίνεται η συνειδητοποίηση της ανάγκης για δράση. Το γεγονός ότι ο Τηλέμαχος βρίσκεται ακόμα σε στάδιο αμφιβολιών φαίνεται από το τέλος της πρώτης ραψωδίας, όπου η Ευρύκλεια, η αφοσιωμένη τροφός της οικογένειας, βάζει τον Τηλέμαχο στο κρεβάτι να κοιμηθεί. Ο Όμηρος επαναφέρει τον Τηλέμαχο στην παιδική του ηλικία για να τονίσει τη μετέπειτα ωρίμανση κι ανάπτυξη ενός ήρωα.

Θέματα – μοτίβα:

Στην πρώτη ραψωδία, τίγονται βασικά κεντρικά θέματα του ποιήματος.

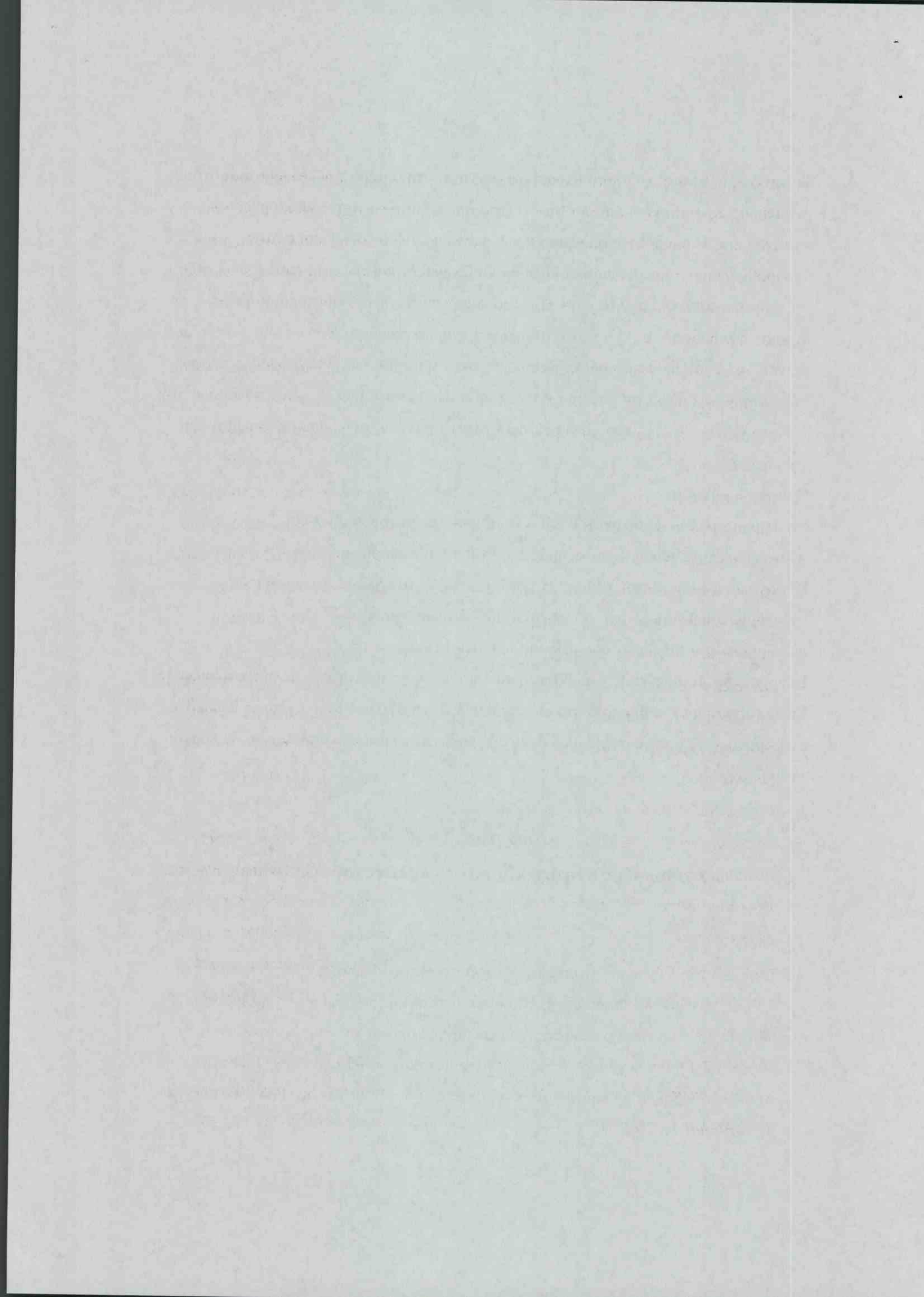
- A) υπευθυνότητα των ηρώων, οι πράξεις των θνητών καθορίζουν την τύχη τους
- B) φαγοπότι, διασκέδαση, κώδικας της φιλοξενίας ως στοιχείο πολιτισμού
- Γ) ιστορία του Αγαμέμνονα – Ορέστη, σχέση πατέρα – γιου
- Δ) σύμβολο του ταξιδιού ως πορεία και διαδικασία ωρίμανσης
- E) χρήση της μεταμφίεσης – απόκρυψη και αποκάλυψη ταυτότητας – τελική αναγνώριση
- Στ) μετάβαση από το δημόσιο στο ιδιωτικό, από το μεγάλο στο μικρό, από το θεϊκό στο ανθρώπινο, δηλ. από το συμβούλιο στον Όλυμπο στην κρεβατοκάμαρα του Τηλέμαχου στην Ιθάκη.

Οδύσσεια: ζ, η, θ

Ο Οδυσσεάς στη Σχερία και το παλάτι του Αλκίνοου

Ραψωδία Ζ:

- Στη ραψωδία ζ έχουμε την ομιλία, τη συνάντηση του Οδυσσεά με τη Ναυσικά στη Σχερία, το νησί των Φαιάκων. Η Ναυσικά, η πριγκίπισσα μαζί με τις φιλενάδες της οδηγείται ύστερα από όνειρο της Αθηνάς μακριά από το παλάτι για να πλύνουν τα ρούχα. Εκεί βρίσκει γυμνό και κρυμμένο πίσω από τους θάμνους τον Οδυσσεά. Αμέσως τον βοηθά με ρούχα και μπάνιο, και στη συνέχεια του δίνει οδηγίες πώς να μπει στο παλάτι.

- Δύο σημεία είναι σημαντικά στη ραψωδία αυτή. Πρώτον, η αναγέννηση του Οδυσσέα, από το στάδιο του Ύπνου στο στάδιο της επαφής μ' ένα εντελώς καινούριο κόσμο, μια όμορφη πριγκίπισσα, και στη συνέχεια το παλάτι. Μία καινούρια και καθοριστική φάση ξεκινά τώρα για την επιστροφή του Οδυσσέα. Οι Φαίακες είναι αυτοί που θα βοηθήσουν τον Οδυσσέα να πάει πίσω στην Ιθάκη. Ταυτόχρονα, είναι αυτοί στους οποίους διηγείται όλες του τις περιπέτειες.
- Δεύτερον, είναι η σχέση Ναυσικάς και Οδυσσέα. Η Ναυσικά είναι μια πανέμορφη πριγκίπισσα, σε ηλικία γάμου, που ενδιαφέρεται να βρει τον ιδανικό της σύζυγο. Από την άλλη πλευρά, ο Οδυσσέας, ώριμος κι έμπειρος άντρας θα ήταν το κατάλληλο ταίρι της. Οι δύο αυτοί, ο Οδυσσέας και η Ναυσικά, θα μπορούσαν να ήταν ταιριαστοί αλλά η σχέση τους είναι αδύνατη από την αρχή. Γεγονός που το κατανοεί η Ναυσικά και του παρέχει ό,τι μπορεί για να του εξασφαλίσει την επιστροφή του στην Ιθάκη. Είναι η δεύτερη γυναίκα, εδώ όμως θνητή, η οποία θα ερωτευθεί κατά κάποιο τρόπο τον Οδυσσέα αλλά θα συντελέσει στην επιστροφή του. Η Ναυσικά ανταποκρίνεται στη σύνεση κι εξυπνάδα του Οδυσσέα, γι αυτό και είναι τόσο επιθυμητή απ' αυτόν.
- Στις ραψωδίες η και θ ο Οδυσσέας γίνεται αποδεκτός στο παλάτι ως φιλοξενούμενος. Ακούμε για τη χώρα των Φαιάκων, τη δομή της κοινωνίας τους, το βασίλειο του Αλκίνοου, τον πλούτο και την εξουσία του παλατιού, τα έθιμα και τα μέσα διασκέδασης, τις σχέσεις των Φαιάκων με τους θεούς, τις ηρωϊκές αξίες της φιλοξενίας, κλέους και ανδρείας στους διαγωνισμούς.
- Αξίζει να σκεφτούμε γιατί ο Όμηρος έχει αφιερώσει τόσο μεγάλο μέρος, τρεις ολόκληρες ραψωδίες, όπως μας έχει διασωθεί στη γραπτή μορφή του ποιήματος, για την άφιξη του Οδυσσέα και την παραμονή του στη Σχερία. Η πιο προφανής εξήγηση είναι ότι αυτή η διαμονή σημειώνει τη νέα αρχή και το τέλος του ταξιδιού του στην Ιθάκη. Μετά την αρπαγή του από την Κίρκη και την Καλυψώ, τώρα αντιμετωπίζει για πρώτη φορά τη δυνατότητα να γυρίσει στην πατρίδα του. Οι Φαίακες είναι εκείνοι που υλοποιούν τον τελευταίο του ταξίδι.
- Ο Όμηρος δίνει έμφαση στην ετοιμασία της επιστροφής του Οδυσσέα ενώ παράλληλα μας προσφέρει αφήγηση μέσα στην αφήγηση για να περιγράψει όλες τις προηγουμένες επιτεύξεις και περιπέτειες. Επίσης, η έμφαση στους Φαίακες, το

βασιλείο του Αλκίνοου και ολόκληρης της κοινότητάς τους έχει σκοπό να δώσει μερικά παράλληλα και ν' αντιπαραθέσει με την κατάσταση στην Ιθάκη. Είναι γι' αυτό αναγκαίο να καταλάβουμε τί πραγματικά αντιπροσωπούν αυτοί οι άνθρωποι.

Ραψωδία Η:

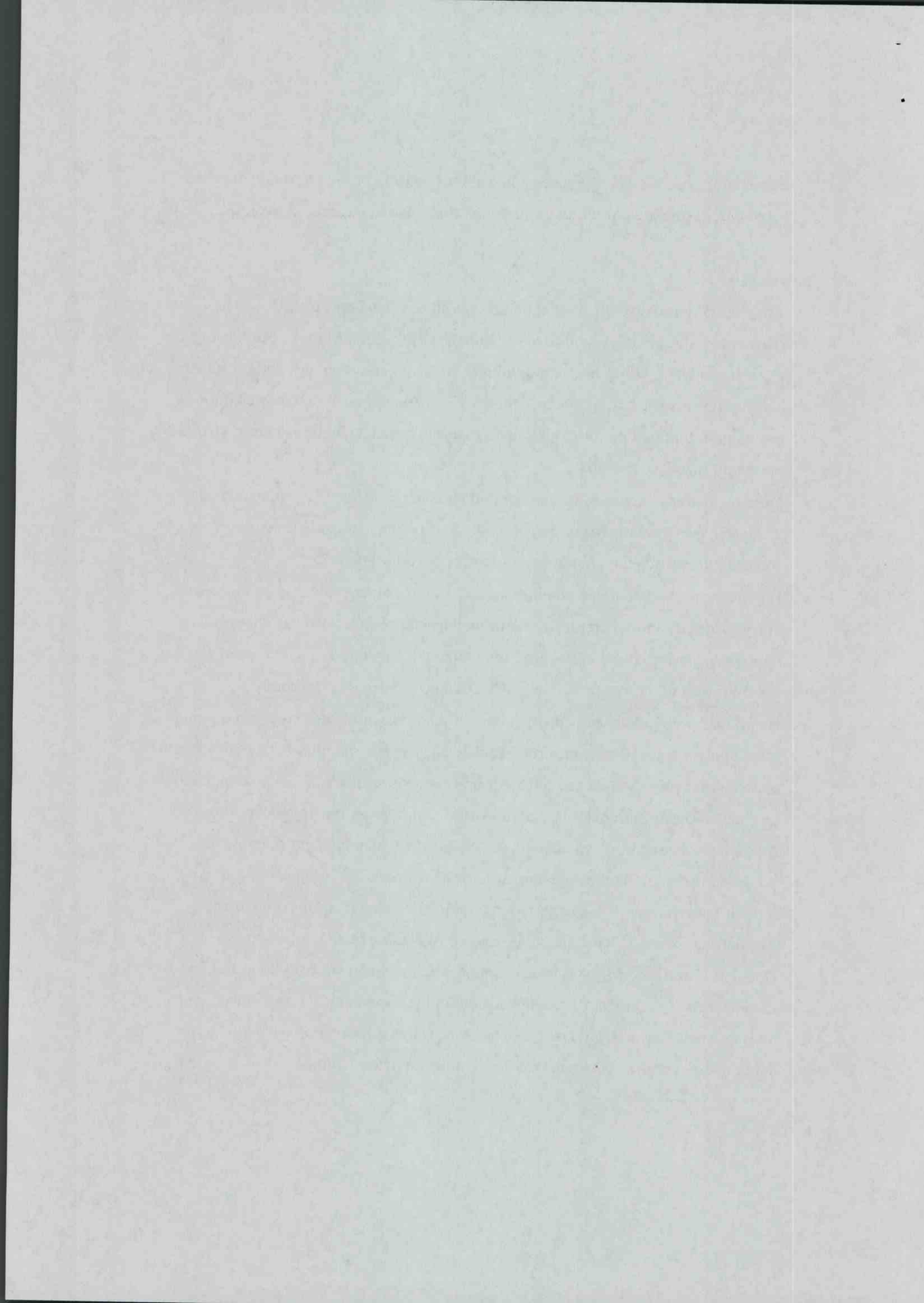
- Το πιο ενδιαφέρον πράγμα που ακούμε από τη μεταμφιεσμένη Αθηνά για το βασιλιά και τη βασίλισσα είναι ότι και οι δυο κατάγονται από το θεό, Ποσειδώνα. Όλοι οι βασιλιάδες των Φαιάκων συνδέονται άμεσα με τον Ποσειδώνα. Δεν είναι τυχαίο ότι οι συμφορές του Οδυσσέα προέρχονται από την τιμωρία του Ποσειδώνα για την τύφλωση του Πολύφημου, και στον τόπο όπου τιμάται ο Οδυσσέας θα σωθεί.
- Η Αρετή παίζει σημαντικό ρόλο στο παλάτι. Έχει τον πρώτο λόγο και οι αποφάσεις της είναι καθοριστικές για την τύχη του Οδυσσέα. Στις περιπέτειες του Οδυσσέα οι γυναίκες παίζουν πάντα αποφασιστικό ρόλο στο ταξίδι του, η Κίρκη, Καλυψώ, Νausικά, Αρετή και τέλος η Πηνελόπη. Όσον αφορά τη θεά Αθηνά, έχει παρέμβει τόσο στο ταξίδι του Τηλέμαχου όσο και στην επιστροφή του Οδυσσέα.
- Σε μια κοινωνία εξόχων ναυτικών, τελείως απομονωμένη από τον υπόλοιπο κόσμο, και πολιτισμένη, είναι η βασίλισσα η εξέχουσα προσωπικότητα. Σ' αυτήν δείχνονται η τιμή, σεβασμός και φόβος παρά στο βασιλιά. Αυτό φαίνεται κι όταν ο Οδυσσέας εκφράζει το σεβασμό και θαυμασμό του στη βασίλισσα ως ικέτης.
- Ο βασιλιάς καλεί τη συνέλευση του λαού για ν' αποφασίσουν αν πρέπει να βοηθήσουν τον Οδυσσέα να επιστρέψει πίσω στην πατρίδα του. Υπάρχει κάποια καχυποψία απέναντι στον Οδυσσέα και εκ μέρους της βασίλισσας, όταν ξεκινά να του κάνει ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις της βασίλισσας του δίνουν την ευκαιρία ν' αρχίσει την αφήγησή του.
- Στο τέλος της ραψωδίας, ο βασιλιάς παίζει τον αρσενικό ρόλο τιμώντας τον φιλοξενούμενό του και υποσχόμενος να τον βοηθήσει ενώ η βασίλισσα εμφανίζεται στο γυναικείο της ρόλο να ρυθμίζει τα του οίκου της.
- Ένα άλλο σημείο ενδιαφέροντος στη ραψωδία η είναι οι σχέσεις των Φαιάκων με τους θεούς. Στην αρχή, η Αθηνά πληροφορεί τον Οδυσσέα για το παλάτι, το μέρος και τους ανθρώπους γενικά και προσπαθεί να τον προειδοποιήσει για τη συμπεριφορά τους σε ξένους. Στη συνέχεια ο βασιλιάς είναι καχύποπτος κι

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in approximately 20 horizontal lines across the page.

απρόθυμος προς τον ξένο, γεγονός που δείχνει έλλειψη κοινωνικής συμπεριφοράς. Αντίθετα, οι σχέσεις των Φαίακων με τους θεούς είναι πιο άμεσες κι ανοιχτές.

Ραψωδία Θ:

- Στη ραψωδία αυτή έχουμε μια πλήρη περιγραφή των Φαίακων, ακούμε για τις ικανότητές τους σε αθλητικούς αγώνες, χορούς και τρέξιμο. Μετά τη συνέλευση που καλεί ο Αλκίνοος, ενθαρρύνει τους Φαίακες να ξεκινήσουν ένα διαγωνισμό για να δείξουν τις ικανότητές τους, για τις οποίες είναι πολύ περήφανοι. Οι διαγωνισμοί φαίνονται παρόμοιοι με τους κηδευτικούς αγώνες στην Ιλιάδα, όπου επίσης γίνονται προς τιμή φιλοξενούμενου.
- Όταν ο Οδυσσέας προκαλείται από κάποιο Φαίακα αποδεικνύει την αριστοκρατική καταγωγή ξεπερνώντας όλους στη δισκοβολία. Είναι πραγματικός πολεμιστής από τον πραγματικό πόλεμο και κοινωνικά ισάξιος με τους Φαίακες.
- Η πρόκληση στον Οδυσσέα καθυστερεί την αποκάλυψη της ταυτότητάς του κι ο διαγωνισμός αντιπαραθέτει τις ανώτατες ικανότητες των Φαίακων με τη μοναδική αρετή ευγλωττίας και συμπεριφοράς του Οδυσσέα. Οι Φαίακες ίσως να είναι τέλειοι στο δικό τους απομονωμένο πολιτισμό αλλά δεν έχουν σοφία και κρίση.
- Η εμφάνιση του αοιδού στην αρχή, μέση και τέλος της ραψωδίας είναι ένα ομηρικό τέχνασμα για την καθυστέρηση της αποκάλυψης της ταυτότητας του Οδυσσέα. Μετά από κάθε τραγούδι του αοιδού ο Οδυσσέας κλαίει και τα μυστικά δάκρυα προκαλούν κατ' επανάληψη ερωτήσεις για την ταυτότητά του. Ένα από τα τραγούδια του Δημόδοκου είναι η «φιλονικία του Αχιλλέα και του Οδυσσέα», για το οποίο δε γνωρίζουμε απολύτως τίποτα από αλλού. Αυτό το τραγούδι ο Δημόδοκος πριν την έναρξη των αγώνων. Το δεύτερο τραγούδι αφορά τη «μοιχεία του Άρη και της Αφροδίτης» και το λέει ο Δημόδοκος αφού ο Λεοδάμας έχει προσβάλει τον Οδυσσέα. Στο τέλος της ραψωδίας ο Δημόδοκος τραγουδά για τον «δούρειο ίππο». Εδώ ο Οδυσσέας εξετάζει τη γνώση του αοιδού της παράδοσης. Ο Δημόδοκος ξεκινά απ' όπου θέλει την ιστορία και προχωρά όπως τον ευχαριστεί ενώ ο Οδυσσέας για δεύτερη φορά θρηνεί ωθώντας έτσι στη δραματική αναγνώριση.

Ραψωδίες ι, κ, λ, μ

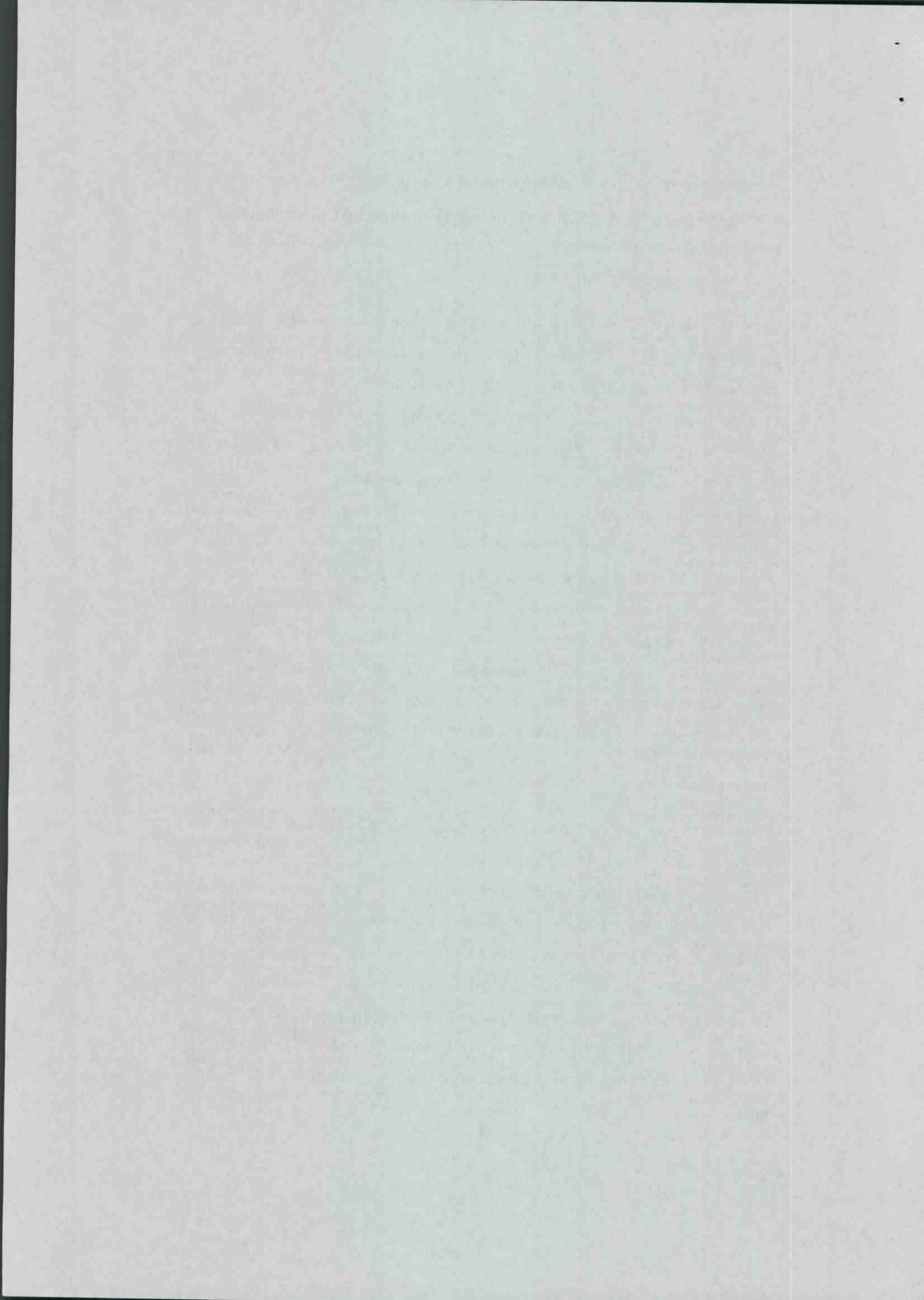
Διηγήσεις των περιπετειών του Οδυσσέα και συντρόφων

Ραψωδία Ι:

- Στην αρχή της ραψωδίας έχουμε την αναγνώριση του Οδυσσέα, ως του άνδρα που έχει υποφέρει πολλά. Ό,τι έκανε το έκανε για το «κλέος» και για να γυρίσει σπίτι του. Εδώ ξεκινά η αφήγηση όλων των μαγικών περιπετειών.
- Οι περιπέτειες ξεκινούν σ' ένα αναγνωρίσιμο κόσμο, τη χώρα των Κικόνων, μια αληθινή φυλή στη Θράκη βορειοδυτικά της Τροίας. Έπειτα, ακολουθεί η ιστορία στη χώρα των Λωτοφάγων για να καταλήξουμε στους Κύκλωπες.
- Η πρώτη μεγάλη ιστορία είναι η περιπέτεια με τον Πολύφημο, τον Κύκλωπα, ένα από τα γνωστά παραμύθια στον κόσμο. Η φυλή των Κυκλώπων αγνοεί τις τέχνες του πολιτισμού, τη γεωργία και το εμπόριο. Δεν έχουν καμιά πολιτική ζωή αλλά ζουν σε απομονωμένες ομάδες οικογενειών. Δεν φτιάχνουν ψωμί. Είναι δυνατοί αλλά ανόητοι και αντιπροσωπεύουν τους ξένους με τους οποίους οι Έλληνες άποικοι ενώθηκαν στις δυτικές χώρες. Η κατάρα του Πολύφημου είναι μια μυθική εξήγηση γιατί ο Οδυσσέας υποφέρει, ένας διωγμός που έρχεται σε αντίθεση με την ηθική του Δία σχετικά με το ότι οι άνθρωποι ευθύνονται για τα δικά τους προβλήματα.

Ραψωδία Κ:

- Όμοια με τη ραψωδία ι έχουμε κι εδώ τρεις περιπέτειες, οι δυο πρώτες αρκετά σύντομες και η Τρίτη η μεγάλη ιστορία.
- **Αίολος, ο βασιλιάς των ανέμων:** Το νησί του Αιόλου αποπνέει μια οικογενειακή και ειρηνική ατμόσφαιρα. Ο Αίολος προσφέρει στον Οδυσσέα φιλοξενία και διασκέδαση για ένα ολόκληρο μήνα κι είναι διατεθειμένος να τον βοηθήσει να επιστρέψει στην πατρίδα του. Δένει όλους τους ανέμους σ' ένα σάκο και τον δίνει στον Οδυσσέα να τον κρατά μέχρι να φτάσουν σπίτι. Η έμφαση δίνεται στη θετική εξέλιξη των πραγμάτων που αντιπαρατίθεται με τη μετέπειτα απόγνωση κι απογοήτευση του Οδυσσέα, ο οποίος σκέφτεται μέχρι και την αυτοκτονία, -μία ακραία σκέψη για ήρωα.

- Η ιστορία αποτελεί ένα κλασικό παραμύθι. Ο Αίολος διατάζει να μην ανοίξουν το σάκο. Για 9 μέρες και 9 νύχτες (μαγικός αριθμός) όλα κυλούν ευνοϊκά, όσο είναι ξύπνιος ο Οδυσσεάς. Η αντιστοφία της καλής τύχης σε απόλυτη καταστροφή συμβαίνει με την καχύποπτη πράξη των συντρόφων ν' ανοίξουν το σάκο.
- Η ιστορία έχει το φυσικό ομηρικό θέμα του εγκλήματος και της τιμωρίας. Η απληστία των συντρόφων του Οδυσσέα και της δικής αδυναμίας να κοιμηθεί είναι η αιτία της καταστροφής. Η τιμωρία εδώ είναι το αποτέλεσμα της κακής συμπεριφοράς των ανθρώπων και του λάθους.
- **Οι Λαιστρυγόνες:** στο επεισόδιο αυτό ο Οδυσσεάς χάνει όλο του το πλήρωμα, γεγονός που έρχεται σ' αντίθεση με την αρχή του ποιήματος που δηλώνει ο ποιητής ότι έχασε τους συντρόφους στο νησί του Ήλιου. Η χώρα των Λαιστρυγόνων είναι βόρεια κι αντανακλά τα παραμύθια της Ευρώπης. Οι άνδρες του Οδυσσέα φτάνουν σ' ένα λιμάνι αλλά χωρίς εξήγηση αυτός μένει μόνος του στο πλοίο έξω από το λιμάνι ενώ τ' άλλα 11 μπαίνουν μέσα. Γίνεται ένα πάρτυ. Οι Λαιστρυγόνες επιτίθενται σαν κανίβαλλοι εναντίον τους και γλιτώνει μόνο ο Οδυσσεάς φεύγοντας μακριά με το πλοίο του. Υπάρχει παράλληλο με τους Κύκλωπες εδώ. Με τη διαφορά ότι εδώ ο Οδυσσεάς είναι περισσότερο αποθαρρυσμένος.
- **Κίρκη –το νησί της Αίας:** Η μεγαλύτερη ιστορία με χαρακτηρισμούς και σχέσεις. Η Κίρκη βρίσκεται μπροστά στον Οδυσσέα ακριβώς πριν την κάθοδό του στον κάτω κόσμο και είναι αυτή που τον υποδέχεται όταν γυρνά.
- Ο Όμηρος την περιγράφει ως μια όμορφη γυναίκα με όμορφα μαλλιά και γλυκεία φωνή, η οποία έχει την μαγική δύναμη να μεταμορφώνει ανθρώπους σε γουρούνια. Κι αυτό είναι το στοιχείο που κάνει την ιστορία παραμύθι.
- Με τη βοήθεια του Ερμή, ο Οδυσσεάς ξεπερνά τη μαγική δύναμη της θεάς, η οποία τον προσκαλεί στο κρεβάτι της. Η Κίρκη έχει σκοπό να βλάψει τον Οδυσσέα. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο Ερμής, κι όχι η Αθηνά, ο οποίος ενώνει αυτόν τον κόσμο με τον επόμενο, οδηγώντας τις ψυχές στον Άδη, εμφανίζεται άμεσα στον Οδυσσέα και του δίνει ένα ισχυρό φυλακτό. Του δίνει οδηγίες πώς να τιθαστεύσει αυτή τη γυναίκα που θέλει το θάνατό του. Πρέπει να τη θέσει κάτω από τη δύναμή του κρατώντας ένα όπλο στο λαιμό της και αναγκάζοντάς την να ορκιστεί να μην του κάνει κακό. Έτσι

The following table shows the results of the experiment. The first column is the number of trials, the second column is the number of correct responses, and the third column is the percentage of correct responses.

Number of trials	Number of correct responses	Percentage of correct responses
10	8	80%
20	15	75%
30	22	73%
40	28	70%
50	35	70%
60	42	70%
70	48	69%
80	55	69%
90	62	69%
100	68	68%

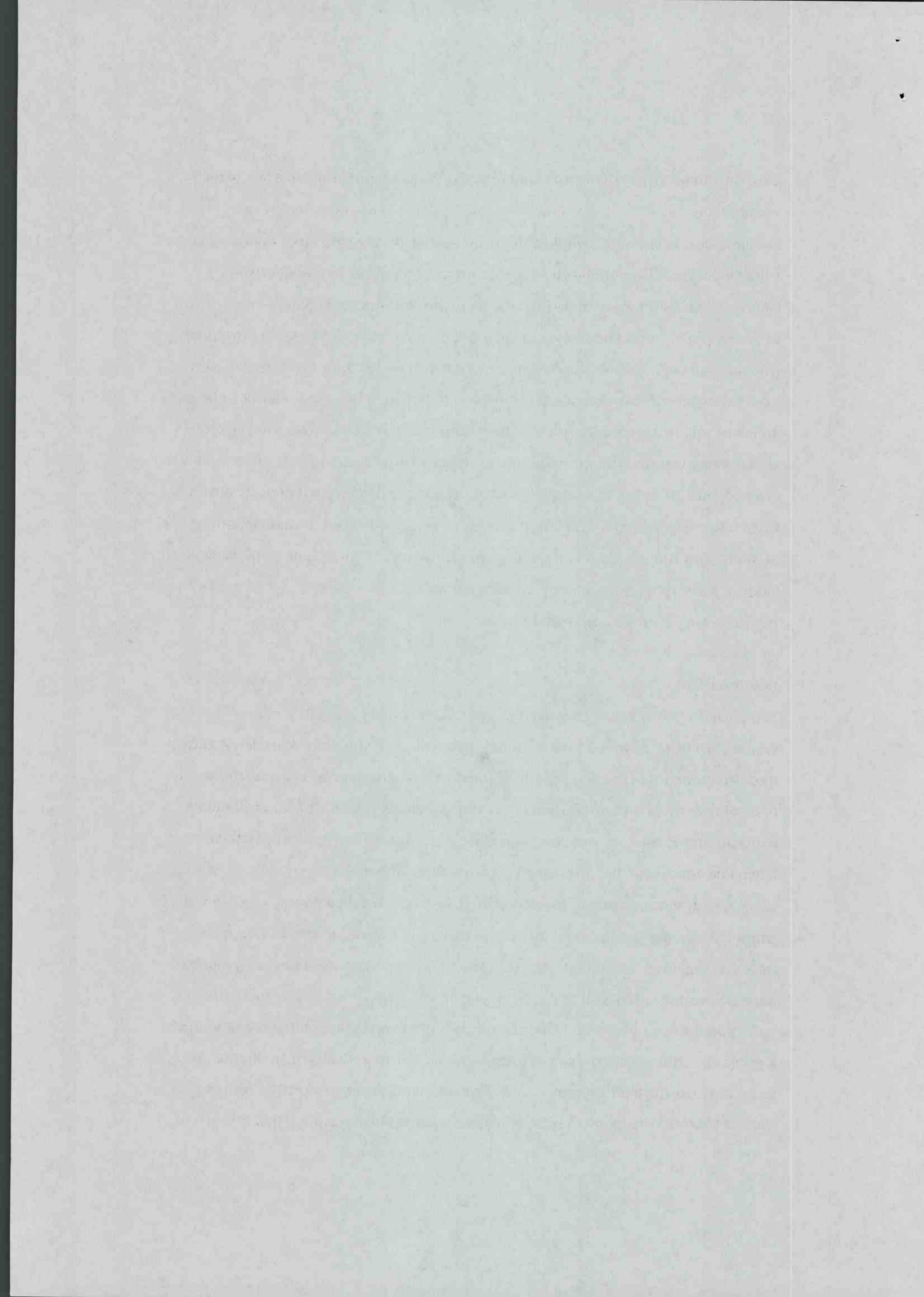
The results show that the percentage of correct responses increases as the number of trials increases, but it levels off after about 50 trials. This suggests that the subject is learning the task and reaching a plateau of performance.

και γίνεται και τότε η Κίρκη τον προετοιμάζει για την επίσκεψή του στον κάτω κόσμο.

- Ο συμβολισμός και η αλληγορία του μοτίβου θάνατος-γέννηση είναι σημαντικός στην Οδύσσεια. Εδώ έχουμε τη δυαδικότητα κι αντιπαράθεση των αντίθετων: ο Οδυσσέας καταλαμβάνει τη θεά και αποπλανείται απ' αυτήν. Η Κίρκη εγγυάται το ταξίδι του στον κάτω κόσμο έχοντας ισχυρές διασυνδέσεις. Έχει σκοπό αρχικά να τον σκοτώσει αλλά τον σώζει από το θάνατο στο τέλος. Η Κίρκη γεννιέται από τον ήλιο κι οδηγεί στο σκοτάδι. Και κάνει κακό και βοηθά, δηλ. ενσωματώνει τη δύναμη βοήθειας και καταστροφής. Αντιπροσωπεύει μια μεγάλη απειλή για τον Οδυσσέα, καθώς ενσωματώνει όλες τις προκλήσεις που οι γυναίκες μπορούν να προσφέρουν σ' ένα άνδρα αλλά με τη σημαντική διαφορά ότι αυτή έχει θεϊκές και μαγικές δυνάμεις.
- Είναι τέλος σημαντικό σ' αυτή τη ραψωδία το πώς ψυχογραφούνται ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του, σε πλήρη απόγνωση και κατάθλιψη, γεγονός που συμβαδίζει με το θάνατο. Επίσης, η απόλυτη απογοήτευση δίνουν έμφαση στις προφητείες για καλή τύχη που πρόκειται ν' ακολουθήσουν.

Ραψωδία Λ:

- Στη ραψωδία αυτή περιγράφεται το ταξίδι του Οδυσσέα στον Κάτω κόσμο. Το γεγονός ότι αυτό το ταξίδι βρίσκεται ακριβώς στο μέσο του ποιήματος δείχνει και τη σπουδαιότητά του. Ο σκοπός του ταξιδιού είναι να ρωτήσει τον Τειρεσία για το μέλλον του. Αλλά ο βασικός σκοπός είναι η γνώση. Ο Τειρεσίας λέει τα βασικά στοιχεία που χρειάζεται να γνωρίζει ο Οδυσσέας, δηλ. ότι θα γυρίσει σπίτι, θα σκοτώσει τους μνηστήρες, θα κάνει ειρήνη με τον Ποσειδώνα κι ότι θα πεθάνει σε μεγάλη ηλικία ευτυχισμένος ανάμεσα στους δικούς του ανθρώπους.
- **Δομή:** Συνάντηση με 6 σπουδαίους ανθρώπους. Ο Όμηρος τις έχει φτιάξει τις συναντήσεις αυτές σε δύο ομάδες των τριών, η πρώτη ακολουθεί μια αυξανόμενη πορεία έκτασης ενώ η δεύτερη μια μειούμενη, και χωρίζονται μ' ένα διάλειμμα. Οι τρεις πρώτοι που συναντά ο Οδυσσέας είναι ο Ελπήνορας (έχει πεθάνει στο νησί της Κίρκης και ζητά ταφή), ο Τειρεσίας (προφητείες για το μέλλον και το θάνατό του) και Αντίκλεια (μητέρα του που έχει πεθάνει από καημό για το γιο της). Ακολουθεί ένας κατάλογος γυναικών, Αλκμήνη, Λήδα, Κλυταιμίστρα, Αριάδνη κλπ. Διάλειμμα

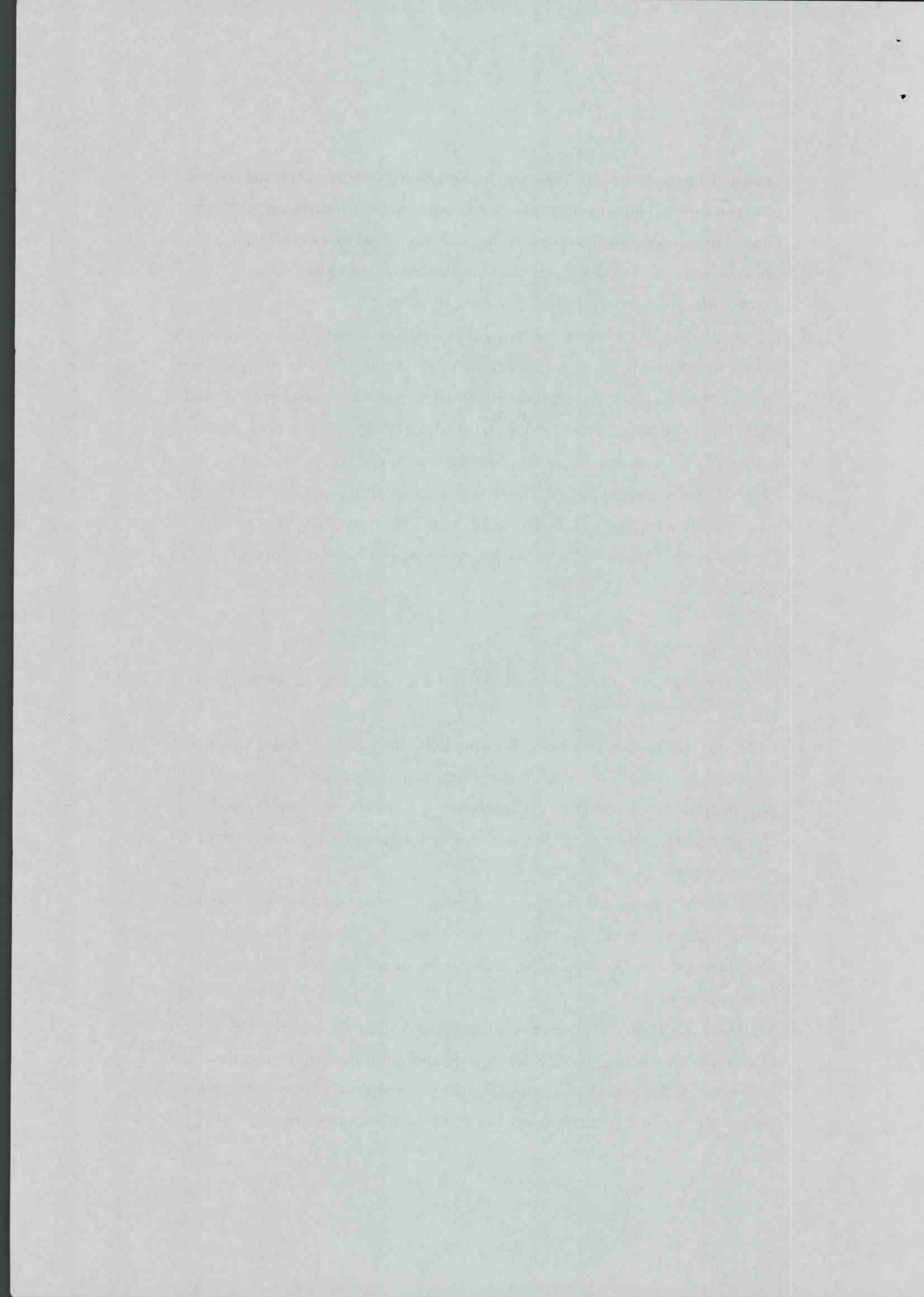

όπου οι Φαίακες θαυμάζουν τον τρόπο με τον οποίο ο Οδυσσέας λέει την ιστορία. Οι δεύτεροι είναι ο Αγαμέμνωνας (μιλά για το θάνατό του και λέει για την αρετή της Πηνελόπης), ο Αχιλλέας (ρωτά για το Νεοπτόλεμο, το γιο του) και ο Αίας (θυμωμένος με τον Οδυσσέα, που τον θεωρεί υπεύθυνο για το θάνατό του, αυτοκτονία). Ακολουθεί κατάλογος ανδρών, Ηρακλής.

- Η πρώτη ομάδα αναφέρεται στο παρόν και μέλλον του Οδυσσέα ενώ η δεύτερη στο ένδοξο παρελθόν του. Με το σκεπτικό αυτό μπαίνουν και οι δυο κατάλογοι. Είτε με τις πράξεις τους είτε με τις λέξεις τους οι έξι αυτές μορφές θυμίζουν στον Οδυσσέα τη θνησιμότητά του και του δείχνουν ότι ο θάνατος δεν έχει κανένα ενδιαφέρον, ότι σημασία έχουν μόνο τα όσα γίνονται στον πάνω κόσμο.
- Είναι ενδιαφέρον πώς παρουσιάζεται ο θάνατος σ' αυτή τη ραψωδία. Επιτακτική είναι η ανάγκη για ταφή κι εκδίκηση αλλά παράλληλα ο Αχιλλέας εκφράζει τη ματαιότητα του θανάτου και του ένδοξου ονόματος σε σύγκριση με τη σημασία της ζωής.

Ραψωδία Μ:

- Όπως και στις προηγούμενες ραψωδίες έχουμε δύο μικρές ιστορίες και μια μεγάλη ιστορία.
- **Οι Σειρήνες:** αντιπροσωπεύουν τη θανατηφόρα θηλυκή δύναμη. Αποτελούν μια ακραία μορφή αιιδών, το τραγούδι τους ευχαριστεί αλλά η τιμή είναι ο θάνατος. Η ιστορία έχει στοιχεία από τη βιβλική ιστορία του Αδάμ και της Εύας. Ο Οδυσσέας εδώ χρησιμοποιείται ως σύμβολο για το ανθρώπινο πνεύμα. Σώζεται χάρη στην εξυπνάδα του.
- **Σκύλλα και Χάρυβδη:** Η Σκύλλα είναι θηλυκή αλλά ένα τέρας με 6 κεφάλια και 12 φιδίσια πόδια και γανγίζει σα σκύλος, ένας δαίμονας του θανάτου. Η Κίρκη έει προειδοποιήσει τον Οδυσσέα για τη Χάρυβδη ότι θα τους σκοτώσει όλους ενή η Σκύλλα μόνο 6.
- **Τα Βόδια του Ήλιου:** Η περιπέτεια αυτή λαμβάνει χώρα στο νησί του Ήλιου, στη Θρινακρία. Είναι περίεργο πώς ο Ήλιος χρησιμοποιείται σ' αυτή την ιστορία, ένας θεός που ποτέ δεν εμφανίζεται στον Ελληνικό μύθο παρά ως μάρτυρας σε όρκους. Ίσως ο Όμηρος να έχει αντλήσει από μια παρόμοια Αιγυπτιακή ιστορία.

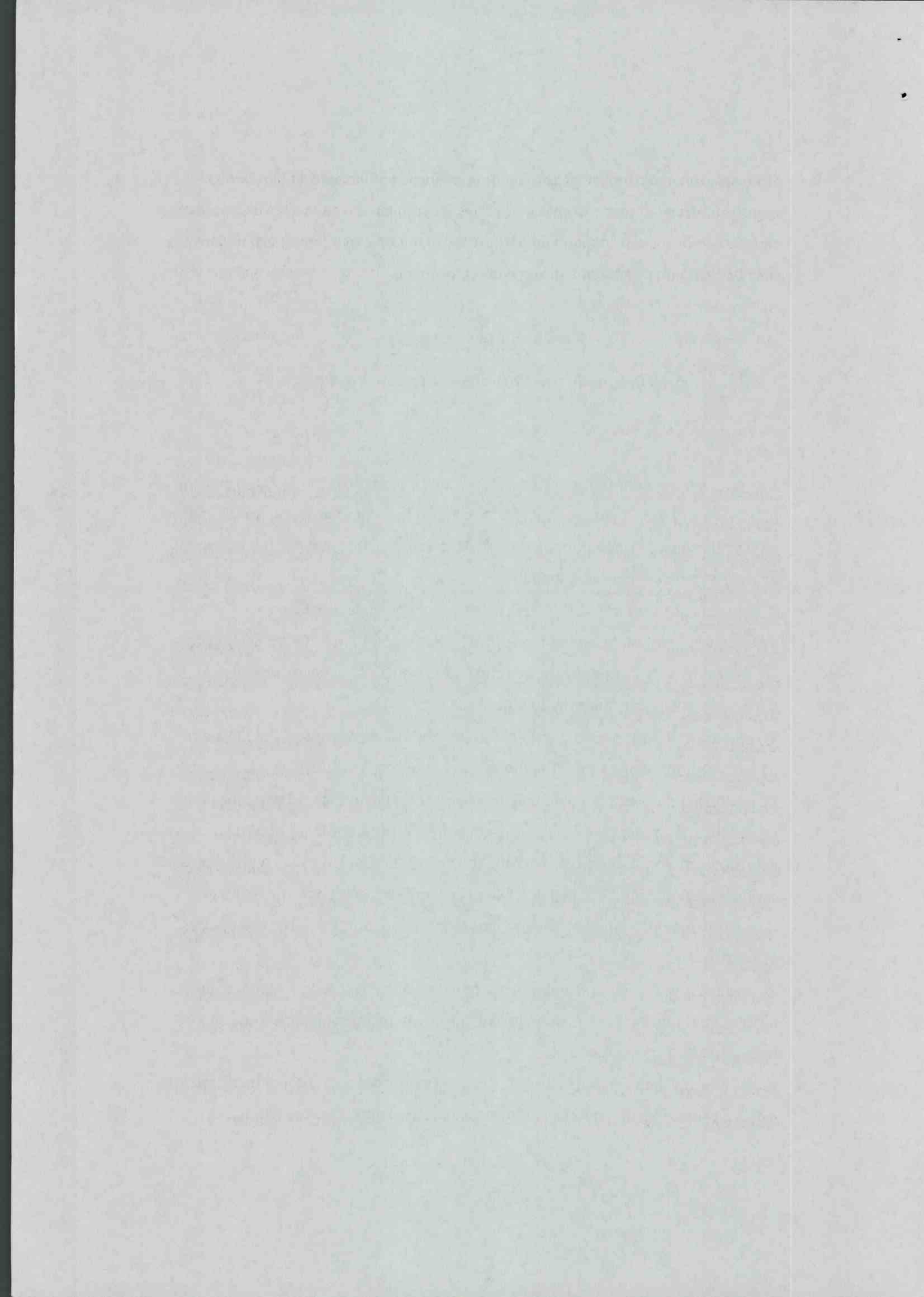
- Η ιστορία αυτή ακολουθεί το μοτίβο της απαγόρευσης-τιμωρίας. Ο Οδυσσέας κοιμάται όταν οι άντρες του τρώνε τα βόδια. Ξανά η καταστροφή προκαλείται από την απληστία των συντρόφων του. Πεθαίνουν όλοι εκτός από ένα, όπως συμβαίνει συνήθως στα παραμύθια. Κι αυτός είναι ο Οδυσσέας.

ΡΑΨΩΔΙΕΣ Ν, Ξ, Ο

Η επιστροφή του Οδυσσέα και του Τηλέμαχου

Γενικά:

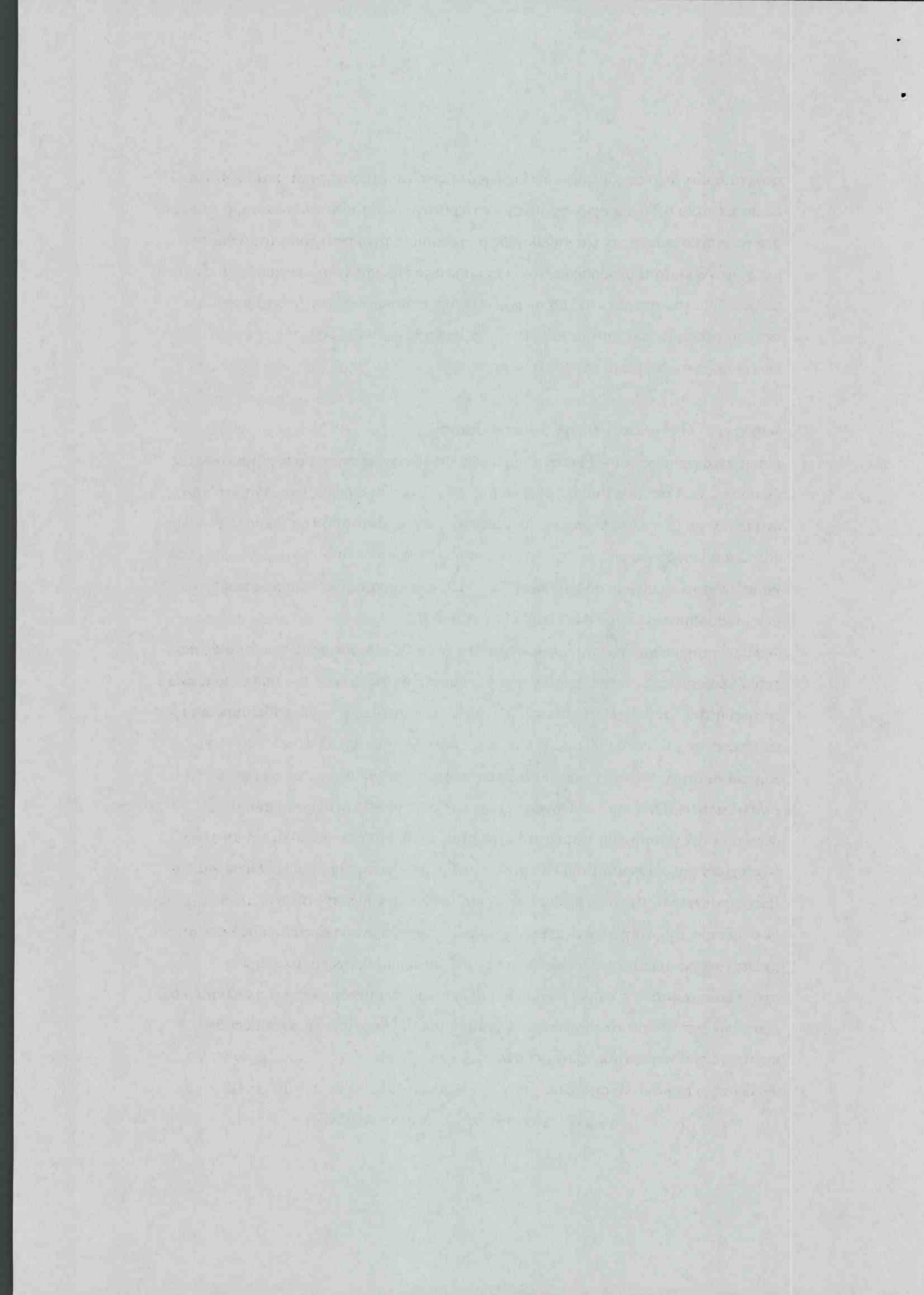
- Στις ραψωδίες ν-ο βλέπουμε την επιστροφή του Οδυσσέα και του Τηλέμαχου στην Ιθάκη από τα παράλληλά τους ταξίδια. Αυτό το τμήμα της Οδύσειας περιλαμβάνει πολλές λεπτομέρειες που αφορούν τις μεγάλες ψεύτικες ιστορίες και την περιγραφή θησαυρών και γεωγραφικών τοποθεσιών.
- Κεντρικά θέματα αποτελούν η σχέση πατέρα και γιου, η μεταμφίεση και αναγνώριση, η σχέση Οδυσσέα και Αθηνάς, η επιστροφή και η Ιθάκη. Ο Όμηρος δίνει έμφαση στην ετοιμασία και φροντίδα που χρειάζεται ο Οδυσσέας για να ξανακερδίσει τη θέση του στην Ιθάκη.
- Το πρώτο στάδιο της προετοιμασίας συμπεριλαμβάνει τη συνάντηση του Οδυσσέα με τον πιστό του υπηρέτη τον Εύμαιο και με το γιο του, Τηλέμαχο.
- Σε αντίθεση με την αρχή του ποιήματος τώρα ο Τηλέμαχος εμφανίζεται ίσος με τον πατέρα του. Ενώ είχε ξεκινήσει με την καθοδήγηση της Αθηνάς ως Μέντορας τώρα επιστρέφει στο σπίτι του ως καπετάνιος του караβιού του. Έχει γίνει ο αρχηγός των ανδρών του. Από την άλλη μεριά, ο Οδυσσέας που είχε φύγει από την Ιθάκη ως αρχηγός ολόκληρης μονάδας πλοίων, επιστρέφει μόνος του, επιβάτης στο σκάφος κάποιου άλλου.
- Οι ραψωδίες ν-ο προετοιμάζουν για την επανασύνδεση πατέρα και γιου, η οποία θα είναι και η σημαντική στιγμή που θα οδηγήσει στην τελική εκδίκηση, τιμωρία και αποκατάσταση της δικαιοσύνης.
- Εκτός από την εισαγωγή της ραψωδίας ν, που εκτυλίσσεται στους Φαίακες, λίγο πριν φύγει ο Οδυσσέας, όλη η άλλη δράση εκτυλίσσεται στην εξοχή της Ιθάκης, και

συγκεκριμένα στο αγρόκτημα του Εύμαιου. Δεν είναι σύμπτωση ότι και οι δύο, ο Οδυσσέας και ο Τηλέμαχος, πηγαίνουν κατευθείαν εκεί. Για τον Οδυσσέα, ο Εύμαιος αποτελεί το σύνδεσμο του παρελθόντος με το παρόν, την κατάχρηση του Εύμαιου και την εκδίκηση του Οδυσσέα, τον πατέρα και το γιο, και τέλος ανάμεσά τους και το παλάτι. Δεν είναι παράξενο λοιπόν που ο Όμηρος αφιερώνει μια αρκετά μεγάλη ιστορία για τη γενεαλογία του Εύμαιου για να καθιερώσει την αξιοπιστία, ευγένεια, αφιέρωσή του στη βασιλική οικογένεια.

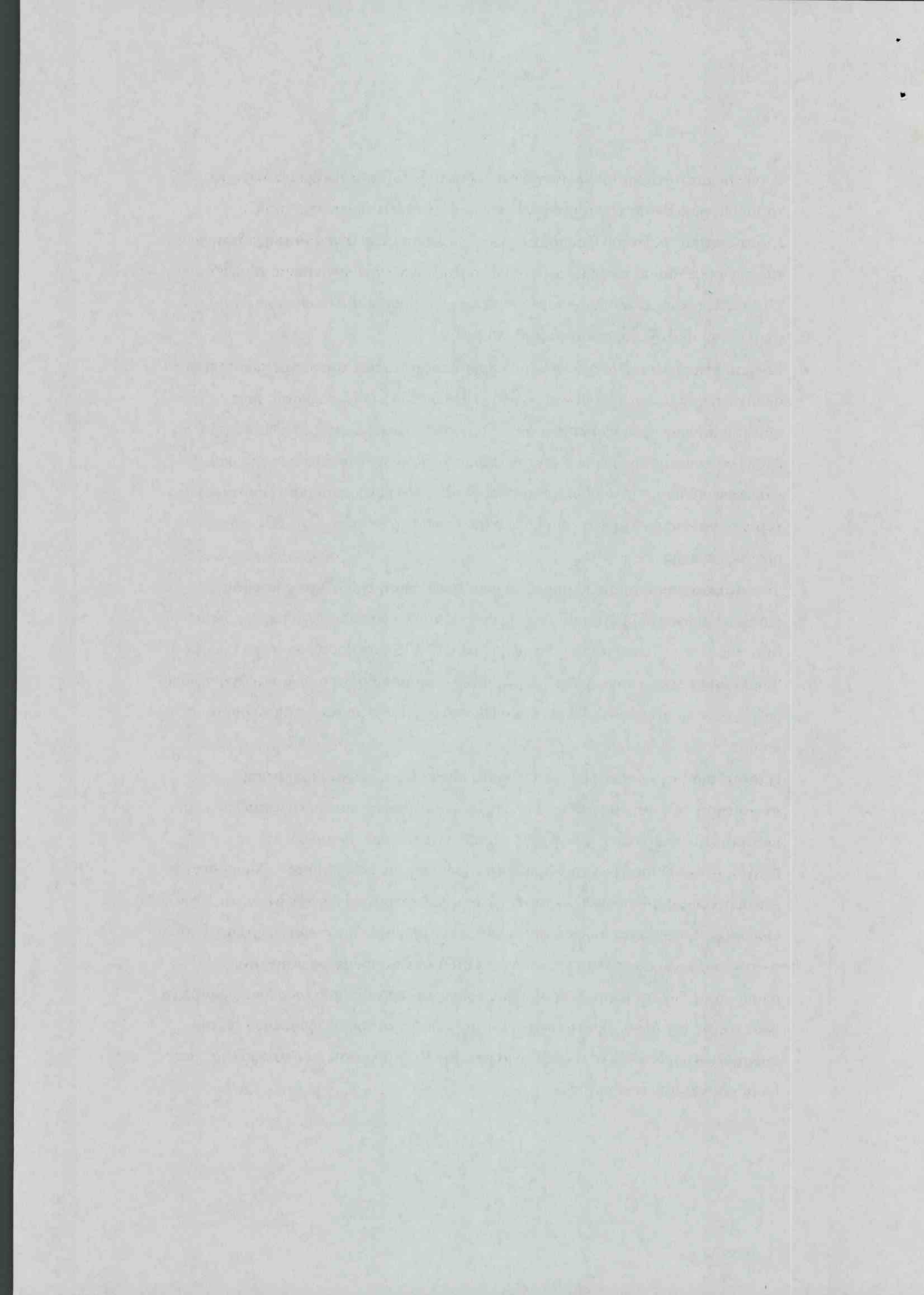
Ραψωδία ν: Ο Οδυσσέας επιστρέφει στην Ιθάκη

- Η πρώτη σκηνή εκτυλίσσεται στη χώρα των **Φαίακων**, οι οποίοι **αποχαιρετούν τον** Οδυσσέα. Ο Αλκίνοος του προσφέρει πολλά και πολύτιμα δώρα, που σχηματίζουν ένα θησαυρό μεγαλύτερο από εκείνον που θα έφερνε πίσω από την Τροία. Στο τέλος χαιρετά ο Οδυσσέας την Αρετή, τη βασίλισσα. Μετά από τους αποχαιρετισμούς οι υπηρέτες του Αλκίνοου οδηγούν τον Οδυσσέα στο καράβι. Εκεί αμέσως πέφτει σε ύπνο και κοιμάται ακόμα όταν φτάνει στην Ιθάκη.
- Αξίζει να σημειώσουμε την έμφαση που δίνεται στους **θησαυρούς**, που έφερε μαζί του ο Οδυσσέας. Στο έπος γενικά ο ήρωας έπρεπε να φέρει μαζί του θησαυρούς από το ταξίδι του. Οι Φαίακες ουσιαστικά αναπληρώνουν όλο το χαμένο θησαυρό που θα έπρεπε να είχε φέρει ο Οδυσσέας από την Τροία. Οι θησαυροί αποτελεί το **κύριο σημείο δράσης** σ' αυτή τη ραψωδία. Το κρύψιμο των θησαυρών συνδέεται με τη **μυστικότητα** του ίδιου του Οδυσσέα στις κινήσεις του στην Ιθάκη, και κατά συνέπεια την **απόκρυψη της ταυτότητάς** του. Οι θησαυροί συμβολίζουν την **επιτυχία** στην επιστροφή του Οδυσσέα και την υπόσχεση μιας νέας ελπίδας για την Ιθάκη, το παλάτι, την οικογένεια του Οδυσσέα κι όλη την κοινότητα.
- Η παρουσία της **Αθηνάς** παίζει κυρίαρχο ρόλο προκειμένου να πετύχει δύο στόχους, πρώτον να βοηθήσει τον Οδυσσέα να κρύψει τους θησαυρούς, οι οποίοι δεν αναφέρονται ποτέ πια στην Οδύσεια, και δεύτερον να μεταμφιέσει τον Οδυσσέα σε ένα γέρο ζητιάνο για να συναντήσει τον Εύμαιο και ν' αρχίσει να σχεδιάζει την εκδίκησή του χωρίς να κινδυνέψει ο ίδιος.
- Το δεύτερο σημαντικό σημείο σ' αυτή τη ραψωδία είναι το **τελευταίο ταξίδι του Οδυσσέα**. Έχουμε ήδη δει ότι ο ύπνος αποτελούσε πάντα απειλή σ' όλα τα

προηγούμενα ταξίδια του αλλά όχι εδώ. Αυτό το ταξίδι του δεν έχει πόνους. Και πάλι το ταξίδι και ο βαθύς ύπνος συμβολίζουν το θάνατο και την αναγέννηση.

- Στο τελευταίο ταξίδι του Οδυσσέα έχουμε πολλά σημάδια **αναγέννησης**, όπως το ταξίδι στη θάλασσα, το ξημέρωμα (ο Οδυσσέας ξυπνά την αυγή κοντά σ' ένα ελαιόδεντρο και μια σπηλιά από νύμφες όπου και βρίσκονται οι θησαυροί του), τη σπηλιά (σύμβολο μήτρας και τάφου) και την ελιά.
- Σε αντίθεση με το ταξίδι του Οδυσσέα βρίσκεται το **ταξίδι του πληρώματος των Φαιάκων**, καθώς επιστρέφουν πίσω στην πατρίδα τους. Ο Ποσειδώνας τους πετρώνει καθώς μπαίνουν μέσα στο λιμάνι τους. Πριν τους τιμωρήσει ο Ποσειδώνας ρωτά το Δία τί να κάνει με την περίπτωση του Οδυσσέα. Τελικά καταστρέφει το καράβι των Φαιάκων, κίνηση που συμβολίζει το τέλος της οργής κι εξουσίας του Ποσειδώνα, το τέλος των ταξιδιών και περιπλανήσεων του Οδυσσέα, και τρίτον το τέλος της ηρωϊκής εποχής.
- Το τρίτο και σημαντικότερο σημείο είναι η **συνάντηση της Αθηνάς και του Οδυσσέα**. Όπως συμβαίνει σ' όλες τις αφίξεις του Οδυσσέα σε νέα μέρη, πρώτα συναντά μία γυναικεία μορφή. Ήταν η Καλυψώ, η Κίρκη, και η Ναυσικά. Εδώ, που βρίσκεται στο σπίτι του είναι η Αθηνά, η θεά, μεταμφιεσμένη σ' ένα νέο άντρα. Είναι ενδιαφέρον το ότι μόνο η Αθηνά και ο Οδυσσέας εμφανίζονται μεταμφιεσμένοι στο ποίημα.
- Η συνάντηση της Αθηνάς με τον Οδυσσέα είναι κάπως **παράλληλη με τη συνάντηση της Αθηνάς με τον Τηλέμαχο**. Εδώ όμως αν και εμφανίζεται μεταμφιεσμένη μετά από 80 στίχους αποκαλύπτει τελικά την ταυτότητά της. Δίνει οδηγίες στον Οδυσσέα και τον βοηθά να σχεδιάσει την εκδίκησή του. Όμως δεν λειτουργεί ως σύμβουλος αλλά συνεργάτης, μαζί κάνουν το σχέδιο. Με άλλα λόγια ο Οδυσσέας εμφανίζεται ίσως με την Αθηνά, ένας αληθινός και δυνατός ήρωας. Έτσι, η σχέση τους είναι σαν σχέση εραστών, κι αυτό φαίνεται ιδιαίτερα μετά την αποκάλυψη των ταυτοτήτων τους, όπου δρουν σαν εραστές που έχουν πολύ καιρό να δουν ο ένας τον άλλο. Πριν αποκαλύψει την ταυτότητά του ο Οδυσσέας λέει την πρώτη ψεύτικη ιστορία ότι δήθεν είναι από την Κρήτη κι ότι έχει σκοτώσει το γιο του Ιδομενέα και ότι είναι φυγάς.

- **Οι ψεύτικες ιστορίες** έχουν στόχο να προωθήσουν τη δράση και ακολουθούν παρόμοια μορφή με τις αληθινές ιστορίες που είχε πει ο Οδυσσέας στους Φαίακες. Αντί να θέτουν ηρωικές αξίες απορρέουν από το ρεαλιστικό κόσμο της μετα-ηρωϊκής εποχής με τις καθημερινές ασχολίες της προδοσίας, φόνου, πειρατείας και εμπορίου.

Ραψωδία ξ: Ο Οδυσσέας συναντά τον Εύμαιο

- Είναι η πρώτη φορά που ο Οδυσσέας δε συναντά μέλη αριστοκρατικών οικογενειών αλλά έναν ταπεινό βοσκό, τον **πιστό του υπηρέτη**. Ο Εύμαιος είναι το ηθικό αντίστοιχο των Φαιάκων και το ακριβώς αντίθετο του Κύκλωπα.
- Ο Όμηρος περιγράφει με ρεαλισμό το σπίτι του Εύμαιου και δίνει έμφαση στη **φιλοξενία** που παρέχει στο αφεντικό του για να δημιουργήσει μια φιλική και **χιουμοριστική** ατμόσφαιρα.
- Ο Εύμαιος διαβεβαιώνει τον Οδυσσέα ότι έχει ακόμα πιστούς **υπηρέτες** σε αντίθεση με τους υπηρέτες που τον έχουν προδώσει. Τον προειδοποιεί όμως ότι όσοι είναι πιστοί σ' αυτόν βρίσκονται σε **απόγνωση** και δεν πιστεύουν πλέον στην επιστροφή του.
- Τρεις φορές είναι **αρνητικός** ο Εύμαιος σε οποιοδήποτε όρκο ή υπόσχεση και δείχνει την πεποίθησή του ότι ο Οδυσσέας έχει χαθεί. Η έντονη άρνηση του Εύμαιου αναγκάζει τον Οδυσσέα να χρησιμοποιήσει την εξυπνάδα κι ευφυΐα του για να κερδίσει την εμπιστοσύνη και υποστήριξη του Εύμαιου, χωρίς ν' αποκαλύψει την ταυτότητά του. Αρχικά ο Οδυσσέας κατασκευάζει μια περίτεχνη και διασκεδαστική ιστορία.
- Είναι η **δεύτερη Κρητική** ιστορία, μια αναπροσαρμογή της ιστορίας που ακούσαμε στους Φαίακες. Επιτέθηκε στην Αίγυπτο, πήρε θησαυρό από την Αίγυπτο, οι Φοίνικες τον μεταφέρουν στην Ιθάκη θέλοντας να τον πουλήσουν ως δούλο. Το καράβι καταστράφηκε και βγήκαν στη Θεσπρωτία. Εκεί ο Οδυσσέας άφησε το θησαυρό και πήγε στο μαντείο της Δωδώνης, όπου άκουσε τα νέα για την επιστροφή του Οδυσσέα. Οι κάτοικοι της Θεσπρωτίας θέλησαν να μεταφέρουν τον Οδυσσέα στο Δουλίχιο αλλά τον πούλησαν δούλο. Στο τέλος, ο Οδυσσέας κατάφερε να δραπετεύσει. Η ιστορία αυτή έχει στενή **ομοιότητα** με την πραγματική ζωή του Εύμαιου, πράγμα που μόνο ο Οδυσσέας θα μπορούσε να γνωρίζει, δηλαδή ότι ήταν

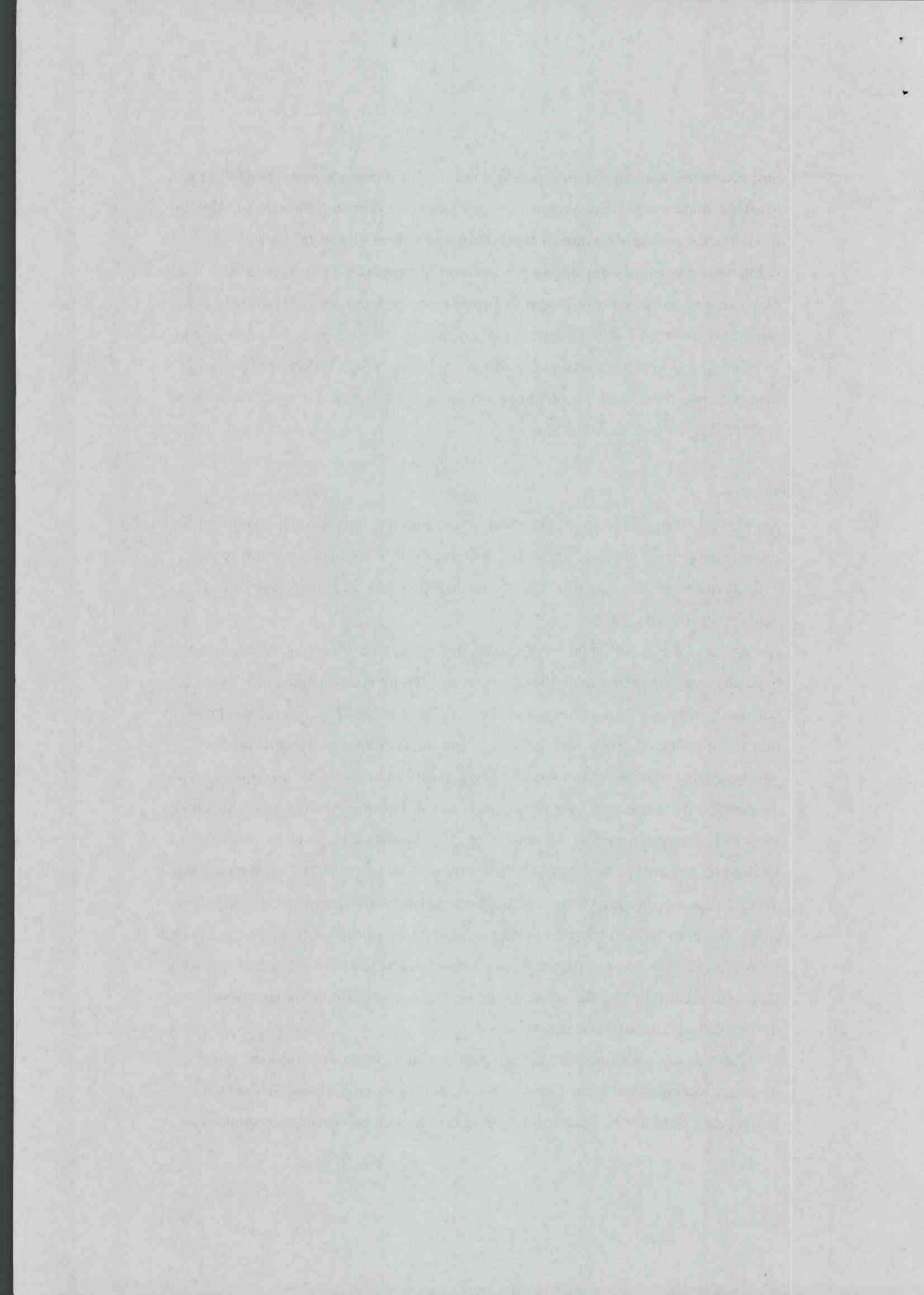
[The text on this page is extremely faint and illegible. It appears to be a multi-paragraph document, possibly a letter or a report, but the specific content cannot be discerned.]

γιος ενός πλούσιου ευγενή, όπως και ο Εύμαιος, κι ότι ένας Φοίνικας άνδρας ήταν η αιτία της δυστυχίας του, όπως έγινε και στη ζωή του Εύμαιου (ραψωδία ο). Από την άλλη πλευρά όμως είναι κάπως **υπερβολική** και γι αυτό όχι και πιστευτή.

- Ο Οδυσσέας κάνει μια **συμφωνία** και μια **δεύτερη ιστορία**. Η συμφωνία είναι πως αν γυρίσει το αφεντικό του Εύμαιου να του δώσει ένα καλό ρούχο. Η ιστορία είναι αυτή τη φορά στην Τροία. Ο ίδιος, ο Οδυσσέας και ο Μενέλαος συμμετέχουν σε μια νυχτερινή επιχείρηση κατά τη διάρκεια της οποίας τον σώζει ο Οδυσσέας. Ο Εύμαιος συγκινείται περισσότερο απ' αυτή την ιστορία που δείχνει ότι ο επισκέπτης του έχει μια στενή σχέση με τον Οδυσσέα.

Ραψωδία ο:

- Στην ραψωδία ο, ο Τηλέμαχος επιστρέφει στην Ιθάκη και γίνεται η αναγνώρισή του με τον πατέρα του. Η χρήση της λέξης «**νόστος**» εξυψώνει την επιστροφή του Τηλέμαχου με του πατέρα του. Υπάρχουν διάφορα στοιχεία που δείχνουν την ωριμότητα του Τηλέμαχου.
- Για πρώτη φορά, η **Αθηνά** εμφανίζεται ως θεά χωρίς μεταμφίεση κι ενθαρρύνει τον Τηλέμαχο να επιστρέψει στην Ιθάκη και να τακτοποιήσει τα ζητήματα με τη μητέρα του, η οποία πρόκειται να παντρευτεί έναν από τους μνηστήρες. Επίσης του δίνει την οδηγία να πάει κατευθείαν στο σπίτι του Εύμαιου. Η Αθηνά μεταχειρίζεται τον Τηλέμαχο σαν αληθινό άντρα και περιμένει να κάνει αποφασιστικές κινήσεις.
- Το δεύτερο σημείο που δείχνει την ωριμότητα του Τηλέμαχου είναι όταν επιστρέφει με τον **Πεισίστρατο** στην Πύλο που τον χαιρετά και του λέει ότι δε μπορεί να επισκεφτεί τον πατέρα του γιατί πρέπει επειγόντως να επιστρέψει στην πατρίδα του.
- Το τρίτο και πιο σημαντικό είναι με τον **Θεοκλύμενο**, τον προφήτη, ο οποίος είναι φηγός με το προφητικό χάρισμα κι εμφανίζεται μπροστά στον Τηλέμαχο και του ζητά να τον πάρει μαζί του. Ο Τηλέμαχος διακινδυνεύει και τον παίρνει, κι όταν φτάνουν στην Ιθάκη τον βοηθά. Εκεί, ο Θεοκλύμενος παίζει το σημαντικό ρόλο του να προφητεύσει το θάνατο των μνηστήρων.
- Ο Οδυσσέας και ο Εύμαιος στο μεταξύ συνδέονται με φιλία κι ο Εύμαιος αναλαμβάνει την προστασία του. Αντιδρά στην ιδέα να πάει στο παλάτι και να μιλήσει στη βασίλισσα. Έπειτα, ο **Εύμαιος** λέει τη δική του **ιστορία**, παρόμοια μ'

αυτή του Οδυσσέα. Ο πατέρας του ήταν βασιλιάς του νησιού, Συρία, γνωστό για τον πλούτο, την ειρηνική ζωή, απομονωμένο κοντά στην Ορτυγία, το νησί της Καλυψώς. Οι Φοίνικες είναι προδότες και οι γυναίκες τους. Μια Φοινικική γυναίκα, υπηρέτρια στο παλάτι, αποπλανήθηκε από κάποιον έμπορο Φοίνικα, έκλεψε αυτή τον πρίγκηπα μαζί με όλα τα πολύτιμα αντικείμενα. Ο Εύμαιος από πρίγκηπας έγινε δούλος. Ομοιότητες με την ιστορία του Πάρη και της Ελένης.

Ραψωδίες π, ρ, σ

Ραψωδία π: Ο Οδυσσέας αποκαλύπτει την ταυτότητά του στον Τηλέμαχο

Σκηνές αναγνώρισης στον Όμηρο: ακολουθούν μια συγκεκριμένη δομή. Ένα τρίτο πρόσωπο αναμειγνύεται, εδώ η Αθηνά. Χρειάζεται απόδειξη, εδώ η μεταμόρφωση. Γίνεται αποκάλυψη της ταυτότητας στην αρχή. Έπειτα ακολουθεί άρνηση. Πειθώ μ' επιχειρήματα, κύριο επιχείρημα εδώ η Αθηνά. Αποδοχή. Έκφραση συναισθημάτων και δάκρυα. Επανασύνδεση με σκοπό την εκδίκηση και το θάνατο.

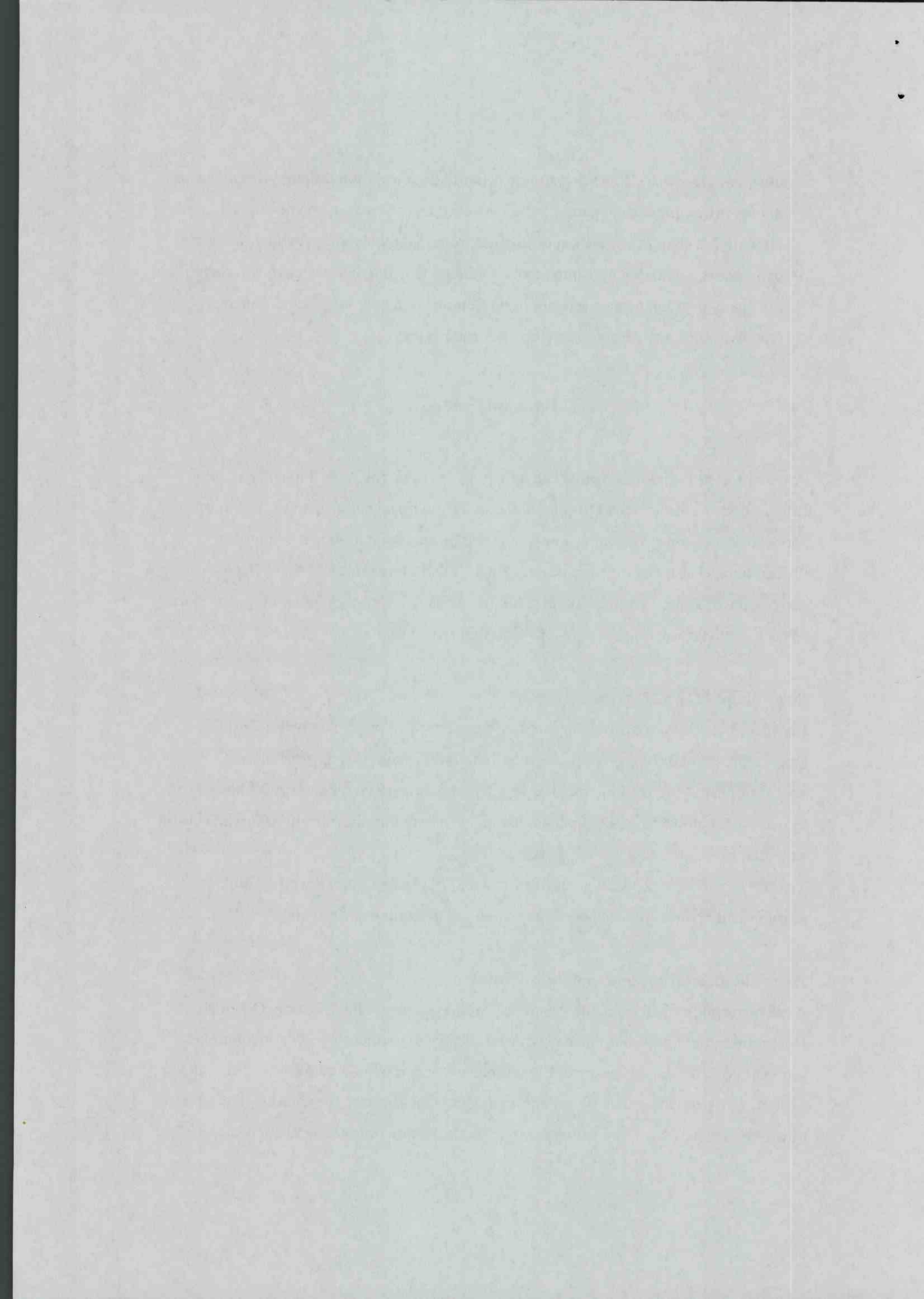
Ραψωδία ρ: Ο ζητιάνος στο σπίτι του

Πηνελόπη: το βασικό στοιχείο ενδιαφέροντος σ' αυτή τη ραψωδία είναι η ίδια η Πηνελόπη, και οι αλλαγές στο χαρακτήρα της. Εδώ εμφανίζεται οργισμένη και αποφασισμένη. Μια αλλαγή που ίσως να είναι σκόπιμη για να δικαιολογηθεί πρώτον ο αγώνας τόξου που θ' ακολουθήσει και δεύτερον για να δημιουργηθεί μεγαλύτερη ένταση στην αναγνώρισή της με τον Οδυσσέα.

Τηλέμαχος: αντανακλάται η ωριμότητά του από τη συμπεριφορά και τη στάση, καθώς απευθύνεται πρώτα στους γέροντες με το που εμφανίζεται στο σπίτι του.

Ραψωδία σ: έπαινος και κοροϊδία του ζητιάνου

Ανταγωνισμός ανάμεσα σε δύο ζητιάνους τον Ίρο, έναν αληθινό, και τον Οδυσσέα. Πρόκειται για μια παρωδία ηρωϊκών συναντήσεων και αναμετρήσεων, που δημιουργεί ένα κωμικό στοιχείο, απαραίτητο. Είναι ενδιαφέρον πώς οικοδομεί ο Όμηρος την τελική έκβαση των γεγονότων με καθυστερήσεις, αύξηση της έντασης και αγωνίας, δημιουργία συναισθημάτων. Το κωμικό στοιχείο και η διακωμώδηση αποτελούν ελαφρά στοιχεία

που στο σημείο αυτό προετοιμάζουν για την τελική κρίση, από μια ελαφρά διάθεση στην αναπάντεχη καταστροφή.

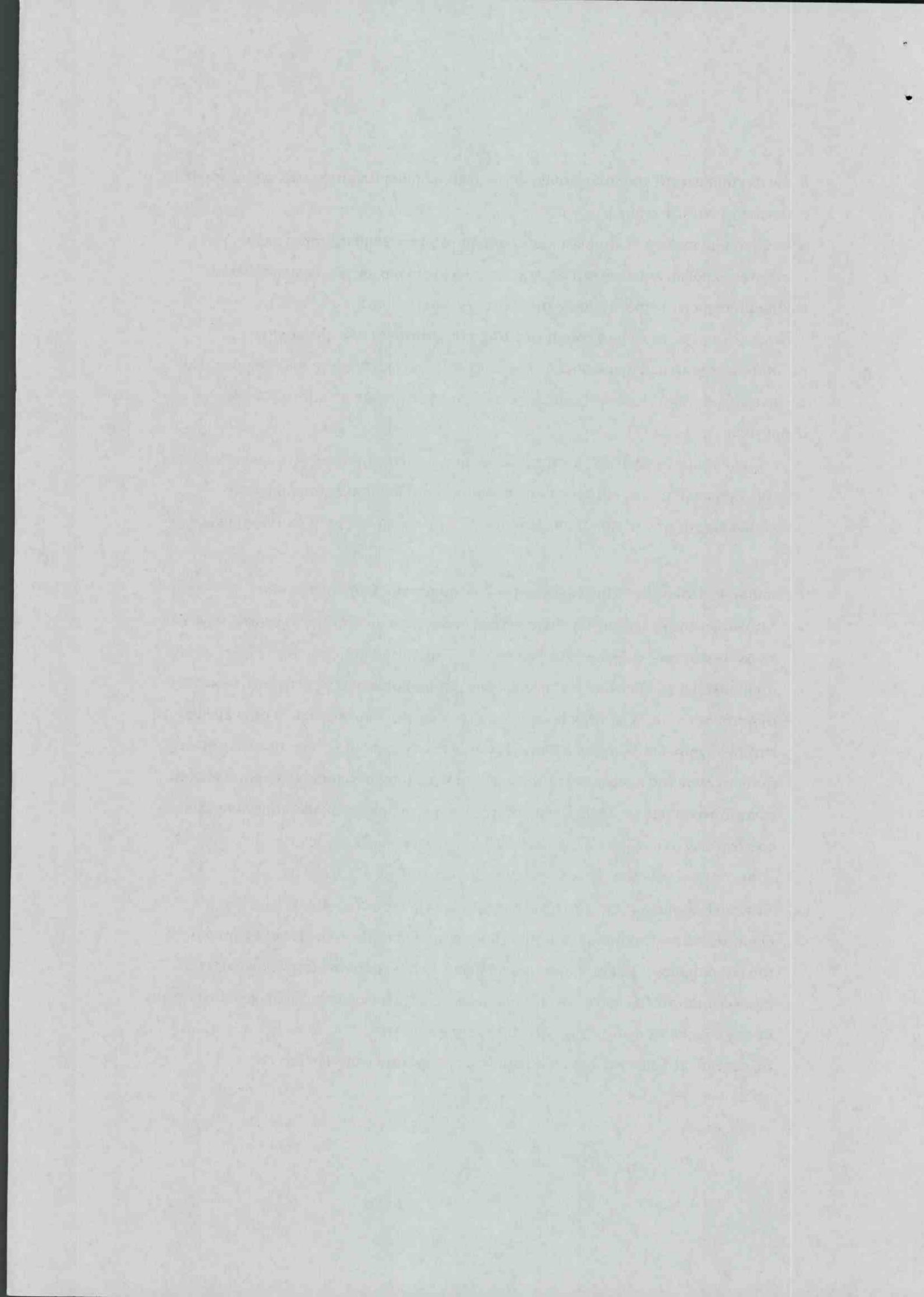
Μέσα στο ίδιο πνεύμα γίνεται και η **διακωμώδηση των μνηστήρων**, η οποία ουσιαστικά προειδοποιεί για την πτώση τους. Το κωμικό στοιχείο αποτελεί ένα διάλειμμα στη δραματική ένταση και τις αναγνώσεις.

Έντονη είναι σ' αυτή τη ραψωδία η **έμφαση στη γυναικεία πλευρά και τη σεξουαλικότητα της Πηνελόπης**. Η έμφαση αυτή έχει ως στόχο να προετοιμάσει για την αναγνώριση της Πηνελόπης με τον Οδυσσέα και την επανασύνδεσή τους σε ανδρόγυνο.

Από τη μια λοιπόν η ραψωδία αυτή τελειώνει με τους μνηστήρες να είναι αποσπασμένοι από την προσωπική τους ευχαρίστηση και διασκέδαση και από την άλλη με την προετοιμασία της συνάντησης του Οδυσσέα με τη γυναίκα του μετά από 20 χρόνια.

Ραψωδία Γ: Οδυσσέας και Πηνελόπη – Το σημάδι του Οδυσσέα

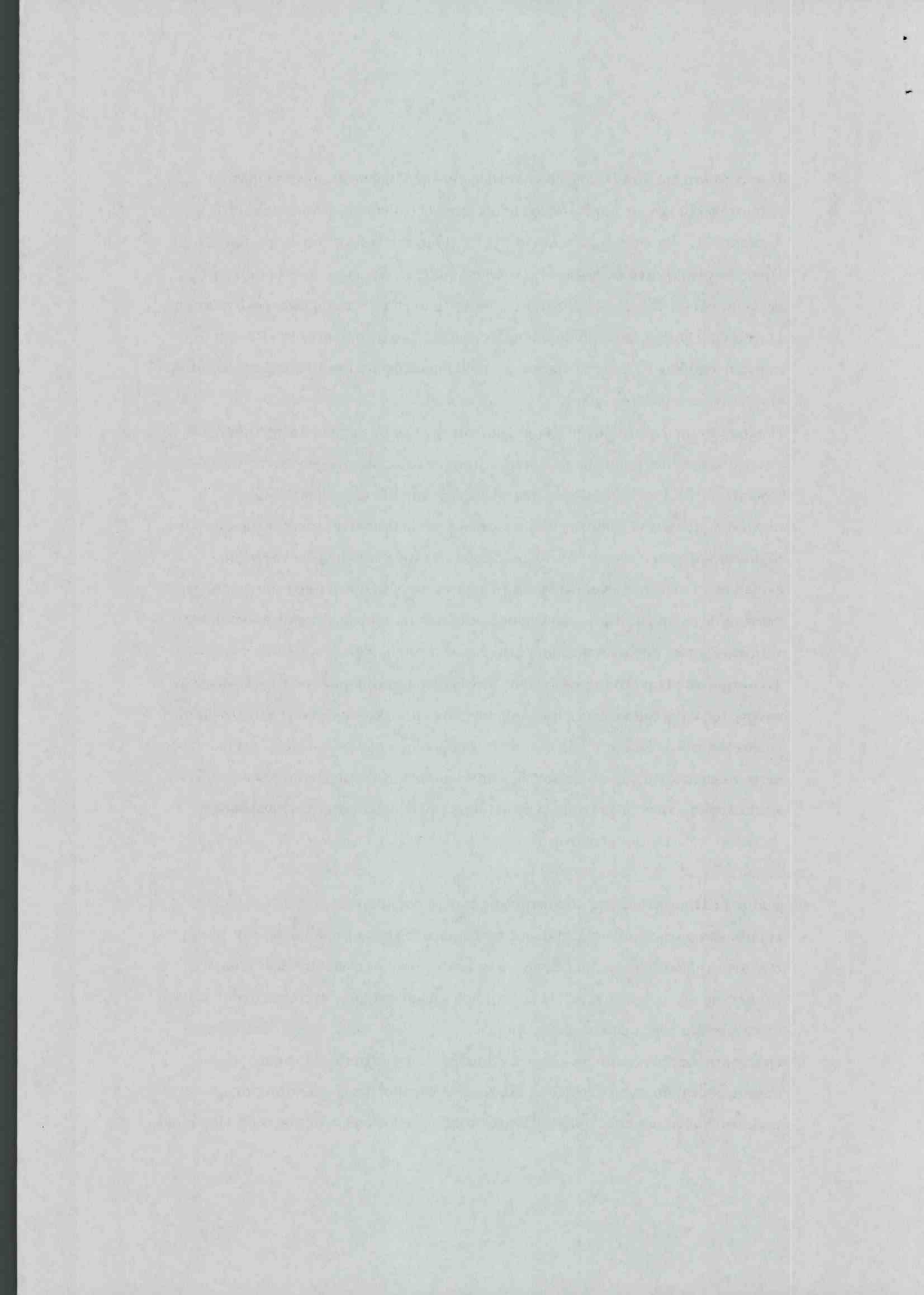
- Στην αρχή της ραψωδίας ο Οδυσσέας δίνει **οδηγίες** στον Τηλέμαχο να αποσύρει όλα τα **όπλα** από τους τοίχους και να τα κρύψει. Στο σπίτι του Εύμαιου ο Οδυσσέας είχε συμβουλέψει τον Τηλέμαχο ν' αφήσει δύο σέτ από όπλα και να εξηγήσει στους μνηστήρες ότι τα άλλα ήταν βρώμικα από τον καπνό. Τέτοιου είδους **ασυνέπειες** στην αφήγηση δείχνουν ότι ο Όμηρος δεν ενδιαφέρεται για τις λεπτομέρειες κι αντανακλούν την προφορικότητα του ποιήματος. Ίσως σκόπιμα να χρησιμοποιείται σ' αυτό το σημείο για να δείξει ο ποιητής ότι δεν υπήρχε προκαθορισμένο σχέδιο για το φόνο των μνηστήρων αλλά και ο Οδυσσέας και ο Τηλέμαχος ακολουθούσαν την πορεία των γεγονότων όπως ερχόταν από τους θεούς.
- Στην πρώτη συνάντηση της Πηνελόπης με τον Οδυσσέα (το φτωχό ζητιάνο) ο Οδυσσέας διηγείται μια **άλλη κρητική ιστορία**. Ο βασιλιάς της Κνωσού ήταν ο Μίνως, ο οποίος είχε ένα γιο, το Δευκαλίωνα. Ο Δευκαλίωνας είχε δύο γιους, τον Ιδομενέα και τον **Αέθωνα**, το ζητιάνο. Κάποτε, είχε ο Οδυσσέας επισκεφτεί το νησί κι ενώ ζήτησε να δει τον Ιδομενέα τελικά είχε τον Αέθωνα που του πρόσφερε και φιλοξενία για 12 μέρες, επειδή ο Ιδομενέας βρισκόταν στην Τροία.

- Η **αντίδραση** της Πηνελόπης είναι ανάμεικτη, δηλαδή έντονα συναισθηματική με κλάματα αλλά και λογική ζητώντας αποδείξεις. Ο Οδυσσέας είναι βέβαια σε θέση ν' ανταποκριθεί μια και γνωρίζει λεπτομέρειες για ρούχα του και την εμφάνισή του.
- Πρόκειται για **σκηνή αναγνώρισης**; θα μπορούσε να είναι και μερικοί μελετητές θεωρούν ότι σε άλλες εκδόσεις του ποιήματος μπορεί να συνέβη εδώ η αναγνώριση. Ωστόσο, ο Όμηρος σκόπιμα παρουσιάζει εδώ μια δύσπιστη Πηνελόπη και μια κρητική ιστορία. Το αποτέλεσμα είναι ότι ο Οδυσσέας δεν αντιμετωπίζεται πλέον ως ξένος ζητιάνος αλλά ως φίλος.
- Η αναγνώριση ανάμεσα στην **Ευρύκλεια** και τον Οδυσσέα είναι αρκετά παράξενη και δεν ακολουθεί το μοτίβο των σκηνών αυτών, όπως περιγράφονται στην Οδύσσεια. Η Ευρύκλεια αμέσως αναγνωρίζει το σημάδι κι αντιδρά πολύ συναισθηματικά. Ο Οδυσσέας από την άλλη την απειλεί να μην πει τίποτα γιατί είναι σημαντική η απόκρυψη της ταυτότητάς του έως ότου ολοκληρωθεί το σχέδιο εκδίκησης. Γιατί τότε είναι αναγκαία εδώ η αναγνώριση αυτή; Γιατί εξυπηρετεί την επανακαθιέρωση της θέσης του Οδυσσέα στο παλάτι του και την επιβεβαίωση της ταυτότητάς του, πηγαίνοντας πίσω στην παιδική του ηλικία.
- Το **όνειρο της Πηνελόπης** προφητεύει την επιστροφή του συζύγου της. Τονίζει την άγνοιά της και κλιμακώνει τη συναισθηματική ένταση και αγωνία. Η ψυχολογία αυτή ευνοεί και την απόφαση του αγώνα στην τοξοβολία, ο οποίος ορίζεται έτσι ακριβώς ώστε να είναι κατάλληλος για τον ίδιο τον Οδυσσέα. Στο σημείο αυτό δεν υπάρχει καμιά λογική, πράγμα το οποίο ενισχύεται με την παρουσίαση της Πηνελόπης σε απόγνωση και αποφασιστικότητα.

Ραψωδία Υ: Προφητεία της καταστροφής των μνηστήρων

- Η ραψωδία αυτή περιλαμβάνει όλους τους **οιωνούς** και τα σημάδια για την πτώση των μνηστήρων. Υπάρχει μια ειρωνική αντιστοιχία με το σφάξιμο ζώων. Όλη η ατμόσφαιρα είναι τρομακτική. Η κακή μοίρα των μνηστήρων αντιπαρατίθεται έξυπνα με την άγνοιά τους μέσα σ' όλη τη γιορτή.
- Οι μνηστήρες βρίσκονται σε πλήρη **άγνοια**, δεν υποψιάζονται τίποτα κι ενδιαφέρονται μόνο για την απόλαυσή τους. Η υπερβολή της απληστίας τους τονίζεται για να δικαιολογηθεί ο θάνατός τους ως άξιος των πράξεών τους. Παρόμοια

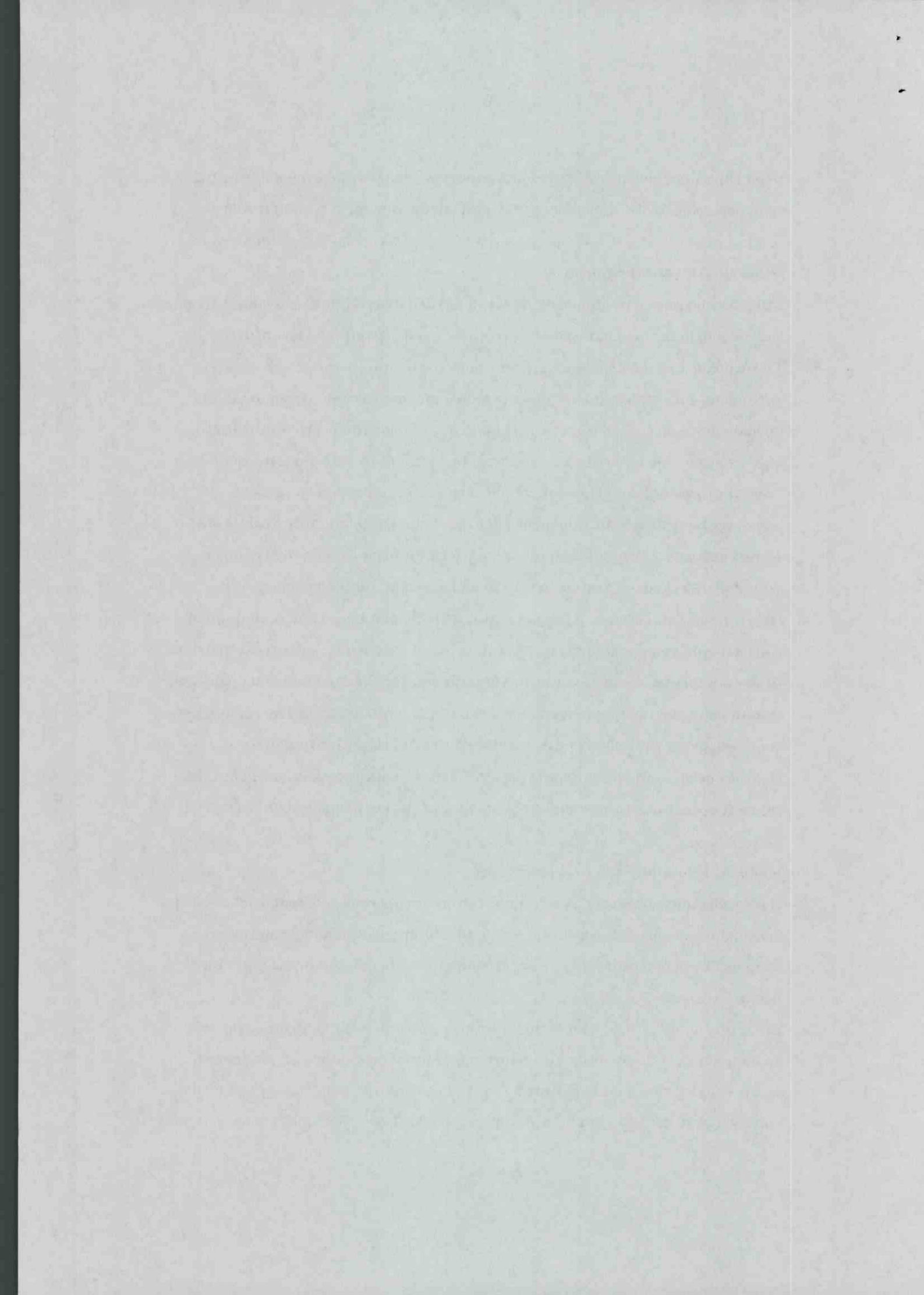
και η Πηνελόπη αρνείται να καταλάβει παρά το νέο της όνειρο ότι ο σύζυγός της είναι δίπλα της. Ενώ ο Οδυσσέας χρειάζεται κάποιο σημάδι κι έρχεται η Αθηνά.

Ραψωδία Φ: Διαγωνισμός τόξου

- Στη ραψωδία αυτή όλα ετοιμάζονται για τη **μεγάλη αναγνώριση**, όταν με τη δοκιμή της τοξοβολίας αποκαλύπτονται οι ικανότητες και η δύναμη του Οδυσσέα.
- Το **τόξο** που κρατά ο Οδυσσέας είναι το ειδικό όπλο που χρησιμοποιεί ο ήρωας σε παραμύθια. Εδώ, πρόκειται για το τόξο που κάποτε ανήκε στον Ίφητο, το γιο του μυθικού μεγάλου τοξότη Εύρυτου. Ο Ηρακλής σκότωσε τον Ίφητο όταν ο Ίφητος πήγε στο σπίτι του ζητώντας τις κλεμένες φοράδες. Για το έγκλημα αυτό το φοβερό ενάντια στη φιλοξενία ο Ηρακλής πλήρωσε μεγάλη τιμή, σύμφωνα με τη μεταγενέστερη παράδοση, πουλήθηκε δούλος σε μια βασίλισσα στη Λυδία. Όπως ο Ίφητος υπέφερε από παραβίαση της φιλοξενίας έτσι τώρα το τόξο του θα πάρει εκδίκηση από εκείνους που διέπραξαν το ίδιο έγκλημα, τους μνηστήρες.
- Η αφήγηση κλιμακώνεται σ' ένταση καθώς η **Πηνελόπη υποστηρίζει το δικαίωμα του ζητιάνου** να προσπαθήσει να ρίξει το τόξο, αν και είναι βέβαιη ότι δεν πρόκειται να τον παντρευτεί. Ο τόνος και τα τεχνάσματα που χρησιμοποιούνται για δραματική ένταση θυμίζουν την τραγωδία, αναδεικνύοντας τη μεγαλοπρέπεια των χαρακτήρων και εστιάζοντας την προσοχή στις μοιραίες συνέπειες της καταστροφής.
- Η ραψωδία τελειώνει με την ευστοχία του Οδυσσέα και την άγνοια των μνηστήρων για το τι πρόκειται να τους συμβεί εξαιτίας της μέθης και πλήρους αποσύνθεσης.

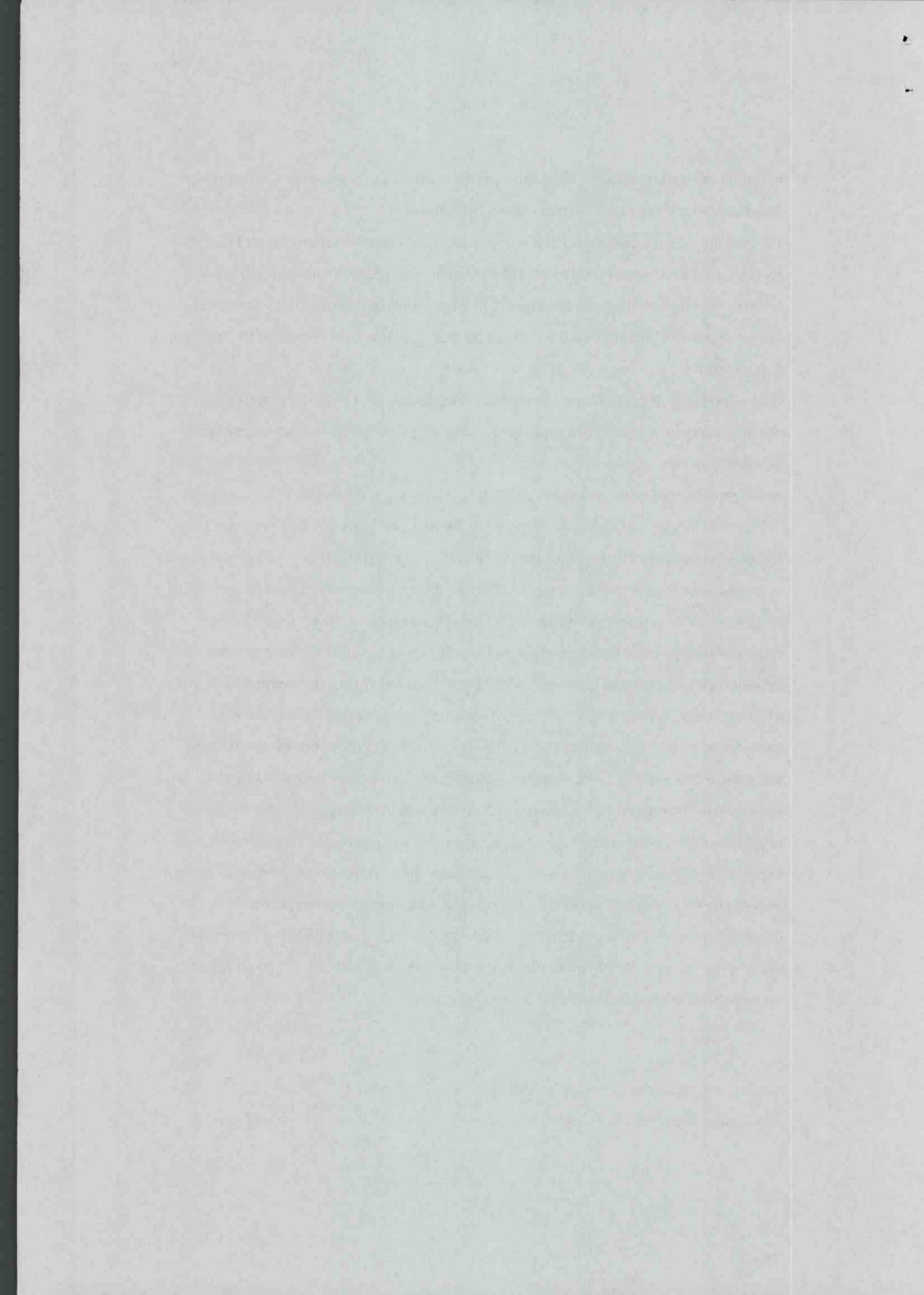
Ραψωδία Χ: Εκδίκηση από τους μνηστήρες

- Η ραψωδία αυτή παρουσιάζει τη **σφαγή των μνηστήρων** ως μία πράξη δικαιοσύνης κι εκδίκησης. Η δικαιοσύνη ταυτίζεται με τη μορφή της εκδίκησης, που την εφαρμόζουν οι οικοδεσπότες και την ενισχύουν οι ίδιοι οι θεοί, συγκεκριμένα η Αθηνά.
- Στους αρχαίους χρόνους, ιδιαίτερα τότε που δεν υπήρχαν νομοθετικά συστήματα, η δικαιοσύνη αποτελούσε θέμα αμφισβήτησης. Η θεική δικαιοσύνη με τους οιωνούς, τις προφητείες και τα μαντεία ήταν η έσχατη αποκατάσταση της τάξης μέσα σε μια κοινωνία όταν οι θνητοί παραβίαζαν την ισορροπία. Έτσι, η εκδίκηση, ο θάνατος και

η πληρωμή εν ολίγοις με το ίδιο νόμισμα στον οποιοδήποτε παραβάτη αποτελούσε μια αναμενόμενη και φυσιολογική μορφή δικαιοσύνης.

- Το ερώτημα είναι κατά πόσο η εκδίκηση που παίρνουν ο Οδυσσέας και ο Τηλέμαχος είναι **σωστή και δίκαιη** ή αν αποτελεί μια υπερβολική μορφή τιμωρίας επιβαλλόμενης από το μίσος και την οργή. Στην κλασική Αθήνα, το να σκοτώσει κανείς κάποιον που παραβίαζε τα του οίκου του ήταν απόλυτα αναφαίρετο δικαίωμα από το νόμο.
- Η δικαιοσύνη που επιβάλλει ο Οδυσσέας ενθαρρύνεται και στηρίζεται από τους θεούς αλλά επίσης έχει **θεϊκή υπόσταση** ακριβώς επειδή ο Οδυσσέας εμφανίζεται σαν θεός, με τα επιφάνειά του.
- Αφού σκοτώνεται ο πιο σκληρός κι άδικος μνηστήρας, ο Αντίνοος, ο Ευρύμαχος εκλιπαρεί για οίκτο αλλά ο Οδυσσέας είναι **ακάθεκτος** γιατί κατά τη γνώμη του πρέπει ν' αποκατασταθεί η δικαιοσύνη. Η εκδίκηση και η τιμωρία είναι υποχρεωτικά κι αναπόφευκτα εδώ, γιατί αποτελεί πλέον θέμα τιμής, δικαιοσύνης και θεϊκής τάξης.
- Η ικεσία του **Φήμιου** είναι διαφορετική, επειδή ισχυρίζεται ότι αναγκαζόταν να τραγουδήσει, γεγονός που του σώζει τη ζωή. Η όλη περιγραφή της ικεσίας τους προσθέτει στο πάθος και ενισχύει την αθώωσή του. Επίσης, αντιπαρατίθεται με την ανάγκη τιμωρίας των ενόχων. Επίσης, η αθώωσή του είναι συμβολική και σημαντική στην προσέγγιση της δικαιοσύνης. Ο αιδός αποτελεί κεντρική μορφή της πλοκής, του εορτασμού και της Ομηρικής κοινωνίας, συνδέεται με τον ποιητή αλλά είναι κι εκμπνευσμένος από το θεό. Σεβασμός απαιτείται για θεϊκές μορφές.
- Η τρίτη μορφή δικαιοσύνης αφορά τις **υπηρέτριες κι ερωμένες** των μνηστήρων. Η περιγραφή της τιμωρίας τους είναι φρικιαστική. Είναι παράξενο που η πιο αδίστακτη μορφή τιμωρίας επιβάλλεται σε γυναίκες, ιδιαίτερα αν σκεφτεί κανείς ότι αναγκάστηκαν να κάνουν ό,τι έκαναν. Εδώ, το θέμα είναι ότι οι δούλες αποτελούν ιδιοκτησία του οικοδεσπότη και ουσιαστικά διέπραξαν προδοσία. Με άλλα λόγια δεν θα μπορούσε ο κύριος τους να τις ξαναεμπιστευτεί.

Ραψωδία Ψ: Αναγνώριση Οδυσσέα και Πηνελόπης

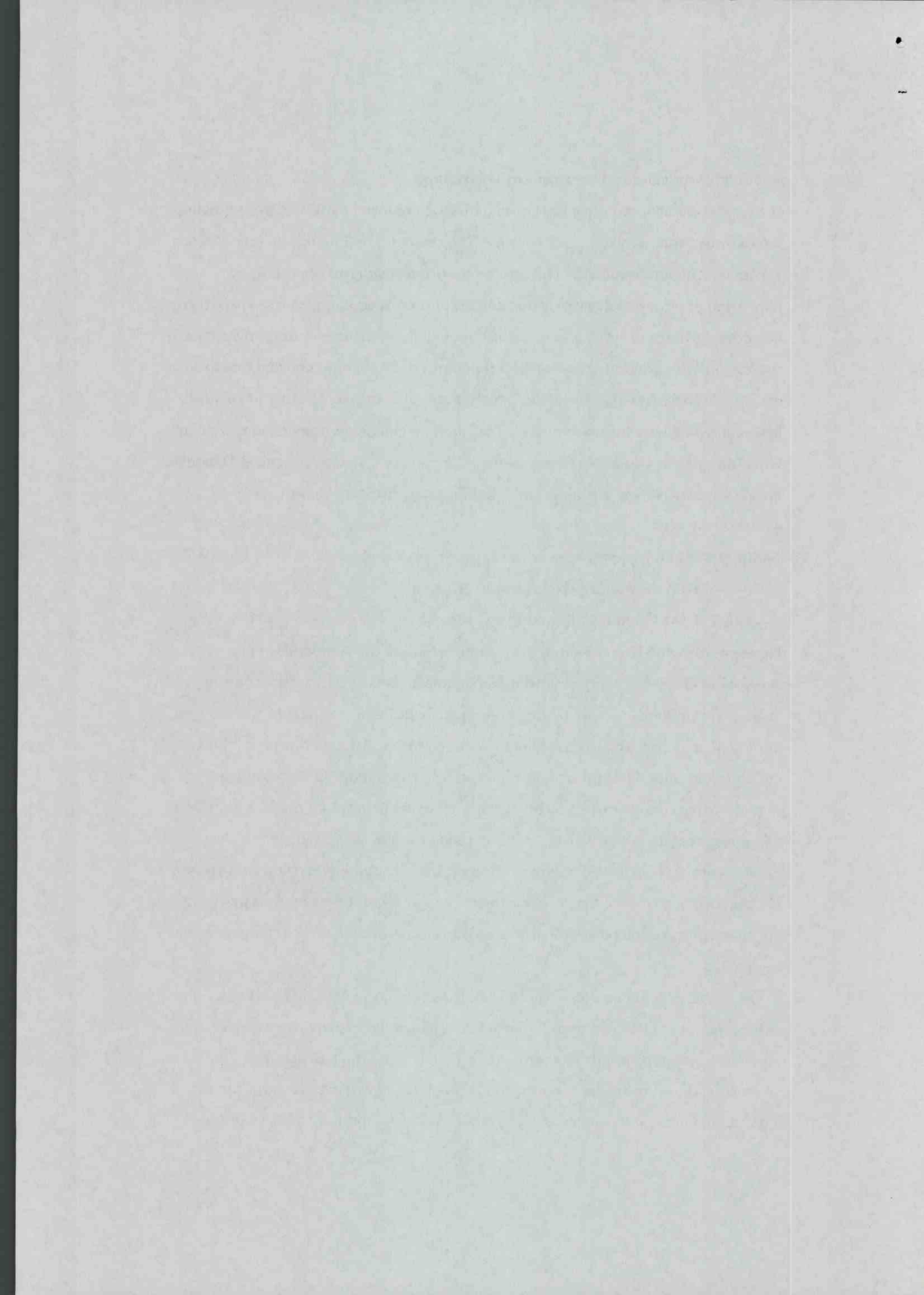
- Η Ευρύκλεια φέρνει τα νέα στην Πηνελόπη. Ενώ κοιμόταν ο σύζυγός της επέστρεψε και σκότωσε τους μνηστήρες. Η Πηνελόπη δεν πείθεται. Η Ευρύκλεια χρησιμοποιεί την απόδειξη με το σημάδι. Η Πηνελόπη εξακολουθεί να είναι αρνητική. Τότε, η Πηνελόπη δέχεται όποιος είναι αυτός που λέει ότι είναι να κοιμηθεί στο κρεβάτι του Οδυσσέα μόνο αν το φέρει έξω η Ευρύκλεια. Ο Οδυσσέας αποκαλύπτει την αληθινή του ταυτότητα λέγοντας ότι το κρεβάτι βρίσκεται σ' ένα δέντρο που είχαν φυτρώσει από το έδαφος. Αγκαλιάζονται και αποσύρονται μαζί στην κρεβατοκάμαρά τους.
- Μερικοί σχολιαστές πιστεύουν ότι εδώ τελειώνει η Οδύσεια αφού ξανασμίγουν η Πηνελόπη με τον Οδυσσέα. Όμως είναι πολλά που δεν έχουν τελειώσει. Ο Οδυσσέας πρέπει να επανακτήσει τη θέση του ως βασιλιάς και γιος του Λαέρτη.

Ραψωδία Ω: Α) Οι μνηστήρες ενώνονται με τα φαντάσματα

Β) Αναγνώριση Οδυσσέα και Λαέρτη

Γ) Ο Οδυσσέας βασιλιάς της Ιθάκης

- Πηγαίνοντας στον **Κάτω Κόσμο** συναντάμε τις ψυχές του Αγαμέμνονα και του Αχιλλέα κι επιτέλους περιγράφεται η ένδοξη κηδεία του Αχιλλέα –γεγονός που ενώνει την Οδύσεια με την Ιλιάδα. Ο Αγαμέμνονας θέτει την ιστορία του εκ παραλλήλου με την ιστορία του Οδυσσέα και ρωτά τον Αμφιμέδωνα τι συνέβη και για τρίτη φορά ακούμε την ιστορία του ιστού της Πηνελόπης. Ο Αμφιδέμονας ισχυρίζεται ότι από την αρχή η Πηνελόπη ήταν αναμεμιγμένη με το όλο σχέδιο του Οδυσσέα, πράγμα που δεν ισχύει. Με τον τρόπο αυτό οι ψυχές των μνηστήρων προσπαθούν να εξηγήσουν το θάνατό τους ως αποτέλεσμα πανουργίας και σχεδίου. Η εξυπνάδα της Πηνελόπης αντιπαρατίθεται με την Κλυταιμίστρα, μαζί με την πίστη της συμπεριφορά που θα φέρουν την ευτυχία του ζεύγους και την ολοκλήρωση του ποιήματος.
- Ο Οδυσσέας λέει μια **ψευδή ιστορία** ότι κατάγεται από τη Σικελία κι ότι είχε φιλοξενήσει τον Οδυσσέα πριν 4 χρόνια κι ότι υπήρχαν καλοί οιωνοί όταν έφευγε. Αμέσως ο **Λαέρτης** πέφτει σε θρήνο. Τότε, ο Οδυσσέας του αποκαλύπτει την ταυτότητά του. Η αυτο-παρουσίαση παραπέμπει στη σκηνή αναγνώρισης με τον Τηλέμαχο. Ούτως ή άλλως πρόκειται για σκηνές αναγνώρισης πατέρα και γιου. Η

αντίδραση του Λαέρτη είναι εντυπωσιακή γιατί αποδέχεται ό,τι έχει ακούσει. Ζητά μόνο για απόδειξη και του την παρέχει ο Οδυσσέας μιλώντας για κάποιο σημάδι που είχε αποκτήσει μικρός.

- Το τέλος της Οδύσσειας μπορεί να θεωρηθεί και ηρωϊκό και αντιηρωϊκό. Οι οικογένειες των νεκρών μνηστήρων επιτίθενται στον Οδυσσέα. Κεραυνός πέφτει στη σύγκρουση από την Αθηνά και το Δία. Η σκηνή μπορεί να θεωρηθεί μη αναγκαία από πλευράς αποκατάστασης της δικαιοσύνης αλλά είναι πολύ σημαντική όσον αφορά την καθιέρωση του Οδυσσέα ως βασιλιά της Ιθάκης. Επιπλέον, το τέλος αυτό ολοκληρώνει το ποίημα σε μορφή κύκλου, επαναφοράς. Το ποίημα ξεκίνησε με τους Ολύμπιους θεούς, ιδιαίτερα με την Αθηνά και το Δία και τελειώνει με την Αθηνά και το Δία. Δεύτερον, σ' όλο το ποίημα η επιστροφή του Οδυσσέα αποτελούσε το κεντρικό σημείο εξέλιξης της πλοκής και τώρα ο Οδυσσέας γίνεται ο κύριος της Ιθάκης, κάτι που το κοινό και οι αναγνώστες περίμεναν εδώ και πολύ να συμβεί για την αποκατάσταση της θέσης του Οδυσσέα. Η Ιθάκη βρισκόταν σε χάος, το παλάτι και η οικογένεια του Οδυσσέα σε πλήρη αποσύνθεση. Κι όλα αυτά εξαιτίας της απουσίας του βασιλιά. Τώρα επανέρχεται ο κυβερνήτης κι αποκαθίσταται η ισορροπία της κοινωνίας και του παλατιού της Ιθάκης.

